

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ
У ЈАГОДИНИ

Милана Мијалковића 14, 35000 Јагодина, Србија
тел. 035 223805, www.pefja.kg.ac.rs

СКРИПТА ИЗ ПРЕДМЕТА

МЕТОДИКА НАСТАВЕ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

II део

Доц. др Мира Арсенијевић

Јагодина, 2017.

Предговор

Текст скрипте представља ауторизована предавања из предмета Методика наставе ликовне културе на Факултету педагошких наука Универзитета у Крагујевцу. Скрипта је пратећи материјал намењен студентима који похађају овај предмет, али и свима другима који су заинтересовани за ову тематику. Овај материјал не може заменити похађање наставе нити другу препоручену литературу.

Аутор

УВОД У МЕТОДИКУ ЛИКОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Наставник: Доц. др Миа Арсенијевић

ЗНАЧАЈ УМЕТНОСТИ У ДРУШТВУ

- “Човек се тек онда потпуније ангажује у животу ако свој однос према стварности заснива на науци, уметности и искуствима свакодневне праксе. Такав човек има богатији унутрашњи живот, он потпуније живи, јер поред интелектуалних, има развијене и емоционалне и маштовите способности.” (Карлаварис, стр. 9.)
- “Уметничка дела (...) обухватају тежње, идеале, расположења једног друштва, па и уметника ствараоца као појединца у том друштву. Због тога је уметничко дело документ и о уметнику ствараоцу и о епохи у којој је настало.” (Карлаварис, стр. 9.)

УЛОГА УМЕТНИЧКИХ НАСТАВНИХ ПРЕДМЕТА У ФОРМИРАЊУ СВЕСТРАНЕ, СТВАРАЛАЧКЕ ЛИЧНОСТИ

- "Уколико једно друштво тежи да оствари већу слободу и обезбеди већу друштвену улогу својих чланова, утолико је више заинтересовано за формирање активних и стваралачких личности које ће то друштво да изграђују и да га бране. У таквом друштву и улога уметности расте, јер естетски елементи не само да утичу на свестрани развитак заједнице већ посредно омогућавају сваком појединцу да се развије као потпуну личност која ће се лакше сналазити у свим питањима друштвеног развијка, усмеравајући га својом свешћу и вољом." (Карлаварис, стр. 11.)
- Примарна функција основног образовања и васпитања јесте да "ствара популацију модерно образовану, креативну, мотивисану и оспособљену за примену стеченог знања" (Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године, стр. 5).
- Непредвидивост ситуација у којима ће се одвијати живот и професионални рад захтевају да се у току образовања у великој мери подржи формирање стваралачких способности људи, способност налажења нестандартних решења и решења која нису научена и да се изгради способност иновативности (Национални просветни савет, стр. 43.). За развој иновација је неопходно знање и креативност, флексибилност у мишљењу, толеранција на различитост, отвореност ума, способност решавања проблема, повезивање школских и животних знања и умења, ефикасна сарадња са другима, па се због тога обезбеђује коришћење потенцијала уметничког образовања у другим академским дисциплинама (Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године, стр.68). Тиме се подстичу креативни и иновативни капацитети индивидуа и развијају креативни капацитети друштва.

- Уметничко образовање је од изузетног значаја јер деци пружа могућност да доживе, додирну, осете свет који их окружује док текст и бројке нуде најпре информације о том свету, деци често неразумљиве и апстрактне. Уметничко образовање настоји да ученике охрабри у њиховим чулним истраживачким мисијама и подржи ученике када покушају да та своја сазнања и искуства искажу кроз различите форме дечјег стваралаштва.
- Подстицање индивидуалности један је од главних циљева општег уметничког образовања. Осим што развија ликовне способности и вештине ученика, настава ликовне културе успоставља односе са прошлоПошћу и ликовном традицијом, развија уметнички сензибилитет ученика и њихову моћ опажања, активира њихова чула и иницира ликовно стваралаштво, обликује естетски укус ученика, а обухвата и друге општеобразовне задатке (Read, 1958; Турковић, 2009). На часовима ликовне културе ученици уче да анализирају и интерпретирају уметничко дело, развијају критичко мишљење, као и своје комуникативне и изражајне способности (Barrett, 2004). Васпитање уметношћу, по мишљењу Рида (Read, 1958), у хармоничан однос доводи свест и чула, и представља најприроднији пут развитка детета. Естетско образовање пружа ученицима могућност за индивидуално промиšљање уметности, али и света који их окружује, и иницира слободан израз ученика посредством ког се могу изразити и комуницирати.

ЗНАЧАЈ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА У ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОМ СИСТЕМУ

- Ликовно васпитање представља процес развијања способности деце у правцу обогаћивања осетљивости, нарочито за ликовне појаве, односно креирања активних, креативних личности способних да усвојена знања примене у различитим животним ситуацијама.
- "Ликовно васпитање, онако како се данас схвата, умногоме доприноси формирању свестране стваралачке личности – ослобођене стега, уравнотеженог духа, свесне својих односа у заједници и са широким погледом на свет и на друштвени развитак заједнице којој припада. Зато се у савременој школској пракси, посебно у ликовном васпитању, омогућава ученицима да **стваралачки решавају задатке**, да у рад уносе своје дечје одушевљење, узбуђење, машту, схватање." (Карлаварис, стр. 22.)

- "Дечји цртеж нам открива дете у свој његовој комплексности; преко цртежа можемо упознати дечји унутрашњи свет и психичке активности. Истовремено, пошто смо дете упознали и ми можемо преко ликовних задатака и одговарајућим педагошким мерама да утичемо на његов психички живот и развитак, ослобађајући га разних психичких оптерећења, деформација и успостављајући складност у његовим психичким радњама. Утицај одабраног задатка, употребљене боје и облици делују на децу у одређеном смислу. На тај начин ликовно васпитање има и један шири васпитни значај у педагошком смислу, и због тога је оно назаменљиво у нашем васпитном систему. Још много раније је уочен општеваспитни значај дечјег ликовног стварања у развојању неких психичких функција, нарочито посматрања, запажања, визуелног памћења, осећаја, воље, дисциплинованости и слично, али се ове функције не развијају само њиховом употребом у процесу рада, већ на њих може директно да се утиче посредством добро постављених задатака и проблема које деца решавају." (Карлаварис, стр. 23.)

Општа начела васпитне културе предмета Ликовна култура

• Опажање (ликовно) • Памћење (ликовно) • Ликовно мишљење • Машта • Емоције • Креативност • Развој мотивације • Спретност	• Упорност • Доследност • Самосталност • Искреност • Критичност • Моралне особине • Толеранција • Самосвесност

КРАТАК ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА

- Настава цртања уведена је у школе када су педагози увидели њену васпитну вредност. Првобитно, развијала је техничке способности ученика, уредност и прецизност, и као таква служила учењу писања и читања, као и потпунијем сазнању у оквиру других предмета. Методи рада били су подређени овим циљевима, а сводили су се углавном на механичко увежбавања у повлачењу линија, неретко лењиром. Такође, у значајној мери био је заступљен имитативни приступ где су васпитачи цртали на табли а деца то исто прецртавала; постојао је притом и систем тачкица који се такође примењивао, по којем би уеници спајали тачкице и тако формирали слику одређеног предмета.
- Реакција против оваквог схватања наставе цртања појавила се у другој половини XIX века. Поборници новог схватања осудили су прецртавачке методе због негативних последица на психички и физички развој детета, и истакли могућност уметничког васпитања помоћу цртања. Овај нов, тзв. уметнички правац у настави цртања тражио је да се у школи не прецртава већ да се црта по природи – сматрало се да се тако развија уметнички смисао, слично васпитним системима на уметничким школама тог времена. Након тенденције да се црта по античким узорима (утицај класицизма), у школе се увело цртање по моделима из природе (утицај академског реализма). У таквој школи цртало се по систему од лакшег предмета ка тежем, при чему се настава цртања претворила у учење техничког поступка с наглашеном имитативношћу и пасивним преношењем података на цртеж.

- Тек у ХХ веку откривене су специфичности дечјег ликовног израза и уочен је значај дечјег стварања за свестрани развој детета. Цртање се тада почело користити најпре како би се ученик покренуо на рад, док васпитач на основу цртежа одређује које педагошке мере обезбеђују потпунији, комплекснији пут ка сазревању ученика. Цртање је тако постало саставни део целокупног васпитног рада и свој садржај је проширило на различите активности.
- Ликовно васпитање данас се сматра неопходном васпитном компонентом, активношћу која пре свега доприноси естетском васпитању, форирању естетског укуса, али истовремено развија и друге способности детета.
- Данас васпитач / учитељ / наставник ликовног покушавају да управо на основу цртежа нешто сазнају о детету, о средини из које је потекло, условима живота, дечјим утисцима и узбуђењима - то је новина у односу на претходну наставу цртању при којој наставник није желео да полази од индивидуалних особина ученика и даље их логично развија, већ је од самог почетка дете стављао у калуп увежбавања по шаблонима у циљу овладавања искључиво спољном формом цртежа (што је заправо идеал одраслог човека).

- У новој школи ликовно васпитање би требало ликовно, односно естетски да васпитава на основу савремених естетских идеала и сазнања да уметност има значајну улогу у животу једног друштва. Уметност се притом не поистовећује са лепим и са техничком савршенешћу, већ се разоткрива као низ појединачних истина, ауторских визуелних прича које доносе једну нову уметничку поруку, виђење света, доживљај, мисли, осећања уметника који има право на властити став о стварности која га окружује – иста та права данас се дају и ученику који својим визуелним радом даје своје виђење света и преноси властиту поруку.
- Нови систем рада, који је у Југославији предводио академик Богомил Карлаварис (*нова концепција ликовног васпитања*) заснива се на објективним законитостима дечје психологије и одустајању од пресађивања готових шаблона у настави цртања. Дете само тражи свој дечји ликовни израз уз помоћ и вођење ликовног педагога. Полази се од дечјег доживљаја света, од дечјег искуства о њему и од потребе да се тај доживљај и то искуство изразе различитим ликовним средствима, прилагођеним узрасту детета.
- Овакво конципирало ликовно васпитање не искључује образовне елементе јер у процесу ликовног изражавања одређену улогу има познавање законитости теорије форме, одређено ликовно искуство, познавање технике, као и историје уметности.

- Ликовно васпитање и образовање данас даје предност дечјем ликовном стваралаштву јер се сматра да управо оно не само највише доприноси ликовном васпитању (јер култивише осетљивост и развој осећања и познавање ликовних изражаяних средстава) већ у великој мери омогућава правилно васпитање уопште. Тако, у савременим наставним плановима за предмет ликовна култура у основној школи доминира стваралачка настава при чему ученици на сваком часу добијају шансу да се у различитим техникама ликовно изразе, док садржаје историје уметности и теорију форме упознају у мери неопходној за увођење у ликовни задатак. С друге стране, у наставним плановима за средњу школу предмет ликовна култура реализује се углавном као предавања из историје уметности, са тек неколико часова намењених стваралаштву ученика.

МЕТОДИКА - појам

- **Педагогија** – „теорија васпитања“ је наука о васпитању у најширем значењу тог појма. Васпитање се данас углавном схвата као морално, интелектуално, физичко-здравствено, естетско...
- **Дидактика** – „теорија образовања“ је педагошка дисциплина која проучава опште законитости и средства поучавања и учења у настави и ван ње.
- **Методика** - "примењена дидактика" - примена дидактичких начела, законитости, метода,... у поједином наставном предмету или подручју
- Практично орјентисана дисциплина која у првом плану има конкретан наставни садржај из конкретног наставног предмета који ученици требају усвојити као знање или вештину
- Методе, облици и наставна средства специфични за поједине наставне предмете, па се ради о методикама појединих наставних предмета, па и целина унутар предмета

Методос (грч.) - пут којим се лакше иде; истраживање

Методика је скуп различитих знања;

- Ликовна уметност – ликовна пракса
  - ликовна теорија (филозофија, естетика, теорија форме)
  - историја уметности
- Педагогија – општа педагогија
  - дидактика
- Психологија – општа психологија
  - психологија детета (школска)
  - психологија креативности
- Социологија – Општа социологија
  - Социологија културе

Методика је скуп знања из области ликовне уметности, педагогије, психологије и социологије.

МЕТОДИКА ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

- "Методика ликовног васпитања и образовања је интердисциплинарна научна област која се ослања на теорије ликовног васпитања и образовања (којима се бави ликовна педагогија), на теорију ликовне уметности и ликовно-уметничку праксу". (С. Филиповић, стр. 6.)
- "Методика ликовног васпитања и образовања представља **кључну** наставу за припрему будућих ликовних педагога (наставници предметне наставе ликовне културе у основним и средњим школама и стручни сарадници за ликовно васпитање предшколске деце), учитеља (наставници разредне наставе ликовне културе у низим разредима основне школе) и **васпитача** у предшколским установама. Због тога, методика ликовног васпитања и образовања која се ослања на систем научно стечених и проверених тероретских сазнања о дечјем ликовном стваралаштву (којима се бави ликовна педагогија), као и на факторе који посредно или непосредно утичу на ликовни развој деце и младих, треба да буде полазна основа будућим стручњацима за промишљање и разумевање посла којим се баве, као и за његово успешно обављање." (Филиповић, стр. 7.) **Међутим, шта је са садржајем предмета, са познавањем историје и теорије ликовних уметности, са самом праксом, зар није то кључно за будуће ликовне педагоге?**

- **Ликовно васпитање и образовање** представља **процес** преношења одабраних сазнања из области ликовне уметности, развијања различитих изражајних и стваралачких активности васпитаника у домену визуелних уметности, развијања естетског укуса, односно формирања креативне и стваралачке личности васпитаника у општем смислу.
- **Ликовна уметност** представља **садржај** васпитно-образовног рада.
- **Ликовна култура** (виђена као квалитет личности који се гради и развија ликовним васпитањем и образовањем) представља **циљ** васпитно-образовног рада.
- С обзиром да је **ликовна култура** циљ васпитно-образовног рада у основној школи и сам предмет у основној и средњој школи носи назив **ликовна култура**, док је на предшколском нивоу задржан назив **ликовно васпитање**. У основној и средњој школи одвија се **настава ликовне културе**, док се у предшколским установама кроз осмишљене активности реализује **васпитно-обрзовни рад**.

- У основној и средњој школи, методика ликовног васпитања и образовања бави се дидактичким аспектима наставе, док се у обдаништима и предшколским установама бави законитостима васпитања.
- Крајем прошлог века у Југославији су обављена бројна истраживања која су дала драгоцене резултате и грађу за систематизацију знања и извођење одређених закључака / законитости у области ликовног васпитања. Та истраживања предводио је академик Богомил Карлаварис чије дело и данас представља основу методике ликовног васпитања и образовања у свим државама бивше Југославије. Управо је Карлаварис указао на интердисциплинарни карактер методике ликовног васпитања и образовања, управо због њених специфичности које се односе на теорију уметности, процесе ликовног стваралаштва и теорије обликовања, феномен рецепције ликовног дела, итд.
- Иако је методика ликовног васпитања и образовања научна дисциплина, због самог садржаја којим се бави, наставног процеса, као и свих других наведених специфичности, неодвојива је од уметности и уметничке праксе.

ПРЕДМЕТ, ЦИЉ И ЗАДАЦИ МЕТОДИКЕ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

- **Предмет** изучавања методике ликовне културе је процес ликовног васпитања и образовања на свим новоима васпитно-образовног рада.
- **Циљ** методике ликовног васпитања и образовања је систематизација сазнања из теорије различитих наука, уметности и ликовно-уметничке праксе, и оспособљавање студената за самостални професионални рад као будућих ликовних педагога.
- **Основни задатак** методике ликовног васпитања и образовања је да омогући увид у теоријском смислу проверених и систематизованих знања о ликовном васпитању и образовању, те да код будућих ликовних педагога развије способности праћења и усмеравања васпитно-образовног процеса, способност критичког процењивања, односно унапређења праксе.

Методика ликовног васпитања и образовања може се одосити на различите области, подручја и нивое образовног система, па разликујемо:

- Методику ликовног васпитања деце предшколског узраста (јаслице, обданиште, предшколске активности)
- Методику наставе ликовне културе за основу школу (резредна и предметна настава)
- Методику наставе ликовне културе за средњу школу (ликовна култура као општеобразовни предмет у гимназијама и средњим стручним школама)
- Посебне методике које се баве наставом различитих стручно-уметничких предмета у средњим стручним уметничким школама, високим струковним школама, као и на уметничким факултетима и академијама.

- Литература:
- Богомил Карлаварис, *Ликовно васпитање – приручник за наставнике основне школе*, Завод за издавање уџбеника Социјалистичке републике Србије, Београд, 1960.
- Сања Филиповић, *Методика ликовног васпитања и образовања*, Универзитет уметности у Београду и Издавачка кућа Klett, Београд, 2011.

РАЗВОЈ ДЕЧЈЕГ ЛИКОВНОГ ИЗРАЗА И ЛИКОВНИ ТИПОВИ ДЕЦЕ

Наставник: Доц. др Миа Арсенијевић

- "Нови програм ликовног васпитања, а с њим у вези и нов методски поступак, заснивају се на циљевима нашег васпитања, затим на карактеристикама савремене ликовне уметности, богатству и разноврсности подручја ликовног стварања и могућностима њихове примене у школској пракси, и најзад, на психологији деце и психологији дечјег ликовног стварања." (Б. Карлаварис, стр. 27.)

- Јасно је да садржаји одређене науке, односно уметности представљају полазну основу за избор садржаја одређених наставних предмета који се свакако прилагођавају узрасту ученика. У прећашњој настави цртања то 'пак није био случај, и читаве области уметничког стварања су у наставном процесу биле потпуно запостављене. Нови програм ликовног васпитања предвиђа развијање осетљивости на садржајима свих визуелних уметничких дисциплина укључујући сликарство, вајарство, графику, примењену уметност и архитектуру, па чак и филм, позориште, балет, где се такође користе ликовни елементи.
- У данашњој настави ликовне културе све побројане области су предвиђене за обраду наставним програмом, и то као области самосталног стварања деце, односно као примери за мотивацију ученика, анализу, интерпретацију.

- “**Психолошке карактеристике развитка деце и индивидуалне разлике међу појединим ученицима** представљају један од најважнијих елемената на којима се заснива нови програм и метод рада наставе ликовног васпитања. Педагошка теорија и пракса већ су одавно утврдиле неопходност заснивања педагошких поступака на особеностима дечјег психичког живота и на индивидуалним особинама поједине деце. Ликовно васпитање још више указује на овај принцип, јер је и дечје ликовно стварање условљено особинама деце, па се у дечјим радовима откривају извесне законитости у дечјем психичком и ликовном развијку.”
- “Нови програм и метод ликовног васпитања засновани су на општим објективним искуствима са овог подручја.”
- “Индивидуалне разлике између ученика су понекад веома велике, тако да се може говорити о различитим **ликовним типовима деце**. Због тога, и методски поступак мора поштовати те индивидуалне разлике, па се овај поступак и назива индивидуално прилажење ученицима.”
- “Велики ликовно-педагошки значај психологије дечјег ликовног израза упућује нас на детаљеније објашњење развитка ликовних способности деце.” (Б. Карлаварис, стр. 28.)

РАЗВОЈ ЛИКОВНИХ СПОСОБНОСТИ ДЕЦЕ

- Уколико је дечји цртеж резултат слободног и спонтаног дечјег изражавања, он је слика психичког живота детета. Наравно, у обзир треба узети то да деца која имају бољу моторику могу тачније и прецизније да изразе своје представе, па и осећања и запажања о свету који их окружује. Због тога се цртежи не могу добро проценити без познавања деце.
- На основу цртежа може се пак утврдити ниво ликовних способности деце ако се познају опште законитости њиховог развитка. За утврђивање појединих развојних фаза, психологи су раније полазили од интелектуалних карактеристика, од објективности дечјег приказа појединих предмета, и то са становишта одраслог човека. Међутим, у анализи развоја дечјег ликовног израза може се полазити и од других критеријума као што су праћење развоја осетљивости, богаћење ликовно-изражавајних средстава, развитка и богаћења ликовне форме или развитка техничких способности деце. Ликовне карактеристике једног периода су отуда веома разноврсне и многоструке.
- Ликовно изражавање претпоставља известан психички и физички развој детета, а јавља се први пут у најједноставнијем виду око друге године живота. При томе треба имати у виду да постоје не само значајне разлике између поједине деце већ да постоје и разлике између појединих средина.
- Важно је познавати фазе дечијег цртежа и знати препознати да ли су одступања која се јављају последица неквалитетног и неподстицајног утицаја средине у којој дете живи или последица менталног заостајања, или физичког оштећења.

Грегор Крешенштајнер је први извршио анализу развоја приказивања појединих објеката у дечјим цртежима.

Развој дечјег цртежа по Крешенштајнеру:

- 1. фаза шарања и шкрабања (2 - 4 године)
- 2. фаза схема или симбола (4 – 7 година)
- 3. фаза облика и појава (7 – 10 година)

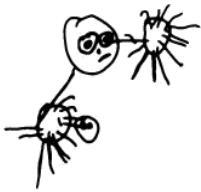
Жорж Анри Лике за ове развоје фазе употребљава друге називе и то:

- 1. случајни реализам (до 3 године)
- 2. неуспели реализам (до 5 година) **фаза схеме или симбола**
- 3. интелектуални реализам (до 8 година) **фаза облика и појава**
- 4. визуелни реализам (до 10 година)

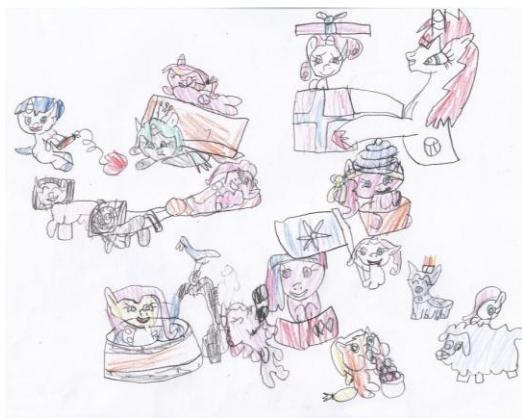
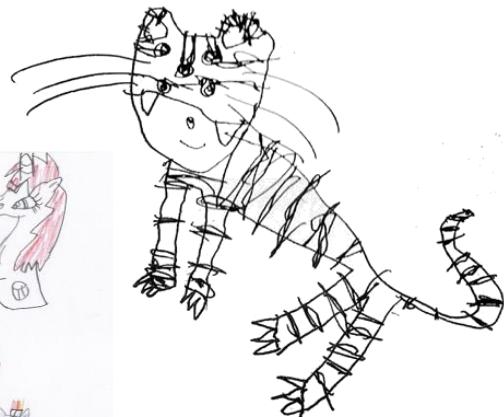
1. фаза шарања и шкрабања

2. фаза схема или символа

3. фаза облика и појава

- Прво дечје цртање и није потпуно ликовно изражавањевећ пре игра, вежба, након које дете постепено стиче неопходне услове за цртање који подразумевају одређени ниво моторике
- Радује се траговима на папиру и звуцима који настају при цртању, а не успеху у остварењу намере да нешто прикаже.
- Са аспекта одраслих, моторика је неспремна, јер потиче из још увек недовољно успостављене везе око-мозак-рука

- У раној **фази шарања и шкрабања** дете најчешће ишара читаву слободну површину листа. Шаре су најпре расуте а онда постепено почињу да се срећују у неке композиционе целине, зависно од интелектуалног развитка детета.
- Шаре су прво праволинијске, са оштрим угловима (због неразвијености зглоба детета), а онда постају кружне. Ове шаре могу бити најразличитијих облика у зависности од психолошког типа детета. Код неке игра линије ће покренuti рад маште па ће она у цртежу препознавати одређене мотиве и садржаје, док ће за другу децу и апстрактан ритам линија представљати довољно узбуђење.

- Клупче, крст, блок, коцка, цик-зак линије, тачке... и њихове комбинације

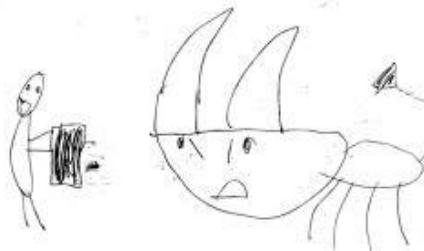
- А онда се полако се у тим жврљањима појављују облици који помало подсећају на људску главу...поступно, полако

- Када дете почиње себи свесно да поставља задатак и мотив који ће да нацрта, онда оно прелази на право ликовно изражавање (то се дешава током **фазе схеме или симбола**).
- Цртајући поједина бића и објекте, дете назначује оне особине и делове објекта које са свога становишта сматра битним, док се остали елементи занемарују. Овај шематски израз се развија са узрастом (потпуно индивидуално у зависности од интелектуалних способности детета), од просте схеме до потпуно развијене у узрасту до шест година.
- Човек је биће које је детету најближе, најдраже, и које дете најбоље познаје – зато је човек детету омиљени мотив. Глава, очи и уста налазе се на свим шематским цртежима човека. Број удова и прстију варира. Пропорције су потпуно произвољне. Број детаље и начин њиховог приказивања се постепено повећава.

Представа животиња у фази
схеме

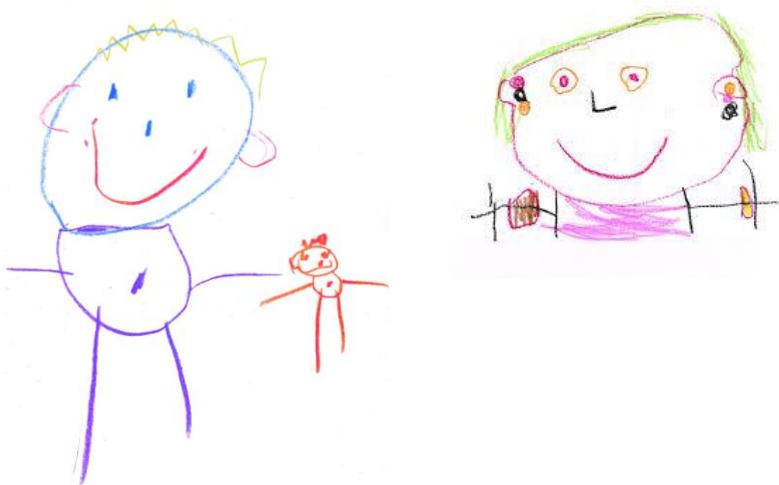
- Дете животиње црта по истом принципу, само са хоризонталном орјентацијом
- Животиње често имају људска лица!!!

- ПРАСХЕМА - јер је јединствена за сва живи бића

Временом се схема богати, додају се детаљи...

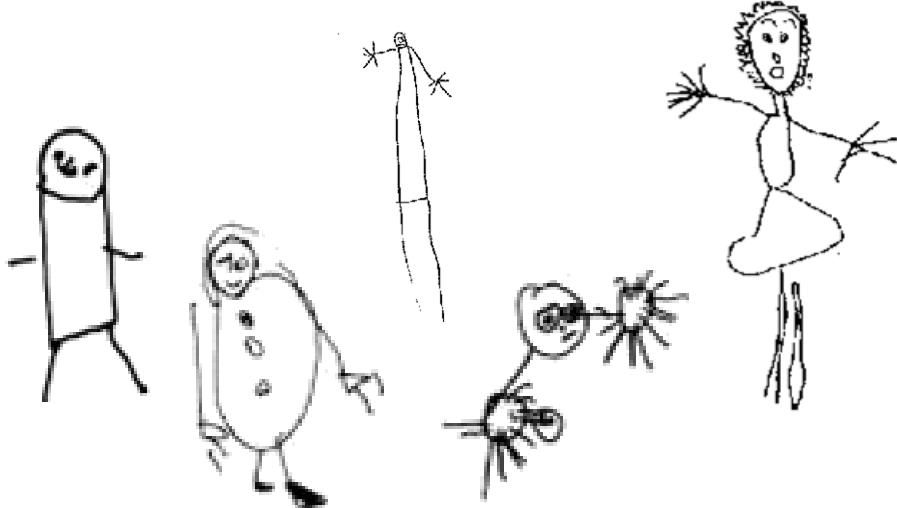

Прелаз из символа у фазу облика и појава

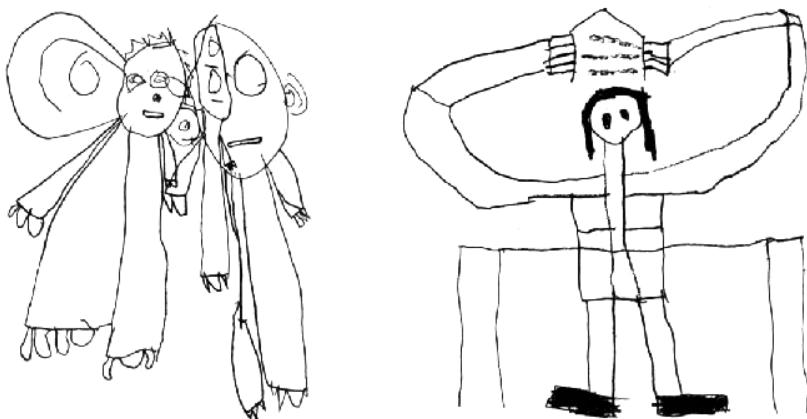
- Пропорције јасније, фигуре потпуније...
- Критеријуми за избор детаља произилазе из недовољно развијене усклађености способности запажања и моторике - опажање је развијеније од моторике
- Период од 7 до 10 године, односно период током којег дете похађа разредну наставу неретко се назива и 'златним добом дечјег стваралаштва'.
- Овај период у развоју дечјег ликовног израза карактеристичан је по изразито дечијим особинама ликовног израза као што су непропорционалност, емотивна обоженост појединости, уочавање и истицање динамичног поред изразите статичности других фигура, тежња ка објашњењу која се манифестије цртањем провидних објеката и у поваљивању предмета који се налазе у простору због жеље да се и он прикаже, као и тежња ка интензивном мада произвољно одабраном колориту.
- Дете ће ону личност или предмет који за њега има већи значајично представити повећаним форматом (иконолошка перспектива). Дете такође запажа све што се креће, што је динамично, и то представља на цртежу.

У овој фази јавља се "откривање" прстију и повећавање њиховог броја... - ова појава назива се полидактилија

Непропорционалност – издуживање руку које су у акцији

Увећање делова тела који су у тренутку занимљиви – велике уши за слушање интересантне приче

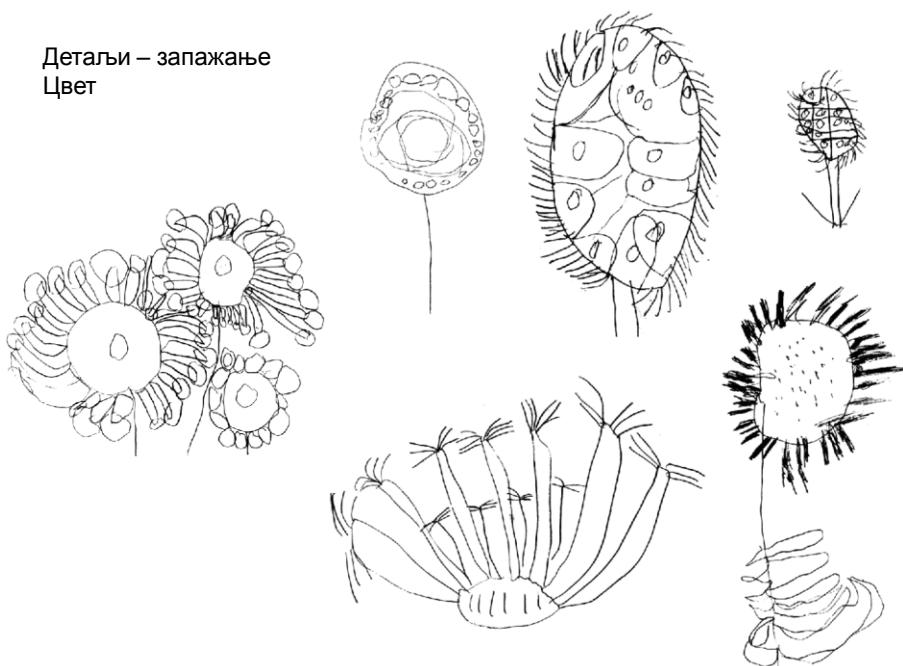
Непропорционалност – издуживање руку које су у акцији

На почетко дете бојом црта,
не слика

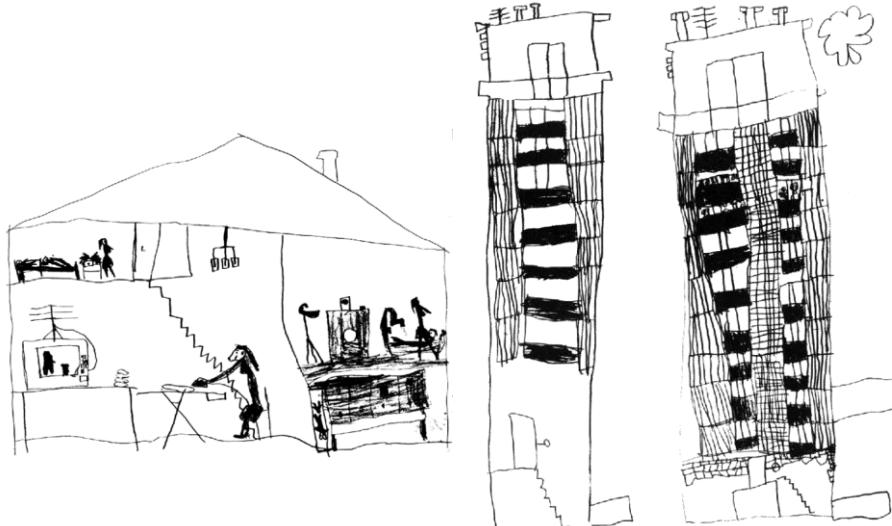
Детаљи – запажање
Цвет

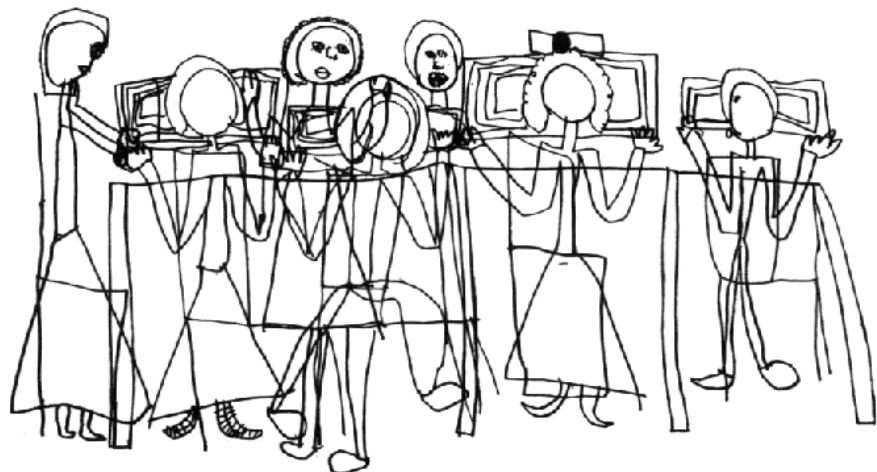
Детаљи – запажање
Дрво

Транспарентност – расклопъен простор

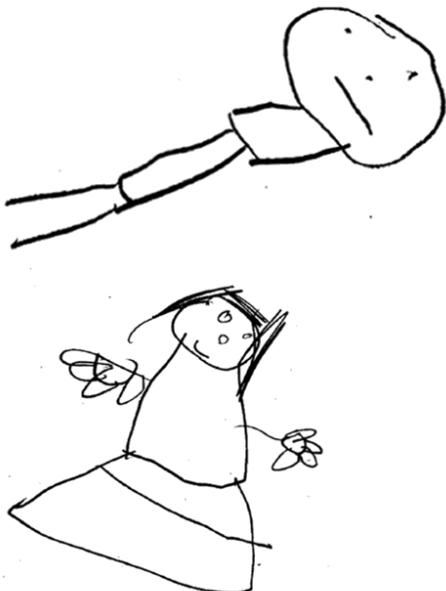
Транспарентност

ПРОСТОР НА ДЕЧЈЕМ ЦРТЕЖУ

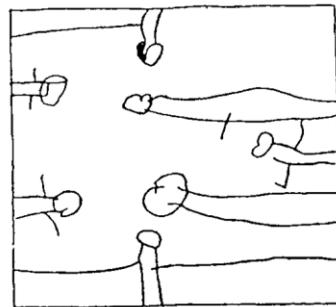
- У првим дечјим цртежима немамо доживљај да је сцена обједињена, односи међу објектима координисани
- Композиција је хаотична
- Фигуре не морају да буду у реалном положају, не “постоји” гравитација

- Пошто деца не третирају оно што нацртају на једном папиру обавезно као јединствену сцену, једноставно ће окренути папир да добију нови простор.
- Тако добијамо цртеже са различито орјентисаним фигурама

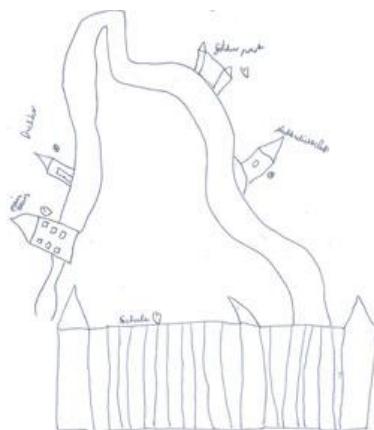
Twins Early Development Study

- Ако се прати почетна поставка, где су очи и уста грешком постављене ван вертикалне, мања деца једноставно наставе да прате вертикалу очи-уста и добијамо лежећу фигуру.
- Старија деца се труде да фигуру врате у вертикални положај.

- Постепено се сви предмети и бића срећују на једној хоризонталној црти која симболише земљу, што се понекад подудара са доњом ивицом хартије, док на горњем делу цртежа обојена трака плавом бојом симболише небо – између ове две траке одигравају се догађаји које дете приказује. Дете боји фигуре и предмете, а позадина на овом средишњем делу цртежа остаје необојена – дете претпоставља да је то 'провидан ваздух'.

- Потреба да се још јасније изрази простор наводи неку децу да цртају простор са елементима прве пројекције, слично географским картама, тако да уз нацртане путеве, реке и улице, деца уцртавају дрвеће, куће, људе и објекте обарајући их често лево и десно од цртежа пута. То чини њихове цртеже просторно тачним, али за визуелно поимање простора неуверљивим. Заправо, у овој етапи деца комбинују описни и визуелни приказ простора (оно што знају о простору комбинују са оним како виде простор).

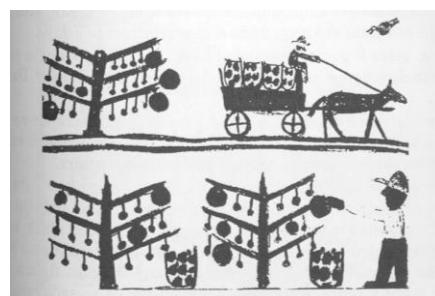
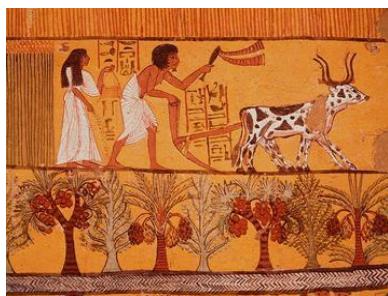
Преваливање облика

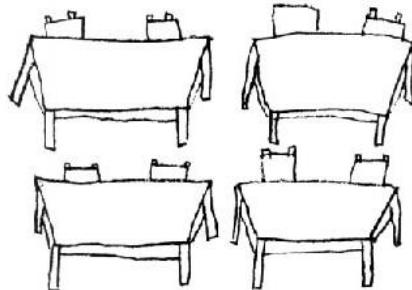
Дечји цртеж

Египатска фреска нађена у једној гробници у Теби

- У другој фази просторног приказивања ствари дете распоређује објекте на два паралелна фриза, од којих други приказује објекте у другом плану, дакле удаљеније (заправо, у питању је приказ простора какав су практиковали стари Египћани – тзв. вертикална перспектива). Повезивање та два фриза неким елементом, путем, стазом, представља коначно решавање проблема приказа дубине простора, јер је распоред објеката по хоризонталној линији само решавао проблем распореда предмета лево-десно.

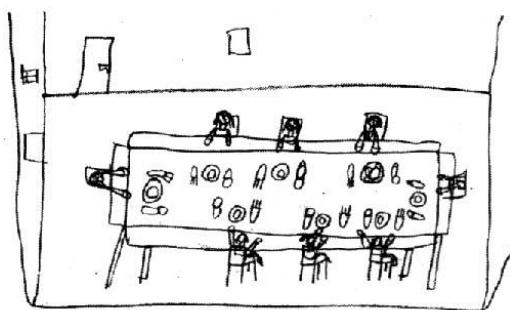
Обрнута перспектива
(Објекти се не смањују
са удаљеношћу,
паралеле се размичу)

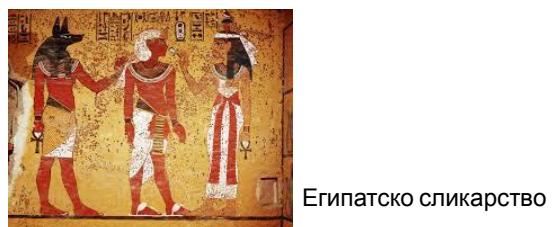
Дечји цртеж

Паоло Венециано, готика

Полиперспектива
(приказивање
објекта из више
углова истовремено)

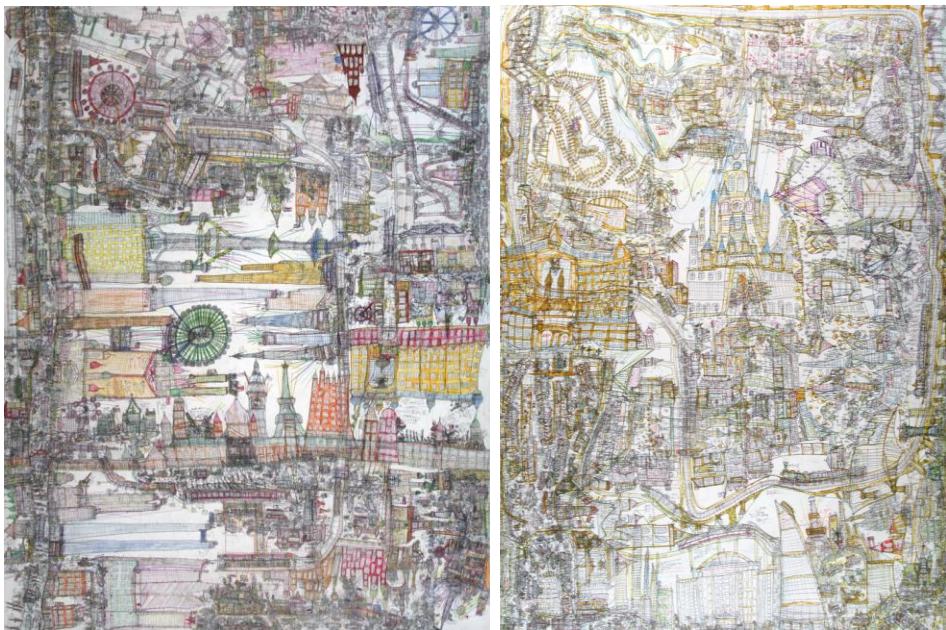
Пабло Пикасо,
кубизам

Дечји цртеж

Египатско сликарство

HORROR VACUI – страх од празог простора

- После фазе схеме, негде око 7. године, дете прелази на следећи, виши степен ликовног приказа јер располаже већим животним искуством и већом техничком способношћу. Техничка спретност омогућава решавање и компликованијих задатака, па дете почиње да лик представља из профила, приказује покрет, а пластичност, скраћења и приказ простора (дубине простора) су све уверљивији. Такође, дете сада користи различита решења за приказ једног предмета (што у фази схема углавном није био случај). Развој интелекта праћен је појачаним емоционалним односом према објектима на цртежу. Дете све више црта по претходној замисли, смишљено.
- Након 12 године дете је способно да у оквиру својих могућности решава све ликовне задатке. Дете у овом периоду тежи да облике које види верно пренесе на папир (користи се линеарном перспективом), мада оваква настојања могу да доведу и до пасивног преношења података. Неретко се јавља несигурност при цртању фигура или неких других комплекснијих предмета.

- “Период пубертета доноси још веће неизвесности у развијању ликовних способности. Постоји могућност да се појача интересовање за ликовну уметност, али због разноврсних педагошких ситуација ова могућност може остати неискоришћена, што условљава велику неуједначеност у способностима ликовног стварања у овом периоду.”
- “Васпитач који познаје развојне карактеристике ликовног изражавања деце може у сваком тренутку да усмери свој педагошки утицај и да добро одмереним задацима убрза развој ликовних способности и оних ученика који се нормално разијају и оних који су, из било којих разлога, заостали у свом развитку.”

(Б. Карлаварис, стр. 38.)

Богомил Карлаварис, Ликовно васпитање – приручник за наставнике основне школе, Завод за издавање уџбеника Социјалистичке републике Србије, Београд, 1960.

ЛИКОВНИ ТИПОВИ ДЕЦЕ

- Поред опште карактеристике развитка дечјих ликовно-изражавајних способности, постоје и лични развојни путеви, зависни од индивидуалних особина поједине деце. За педагошки рад значајно је рећи да свако дете изграђује израз на себи својствен начин, наравно у зависности од неких наследних особина као и утицаја средине.
- Ликовни тип ученика одређује се анализом дечјих цртежа, односно утврђивањем степена развијености одређених група способности код сваког појединачног ученика.

- Однос према објекту →
  - Визуелни
  - Имагинативни
- Реализација облика на цртежу →
  - Аналитички
  - Синтетички
- Карактер психичког живота →
  - Интелектуални
  - Експресивни →
    - снажно-брутални
    - лирско-поетични
- Однос према боји →
  - Колористички
  - Графички
- Начин реализацивања замисли →
  - Конструктивни
  - Импулсивни
- Однос према простору →
  - Просторни
  - Декоративни

1. ВИЗУЕЛНИ ТИП

- Ослања се на визуелно запажање
- Преноси оно што је запазио у свом визуелном искуству
- Верно у линији, боји, облику; Тежња реализму
- Изражено аналитичко размишљање
- Опасност од миметичког приказа који може да пређе у лични манир (имитација, копирање, опонашање природе и човекових творевина)

2. ИМАГИНАТИВНИ ТИП

- Највише од свих ослања се на машту и кроз ту визуру приступа раду
- Не преноси прецизно податке из видног окружења
- Радови пуни фантастичних, неубичајних облика
- Ликовна креативност се огледа кроз неочекивана решења композиционих односа
- Необична тематика кроз коју граде сложене, надреалне приче
- Реални објекти у нереалним односима
- Реални облици, необичних боја

3. АНАЛИТИЧКИ ТИП

- Изражене когнитивне способности
- Бави се детаљима више од других, детаљи плене интересовање наспрам целине
- Аналитички користи линију: према карактеру, току и значењу (контурне или обрисне, текстуралне - различито испуњавање и растеризацију површина, структуралне - згуснуте постепено граде неки облик изнутра према споља - нема обрисне линије која лик гради споља)
- Цртеж почиње од детаља градећи на њима целину
- Наративност са много појединости
- Једноставна прегледност и прецизност

4. СИНТЕТИЧКИ ТИП

- Једноставни израз, целина плени интересовање наспрам детаља
- Или сведена палета; или колорит сведен на једноставне валерске односе
- Наглашена сведеност форме
- Основне, најкарактеристичније масе
- Објекат је сведен, на његову суштину или оглојен до препознатљивог облика (нпр. силуeta)

5. ИНТЕЛЕКТУАЛНИ ТИП

- Систематичан, промишљено приступа задатку
- Полази се од размишљања, интелектуалног доживљаја
- Интелектуални тип уопштено, приступ присутан и у осталим областима, стога спроводи анализу предмета и кроз ликовни израз
- Јасна слика будућег рада унапред осмишљена
- Планирање рада у свим фазама израде
- Сређен и јасан приказ
- Геометријски тип композиције, математичка прецизност (интуитивно у златном пресеку. Златни пресек успоставља равнотежу у композицији, у односу асиметричних или неједнаких облика и величина. Златни пресек је однос мањих површина према већим који је једнак односу веће према целини)

6. ЕКСПРЕСИВНИ ТИП

- Полази се од доживљаја и осећања, одраз личног, унутарњег немира
- Ослања се на емотивни доживљај приликом рада
- Спонтан и снажан израз, карактеристични снажни и гестуални потези
- Ликовно сугестивно, често технички штуро, немушто или недовољно усавршено
- Композиције динамичне, јаког колорита, изражена цртачко-колористички израз
- Изненађујућа ликовна решења, коначни исход често без претходне тачне представе и као изненађење
- У зависности од доминације снажних или лирских осећања, експресивни тип се дели на: снажно-брутални и лирско-поетични

7. КОЛОРИСТИЧКИ ТИП

- Осећа боју, префињена опсервација нијанси
- Радије се изражава бојом
- Интензивни колористички односи, наглашеног хроматског или валерског контраста
- Или деликатни, уздржани хармонични односи, префињене тонске скале
- Наглашен сензибилитет за боју је усклађен са добрым техничким способностима тако да се лако изражава кроз сложеније ликовне технике.

8. ГРАФИЧКИ ТИП

- Осећа линију, радије се њом изражава
- Ако може да бира, радије узима цртачки материјал
- Линија на његовим радовима је јасна, сигурна, издиференцирана
- Линија ликовно богата (разне врсте линија), а наративно високо дескриптивна
- Присуство боје на радовима овог ликовног типа не сме да нас омета да препознамо графички ликовни тип. Боја је ту само да попуни простор и облике дефинисане линијама. Најчешће плакатски употреба боја (сведен колорит и често сирове боје).

9. КОНСТРУКТИВНИ ТИП

- Наглашена јасноћа облика; и њихов положај у простору
- Наглашена међусобна повезаност облика, чест монотон ритам по којем се нижи или смењују елементи
- Чврстине и конструкција и самих облика али и целе композиције
- Овај тип је углавном хладан и рационалан.
- „... геометријски тип и ликовни математичар у боји.“

10. ИМПУЛСИВНИ ТИП

- Брз и ватрен тип код којег моторни импулси, машта или осећања обликују форму
- Зато је форма недовољно чврста, разиграна и често деформисана
- Случајни потези, бојене мрље могу да поведу у импулсивна решења и одреде општи израз
- Снажни потези попут експресивног али разлика у томе што је форма разграђена на уштреб композиције.

11. ДЕКОРАТИВНИ ТИП

- Сагледава свет као површину, платформу за игру линија и површина
- Декоративно, дводимензионално приказивање простора
- Плакатски, без инсистирања на дубини, тродимензионалности и пластичности облика
- Боја се организује у декоративне плохе, без сенчења и нијансирања
- Слика готово постаје декорација, шара
- Тежња да се у потпуности испуни радна површина (папира)

12. ПРОСТОРНИ ТИП

- Осећају и изражавају простор објективно а предмете потпуно (у целини) и уверљиво
- Дочарана дубина простора и планова
- Ефекти геометријске и ваздушне перспективе
- Углавном су у комбинацији с аналитичким и интелектуалним ликовним типом

13. ЛИКОВНО-МОТИВИСАН ТИП

- Ликовно мотивисано дете није и обавезно ликовно талентовано и ликовно креативно
- Резултати које постиже су производ квалитетно вођеног часа и добро одрађене мотивације
- Овај ликовни тип може у основи да има било који од претходно наведених ликовних типова
- Дете има потребу да доследно заврши започети рад
- Да се максимално изрази и да одговори захтевима теме и технике

14. ЛИКОВНО НЕМОТИВИСАН ТИП

- Ликовно немотивисано дете није и ликовно неталентовано и некреативно дете
- Нејчешће су овакви радови производ неквалитетне наставе, која после дужег времена од већег броја ученика ствара овакав ликовни тип

НАСТАВНИ ПРИНЦИПИ У МЕТОДИЦИ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА

Наставник: Доц. др Миа Арсенијевић

Наставни принципи у методици наставе ликовне културе

Уопштено можемо казати да су принципи критеријуми човека у одлучујућим ситуацијама који му помажу у одлучивању и као такви имају практичну примену.

Као дидактички принципи могу се означити основна или општа начела која одређују ток предавања и учења у складу са циљевима образовања и законитостима процеса наставе. Они имају функцију оријентације.

Општи дидактички принципи, прилагођени могу се усвојити и у настави предмета Ликовна култура, као ликовни принципи. Општи дидактички принципи, мало прилагођени настави предмета Ликовна култура.

- Немогуће је у сваком сегменту часа искористити све принципе, али је битно да се ни у једном делу **не негира** ни један принцип.
- Час је квалитетнији ако се у сваки од његових делова угради што више принципа.
- Принципи се могу односити и на ликовну тему и на ликовну технику, појединачно или заједно.

Наставни принципи у методици ликовног васпитања и образовања

1. Принцип квалитета и васпитне усмерености
2. Принцип одмерености узрасту
3. Принцип систематичности и поступности
4. Принцип свесности и активности
5. Принцип очигледности и апстрактности
6. Принцип егземплярности и економичности
7. Принцип јединства теорије и праксе
8. Принцип слободног ликовног изражавања
9. Принцип индивидуализације и социјализације
10. Принцип историјског и савременог
11. Принцип мотивације

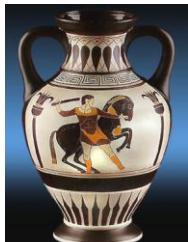
1. Принцип квалитета и васпитне усмерености

Задаци васпитања су остваривање идеала и квалитета кроз задатке које васпитач / учитељ / наставник поставља пред ученике, и са њима их решава.

У ликовној култури то се односи на:

- избор репродукција (или апликација);

ТРЕБА КОРИСТИТИ
проверене
уметничке
вредности или
квалитетне
фотографије.

НЕ ТРЕБА
КОРИСТИТИ
репродукције
у чије ликовне
вредности нисмо /
нисте сигурни.

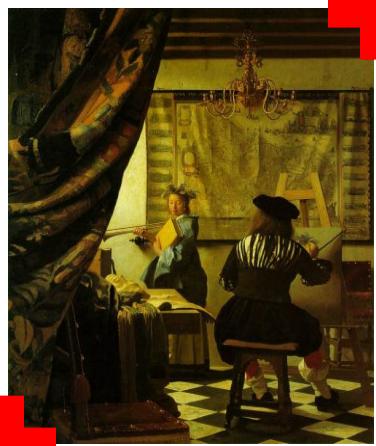
Погрешно је за примере користити:

- Сопствене цртеже и слике.
- Уметничке радове које историја уметности није верификовала као вредност.
- Фотографије који немају вредности примењене уметности.
- Репродукције које су лоше технички припремљене.

Технички квалитет фотографија:

Оригиналне пропорције слике (фото – репродукције)
се морају поштовати!

Величина и видљивост фотографија:

У току припремања часа, проверити прегледност репродукција.

Водити рачуна о положају саме репродукције на слајду!

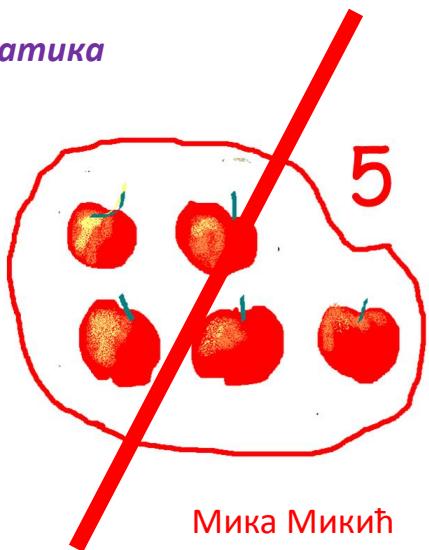

Пожељно је поштовати овај принцип и у припремама за часове других предмета:

- Наставни предмет **Математика**

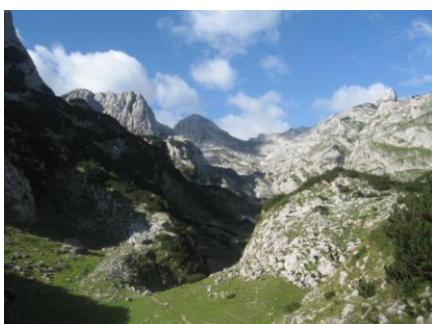

Пол Сезан

Мика Микић

- Наставни предмет **Свет око нас / Познавање природе**

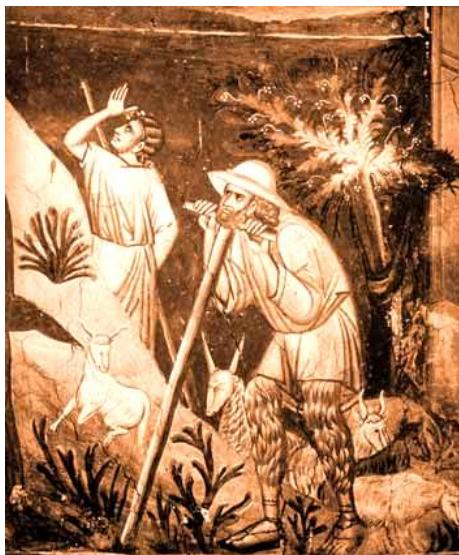

Природа (као “аутор”)

Наставник

- Наставни предмет **Познавање друштва / Историја**

Као илустрацију **НЕ** користити:

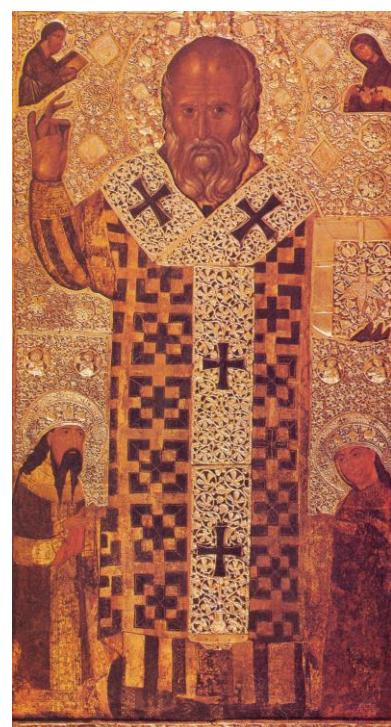
кич

Користити примере проверених вредности.

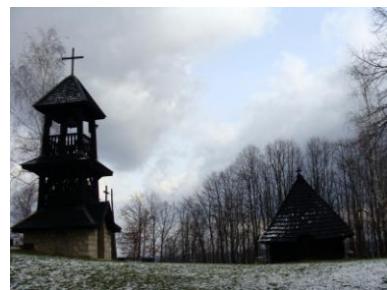

Користити примере
проверених вредности.

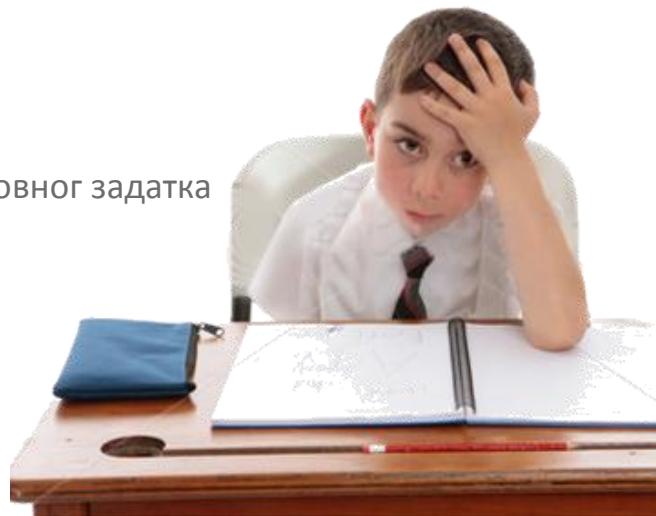
Указати на различите етно и историјске вредности.

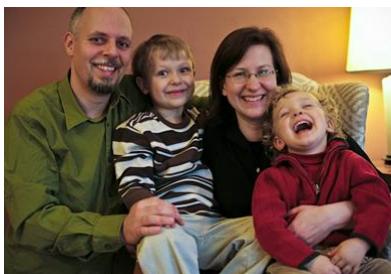
2. Принцип одмерености узрасту

Узрасту се прилагођава:

- тема
- техника
- терминологија
- сложеност ликовног задатка

Прилагођавање теме (наставне јединице) везано је за дечија интересовања, активности, породицу.

Да ли су све теме пригодне за показивање деци?
Примери се морају прилагодити узрасту.

Да ли су све теме пригодне за показивање деци?
Примери се морају прилагодити узрасту.

Да ли су све теме пригодне за показивање деци?
Шта са примерима у јавном простору?

Маурицио Кателан

Ликовна техника се прилагођава по својим техничким захтевима извођења. Безбедност деце је основна. Избегавају се:

- Технике где се деца могу повредити, углавном одређене графичке и вајарске технике.

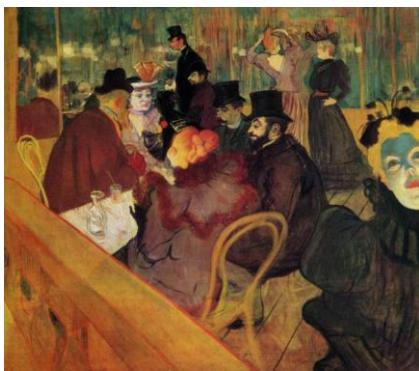

- ИЗБЕГАВАЈУ се и технике где може доћи до хемијских, топлотних повреда или тровања (графичке и сликарске технике где се користе киселине, нитро разређивачи, индустријски лепкови и разне врсте загревања).

Терминологија мора бити прилагођена узрасту!

Не треба рећи: Динамична комозиција доминантних колористичких контраста и дијагоналних смерова. Најинтензивније топле боје су у сегменту који асоцира на ентеријер.

... Hero: Слика је пуна покрета и најуочљивије су велике разлике у боји и косе линије. Најјаче топле боје се налазе у деловима који представљају просторију и намештај

Одмереност **сложености ликовног задатка** према узрасту.

НЕ: Суптилним варијацијама светла и сенке направите психолошки портет вашег друга.

ДА: Прелази између светла и сенки не смеју да се примете а из погледа се треба видети о чему ваш друг (модел) мисли.

Али, треба **постепено** постављати теже задатке који дају могућност да се деца развијају а не да остају на достигнутом нивоу.

3. Принцип систематичности и поступности

Ма колико ликовне активности тежиле слободи, да би се она постигла морају се поштовати мисаони процеси и технички поступци. Систем рада у ликовном образовању иако је:

- ФЛЕКСИБИЛАН
- ОТВОРЕН
- ДИНАМИЧАН
- ДИЈАЛЕКТИЧАН

ипак је **С И С Т Е М.**

Принцип систематичности огледа се у поступном и систематичном развијању способности ученика које су битне за процесе опажања и стварања.

Примењује се у развијању:

Омогућавајућих стваралачких способности
(односи се на “конфигурацију” ученика)

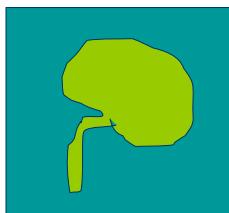
- Когнитивне
- Опажајне
- Техничке

Подстицајних стваралачких способности
(потиче пре свега од предавача)

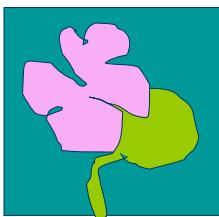
- Сензитивитет
- Сензибилитет
- Мотивација
- Креативност

Поступност се огледа у

- Хоризонталној (кроз различите наставне предмете истовремено) и вертикалној корелацији (у истом предмету кроз време).
- Увођењу нових техника.
- Решавању све сложенијих ликовних проблема.

1. час

2. час

3. час

4. Принцип свесности и активности

Највећи проблем је што се спонтано намеће утисак да се овај принцип у ликовном активностима остварује спонтано и аутоматски.

Свесност је у ликовним активностима ИСТОВРЕМЕНО усмерена на више појава и процеса, па се стиче утисак да је инсистирање на остваривању овог принципа на часу ликовне културе ПЛЕОНАЗАМ.

Погрешни поступци могу да смање или чак онемогуће реализацију овог принципа, попут

- Наметања узора, модела и решења;
- Механичког приступу раду, теми и технички.

Инсистирањем на свесној активности. Максималним укључивањем деце у анализу, праћење, упоређивање, доношење закључака током реализације свих сегмената часа и инсистирањем на њиховој активности и тамо где није неопходна повећавамо степен њихове свесности.

Постиже се:

- Сталним конфротирањем дечијих активности;
- Упоређивањем резултата;
- Свесним извођењем закључака;

Учешће у контроли постигнутих резултат (естетска анализа на крају часа).

5. Принцип очигледности и апстрактности

Полази се од визуелних утисака, искуства, посматрања уметничких дела.

Принцип очигледности се у неким сегментима испољава **автоматски**, а негде га треба свесно **употребити или нагласити**.

Посматрају се:

1. Ликовни односи
2. Ликовни елементи
3. Поступци у извођењу ликовних техника

Очигледност се реализује и ангажовањем чула додира, мириса, укуса. Чулна искуства могу да представљају извор сазнања. На основу њих мишљењем се може доћи до нових апстрактних знања. Пут од чулног (као основа сваког сазнања) до мисаоног.

Други део овог принципа -**апстрактност**- се огледа у процесу:

- Преобликовања
- Трансформације
- Транспозиције

У тим процесима апстраховања из очигледног, важну улогу имају:

- **Индукција** (извлачење закључака, анализирање појединости)
- **Редукција** (свођење, елиминација мање битних информација)
- **Редефиниција** (усмеравање пажње на битне ознаке опаженог)
- **Кондензација** (сажимање и конкретизација закључака)

и друге мисаоне операције.

Ова два принципа међусобно се смењују и надопуњују.

6. Принцип егземплярности и економичности

Богатство и разноврсност појавности визуелног своди се на битне, репрезентативне, егземплярне садржаје.

Тиме се постиже остваривање циља без оптерећивања бројним подацима и постиже се економичност.

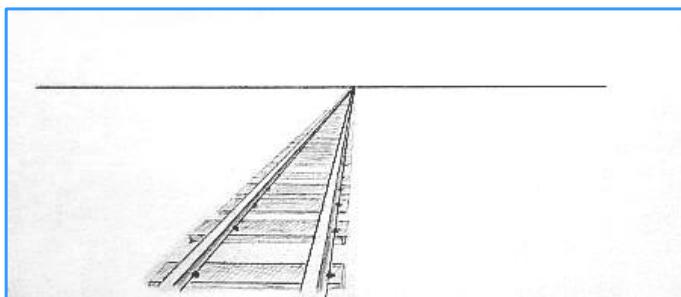
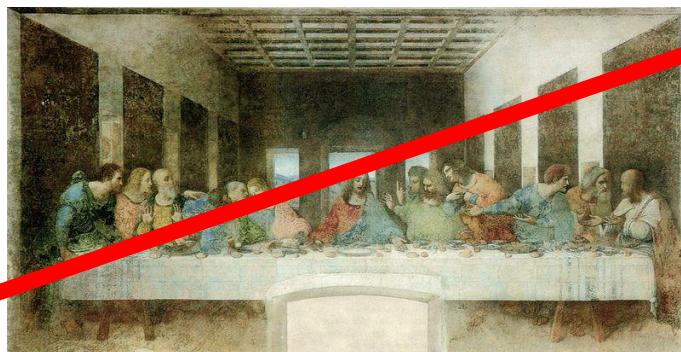
Принцип егземплярности подразумева такав

- избор градива
- избор начина обраде

којим ће се обухватити једно ликовно подручје и обрадити на том егземплару - адекватно обраном примеру (или неколико примера) и одабраним методама.

Пример(и) ТРЕБА да садрже:

- Све карактеристике феномена
- Ниво општости
- Да буду без наглашених других елемената који нису тема тог часа (нпр. предмети на примеру (слика) којим објашњавамо контраст у валеру не треба да имају изражене контрасти у боји или облику).

7. Принцип јединства теорије и праксе

У већини теоријских подручја акценат је на повезивању теорије, која се учи на часу, са праксом која происходи из теорије.

У ликовним активностима треба инсистирати да сва теорија почиње праксом из које произилази.

Практична искуства ученика треба да доминирају, а из њих се иде на уопштавање искуства и знања, односно формулисање теорија.

Развија се однос између сазнања и практичних уметничких активности.

Одмереност и обострана усмереност између оба дела принципа омогућава његову оствареност.

8. Принцип слободног ликовног изражавања

Стваралаштво и слобода су синоними **у идеалном случају**.

Први део реченице може да буде замка да се на часу ликовне културе **подразумева аутоматско** остваривање овог принципа.

Само човек са пуном слободом личности може да ствара слободно. Деца јесу креативна, маштовита, неискварена или **слобода** је само свесна слобода. Особа која може да мисли стваралачки у могућности је да ствара и нове системе који делују на њену перцепцију. **Наравно, о овоме треба мислити као о способности, не као о ропству правилима и систему.** Досећи слободу значи стећи властиту вољу; тиме се омогућава стваралаштво (стваралаштво из унутрашњих побуда а не да се задовољи нека друштвена или временска форма).

Често се спонтаност и слобода поистовећују мада спонтаност може да буде врло шаблонска, програмирана и очекивана (нпр. деца ће спонтано цртати јунаке цртаних филмова, али то је потпуно одсуство слободног ликовног израза).

У буквалном тумачењу ово је принцип поштовања слободног дечијег изражавања, без нуђења и наметања решења.

У суштинском значењу односи се на дечије самостално истраживање индивидуалности кроз слободно ликовно изражавање.

9. Принцип индивидуализације и социјализације

Настава ликовне културе је концептуална као индивидуална настава па је очекивано да се тај принцип аутоматски испуњава.

Претходни принцип, принцип слободног ликовног изражавања, великим делом остварује и овај принцип али слобода не мора да буде и индивидуалност. Слобода избора код младих је често уклапање у групу и шаблон, прихватање заступљених вредности.

У исто време, мора се реализовати и социјализација:

- Групним радом
- Радом у пару
- Методом драматизације
- Колективним коректурама
- Заједничком анализом радова

Успостављање равнотеже у сталној осцилацији између индивидуализације и социјализације је уметност у примени овог принципа.

10. Принцип историјског и савременог

Развијање свести о повезаности естетских вредности и културне баштине је један од задатака наставног предмета Ликовна култура.

Препознавање ликовности у историјским и савременим делима ствара свест о континуитету естетских феномена.

Поштовањем овог принципа остварују се и васпитно-образовни задаци.

На часу треба реализовати бар једану од три варијанте овог принципа:

Историјско и савремено у **теми** (обрадити појаву и особености теме кроз историјска раздобља, **није неопходно прецизно дефинисати периоде, године и векове**, само шта је од чега старије и млађе).

Историјско и савремено у **ликовној техници** (примери реализације ликовне технике кроз различита раздобља, пожељно је дати примере са различитом темом, да се не би везивали за тему, него за технику).

Историјско и савремено у **теорији форме**; кроз анализу ликовних елемената на делима из различитих историјских периода.

Историјско и савремено у теми

11. Принцип мотивације

Остваривањем принципа квалитета, принципа одмерености узрасту, свесности и активности, очигледности и апстрактности, принципа јединства теорије и праксе, слободног ликовног изражавања и принципа индивидуализације и социјализације или бар неколико њих аутоматски се остварује принцип **мотивације**.

Ако није употребљен већи број ових принципа, да не би изостала мотивација, уводе се методе игре, забаве и кроз њих се обрађују садржаји. Креативан приступ припреми уводног дела часа, излагању градива, наставник може да постигне мотивацију ученика за рад и доследно испуњење задатака.

За постизање мотивације подстичу се и задовољавају друге дечије потребе (изазов - компетитивне, моторичке) и мотиви (мотив самоактуелизације).

Најнижи облик мотивације, али ипак дозвољен као помоћна мотивација је обећана награда за испуњени задатак.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОСТ И КОРЕЛАЦИЈА У НАСТАВИ

Наставник: Доц. др Мира Арсенијевић

Значај и улога општег уметничког образовања

- Опште уметничко образовање упознаје ученике са историјом уметности која је уједно и историја света у сликама и звуцима; уметничко образовање развија изражајне способности ученика у доменима различитих уметности и подстиче дечеје стваралаштво. Радећи на креативним задацима ученици уче како да одрже фокус, остану упорни и нађу решења на постављени задатак, уче како да сарађују и раде у групи, али и како да самостално реше проблем. Настава уметничких предмета у основној школи побољшава моторичке способности деце, развија визуелно-просторне вештине, као и креативно мишљење које је кључно за различита будућа занимања ученика али и свакодневне праксе живљења. Учећи о уметности ученици истражују и свет природе, историје, науке – настава уметничких предмета укључује истраживање низа различитих наставних подручја, и тако иницира корелацију знања код ученика, односно води целовитом учењу.

Интердисциплинарност

- Интердисциплинарни приступ настави подразумева повезивање садржаја различитих дисциплина (предмета) у логичке целине организоване око једног проблема или теме у оквиру које су знања различитих дисциплина у функцији вишестраног расветљавања проблема или теме која се истражује.
- Интердисциплинарна настава може бити тематска, да повезује и организује у тематске целине садржаје, који су слични или заједнички у различитим дисциплинама.

ПРЕДНОСТИ ИНТЕГРАТИВНОГ У ОДНОСУ НА ТРАДИЦИОНАЛНИ ПРИСТУП НАСТАВИ

Повезивањем учења са стварним животом ученика , догађајима и стварима које их окружују, активишимо ученике, подстичемо њихову мотивацију и олакшавамо сам процес учења. На различитим предметима ученици обраћују сличне теме које се у наставном процесу могу интегрисати и тако повезане понудити ученицима који их тада лакше усвајају, боље и целовитије разумеју. Како би спровео интегрисану наставу, учитељ, који представља спону између ученика и знања, мора познавати и практиковати различите савремене стратегије учења и поучавања.

Основна предност интегративног учења јесте што ученицима даје већу самосталност и могућност да проуче свет око себе, као и да информације стучу на њима природан начин (ČudinaObradović, Brajković, 2009, str. 17). Предметна настава не погодује продубљивању грађе и дубљем уживљавању у исту од стране ученика јер нема успостављања односа између стечених знања на различитим школским часовима. Како би лакше разумели градиво, ученицима је потребно знања организовати у логичке целине које у интегративном приступу подразумевају рушење баријера између наставних предмета и интеграцију садржаја различитих предмета окупљених око зајеничког проблема / појма / теме. Такође, за успешну реализацију интегративне наставе битно је окружење које ће ученицима омогућити довољно слобода неопходних за истраживање и савладавање постављених проблемских задатака.

МЕЂУПРЕДМЕТНА ПОВЕЗАНОСТ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ СА ОСТАЛИМ ПРЕДМЕТИМА РАЗРЕДНЕ НАСТАВЕ

Интердисциплинирани приступ у настави омогућава интеграцију различитих подручја у целину. Такво је учење најсличније стварном животу и за ученике погодније јер на тај начин боље разумеју наставне садржаје. Међусобно повезивање наставних подручја подразумева повезивање васпитних и образовних подручја. Подручје уметности врло је важно јер се дечији израз у настави не очитава само кроз речи, него и кроз ликовно стваралаштво деце. Наводи се како је за корелацију неког предмета с Ликовном културом прво потребно проверити кључне појмове у Наставном плану и програму с којима би се тема корелирала (Хузјак, 2002). Уколико не постоји повезаност, тада нема ни корелација. Хузјак (2002, стр. 24) наводи седеће: Увијек си треба поставити питање – што ученике желим научити корелацијом с ликовним?

Ликовним радовима мора се избећи декорисање и илустративност (Хузјак, 2002, стр. 24). Ликовни радови као продукти корелације представљају учениково схватање и разумевање, поимање неког појма израженог његовим доживљајем у складу с визуелним језиком. Такође, Хузјак (2016) међупредметно повезивање описује као средство којим се постиже дубоко разумијевање појмова оних подручја која су интердисциплинирано повезана.

Преузето са

<https://core.ac.uk/download/pdf/264794456.pdf>

Погледати и:

Utjecaj međupredmetnog povezivanja na uspješnost učenika pri poučavanju likovne kulture; Miroslav Huzjak ; Faculty of Teacher Education, University of Zagreb https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=255589

ИНТЕГРАТИВНА НАСТАВА

Корелација која се користи у настави ученицима омогућује да повезују оно што уче са претходним знањима у логичке целине. **Корелација може бити хоризонтална (међу предметима из истог разреда) и вертикална (између различитих разреда).**

Тематско учење не треба мешати са тематском корелацијом. Код тематског учења бира се заједничка тема, односно појам / идеја / процес око којег се организује учење, тј. заједничком проблему приступа се из различитих области.

Пројекат је врло сличан тематском учењу или подразумева још веће ангажовање ученика и самосталнији рад.

Корелација

- Корелација представља узајамну повезаност две ствари.
- Корелација у настави се односи на функционално повезивање и усклађивање наставних садржаја из различитих активности који су слични или се међусобно допуњују. Без познавања наставе материје једног предмета, не може се у потпуности схватити и усвојити градиво другог предмета. Корелација доприноси систему интеграције садржаја различитих области и подручја. Наставне активности треба да се пројимају и допуњују како би један исти проблем био сагледан са језичког, математичког, ликовног, музичког или другог аспекта. Круто одвајање појединих активности доводи до уско схваћених знања и неспособности да се то знање из једне наставне области примени у пракси, тј. у решавању сличне проблематике у другим активностима. Корелација и трансфер подстичу и развијају научно мишљење и омогућавају разумевање теоријских знања и њихову практичну примену.

Тематска корелација

- садржаји се повезују у смисаоне целине;
- тимски рад и истраживање је главна метода рада;
- користе се различити медији (вербални, визуелни,...);
- истраживачки тимови се баве проучавањем различитих области једне веће интердисциплинарне целине;
- комууницирају људи из сродних дисциплина и планирају одређене садржаје, тако да рад у групи, обезбеђује различите погледе на исти проблем;
- тематску целину треба да сачињавају они садржаји градива различитих дисциплина који логички највише и најбоље иду заједно и најбоље доприносе разумевању целине;
- усаглашавају се садржаји појединих предмета и потребно време за обраду.

- Стимулисање наставника да остварују хоризонталну корелацију наставних предмета, а самим тим и уметничких и других наставних предмета
- Уметничко дело у функцији остваривања циљева и задатака програма васпитања и образовања – уз ликовно изражавање ученика у оквиру задатака других наставних предмета, један од најједноставнијих видова корелације ликовне културе и других наставних предмета јесте употреба адекватно одабраних уметничких ликовних дела као визуелно-дидактичких средстава

Употреба уметничких дела као дидактичких средстава у свим врстама (предшколских) активности и у настави других предмета, омогућава остваривање ових циљева, чак и више циљева одједном, у зависности од:

- избора уметничког дела
- начина на који га повезујемо са одређеним предметом
- слојевитости тумачења.

На овај начин се веома ефикасно остварује **економичност** као наставни принцип – употребом свега неколико слика можемо да направимо брз пресек кроз многе од ових педагошких циљева.

Којим се принципима и критеријумима треба водити при одабиру визуелно-дидактичких материјала?

Општим принципима методике ликовног васпитања и образовања, са акцентом на примену, тј. афирмацију принципа квалитета и васпитне усмерености што подразумева коришћење репродукција проверених вредности, квалитетних фотографија, технички добро припремљене репродукције, док се властити примери и илustrације избегавају. Наравно, примере као и начин презентације истих потребно је (осим плану и програму) прилагодити интересовањима савременог ученика, захтевима савремене наставе, односно захтевима медијске савремености у којој живимо.

ПРЕДЛОЗИ ЗА КОРИШЋЕЊЕ ЛИКОВНОГ УМЕТНИЧКОГ ДЕЛА КАО ВИЗУЕЛНО-ДИДАКТИЧКОГ СРЕДСТВА У УЦБЕНИЦИМА ОД 1-4 РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Резултати коришћени за рад:

Милош Ђорђевић, Миа Арсениојевић,

Садржаји ликовне уметности у настави математике,

Презентовано на конференцији МАТМ2017 у Јагодини

СЕЗАНОВЕ ЈАБУКЕ

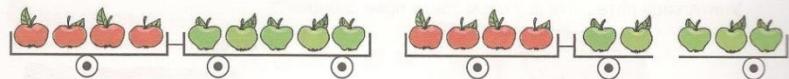
УМЕСТО

ИЛУСТРАЦИЈЕ

46

САБИРАК ЗАМЕЊУЈЕМО ЗБИРОМ

$$4 + 5 = 4 + (2 + 3)$$

1 Растављај дате бројеве на сабирке, како је то започето.

$4 + 2 = 6$	$3 + 7 = 10$	$5 + 7 = 12$	$4 + 8 = 12$	$4 + 9 = 13$	$3 + 9 = 12$
$4 + 10 = 14$	$3 + 10 = 13$	$10 + 11 = 21$	$2 + 12 = 14$	$11 + 13 = 24$	$11 + 14 = 25$

Затим пиши једнакости:

$$6 = 4 + 2, 7 = 3 + \underline{\quad}, 7 = \underline{\quad} + 5, \underline{\quad}, \underline{\quad}, \underline{\quad}, \underline{\quad}, \underline{\quad}, \underline{\quad}$$

2 Замењуј сабирак збиром, па друкчије здружијући сабирке, рачунај:

$$\begin{array}{r} \cancel{4+2} \\ 6+6=6+(4+2)=(6+4)+2=10+2=12 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \cancel{4+} \\ 6+5=6+(\underline{\quad}+\underline{\quad})=(\underline{\quad}+\underline{\quad})+\underline{\quad}=\underline{\quad}+\underline{\quad}=\underline{\quad} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \cancel{3+} \\ 7+4=7+(\underline{\quad}+\underline{\quad})=(\underline{\quad}+\underline{\quad})+\underline{\quad}=\underline{\quad}+\underline{\quad}=\underline{\quad} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \cancel{3+} \\ 7+5=7+(\underline{\quad}+\underline{\quad})=(\underline{\quad}+\underline{\quad})+\underline{\quad}=\underline{\quad}+\underline{\quad}=\underline{\quad} \end{array}$$

Ово рачунање може да иде и брже:

$$\begin{array}{r} \cancel{3+3} \\ 7+6=10+3=13 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \cancel{3+4} \\ 7+7=10+4=14 \end{array}$$

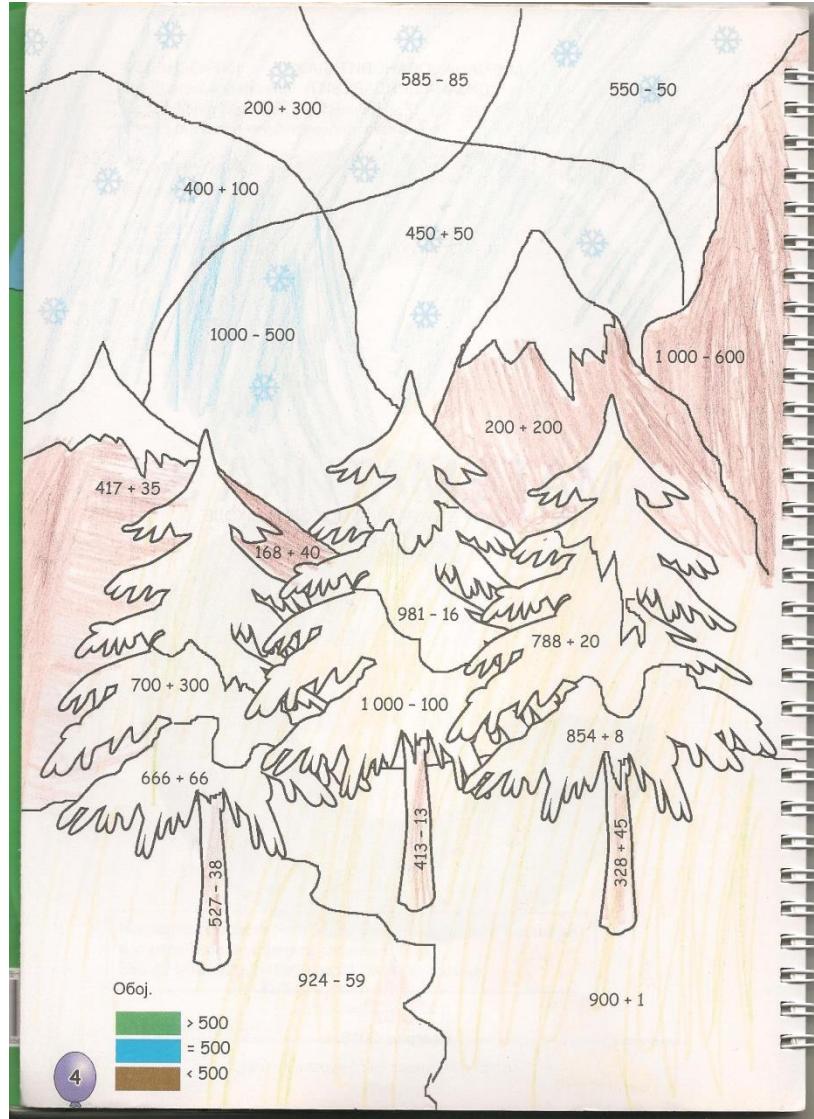
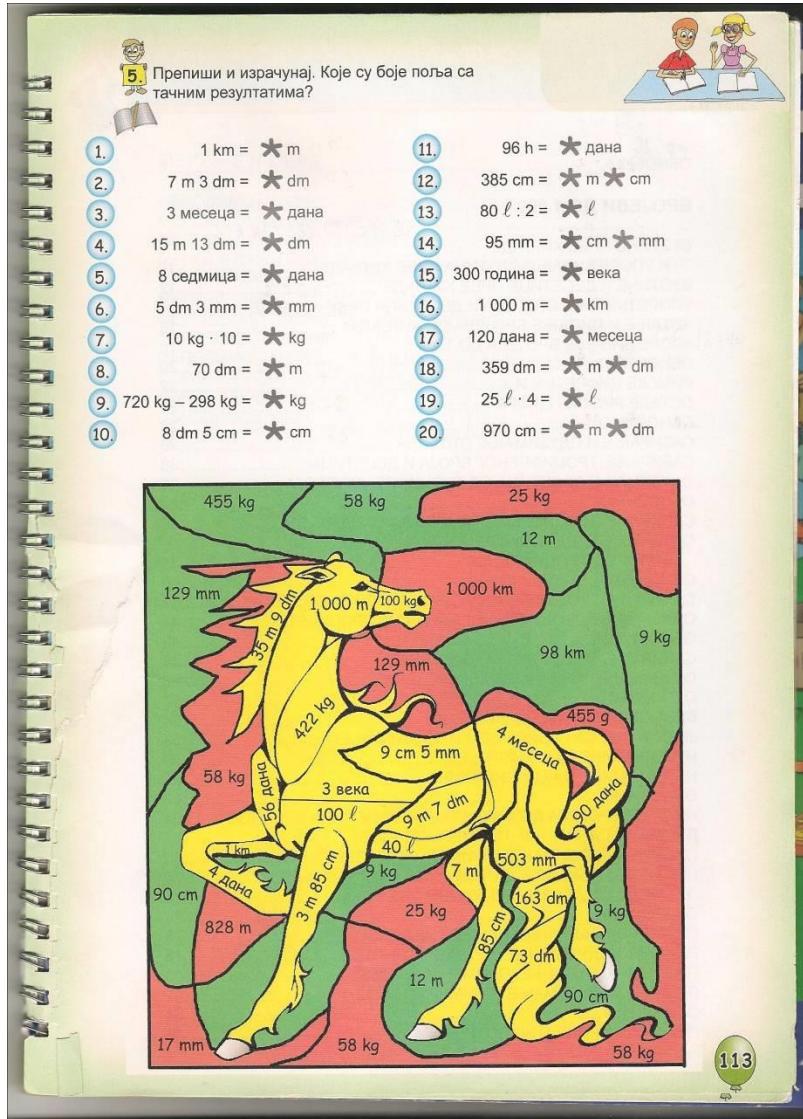
76

Завод за уџбенике, 1 разред

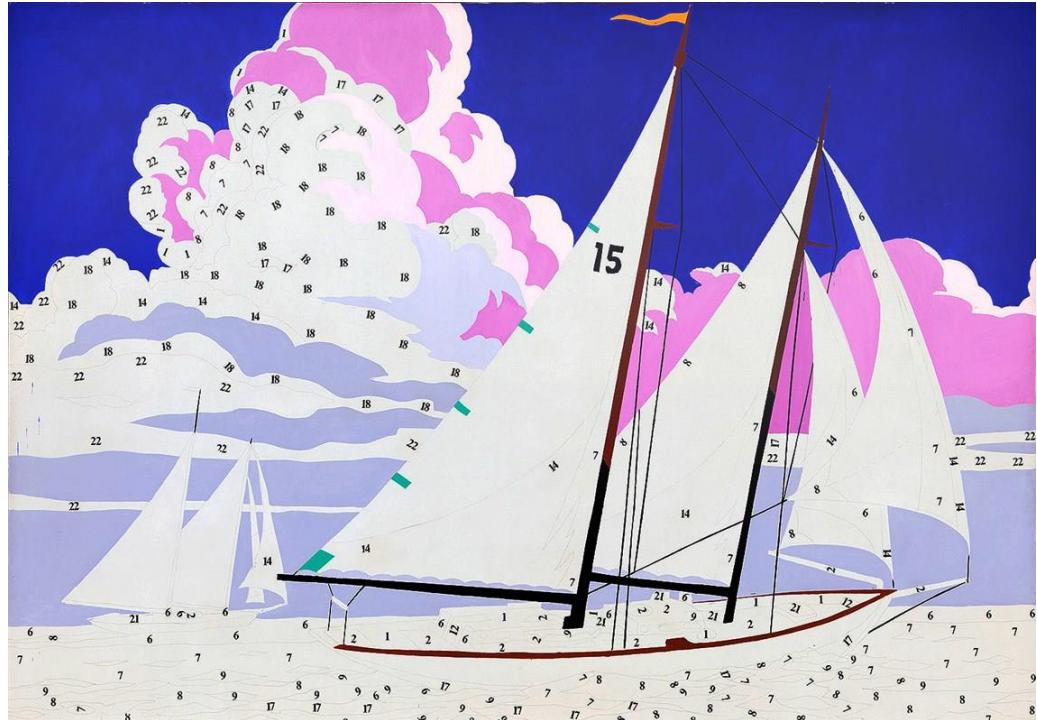
Пол Сезан, Мртва природа са јабукама, импресионизам

СЛИКАЊЕ ПО БРОЈЕВИМА

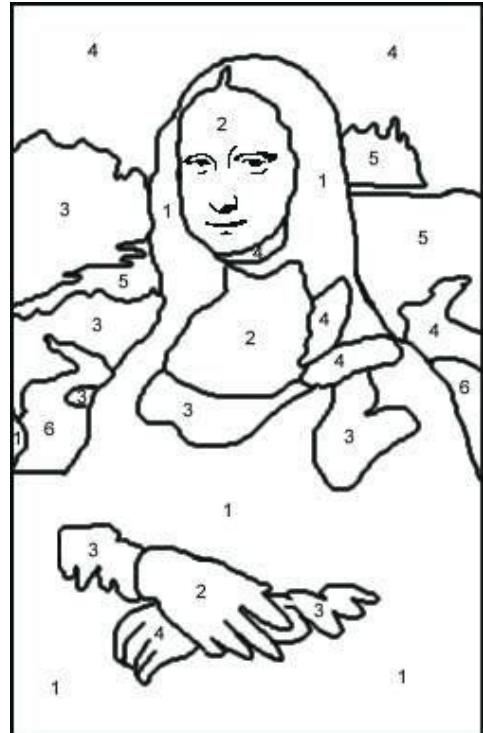
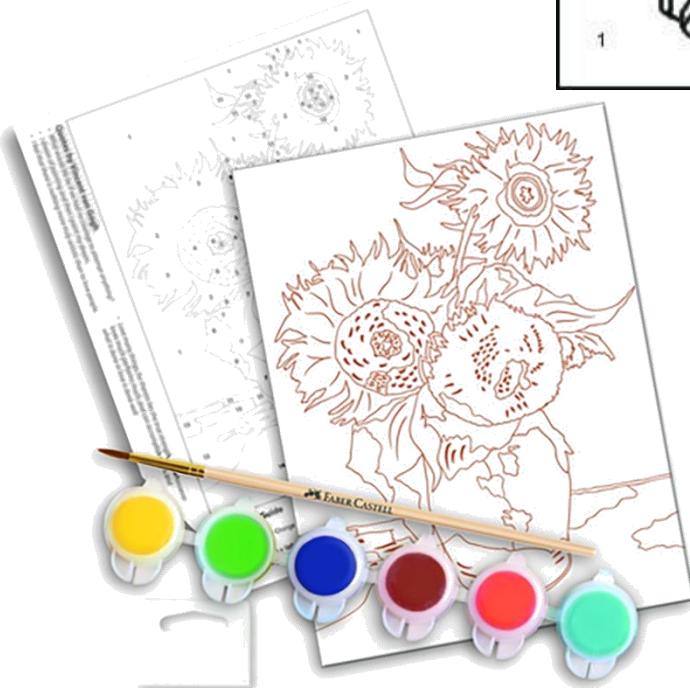
СЛИКАЊЕ ПО БРОЈЕВИМА

ЕНДИ ВОРХОЛОВА
серија "УРАДИ САМ"
УМЕСТО
ИЛУСТРАЦИЈЕ

СЛИКАЊЕ ПО БРОЈЕВИМА

или
РЕПРОДУКЦИЈА
ЛЕОНАРДА ДА ВИНЧИА,
ВАН ГОГА ...

ПРЕДМЕТИ У ПРОСТОРУ И ОДНОСИ МЕЂУ ЊИМА

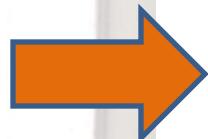
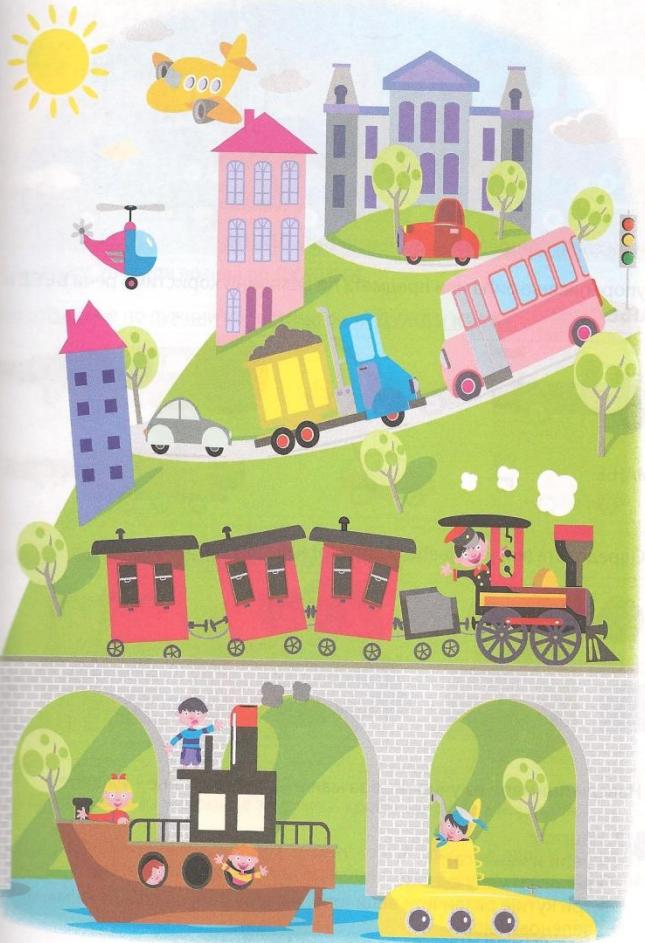

Клет, 1 разред

ОДНОСЕ У ПРОСТОРУ
МОЖЕМО УЧАВАТИ
И НА
СЕЗАНОВОЈ
МРТВОЈ ПРИРОДИ...

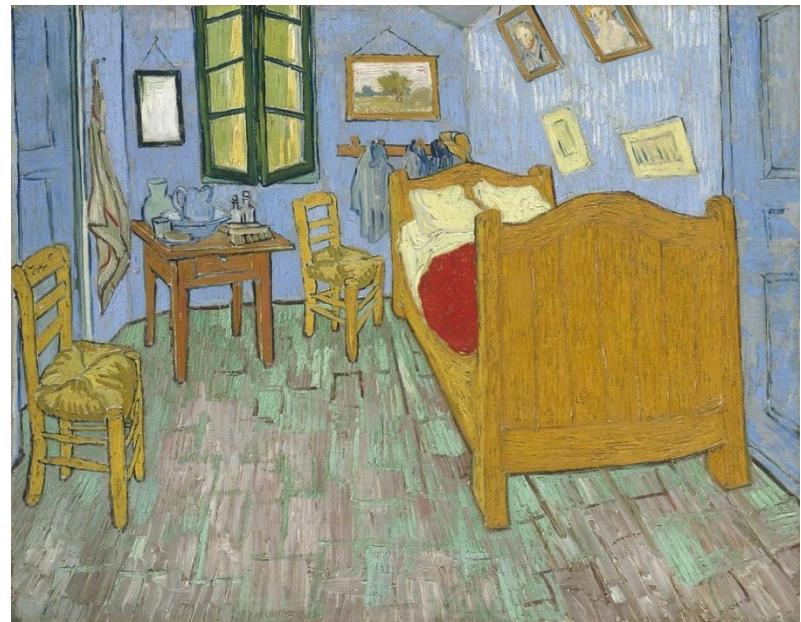

ПРЕДМЕТИ У ПРОСТОРУ И ОДНОСИ МЕЂУ ЊИМА

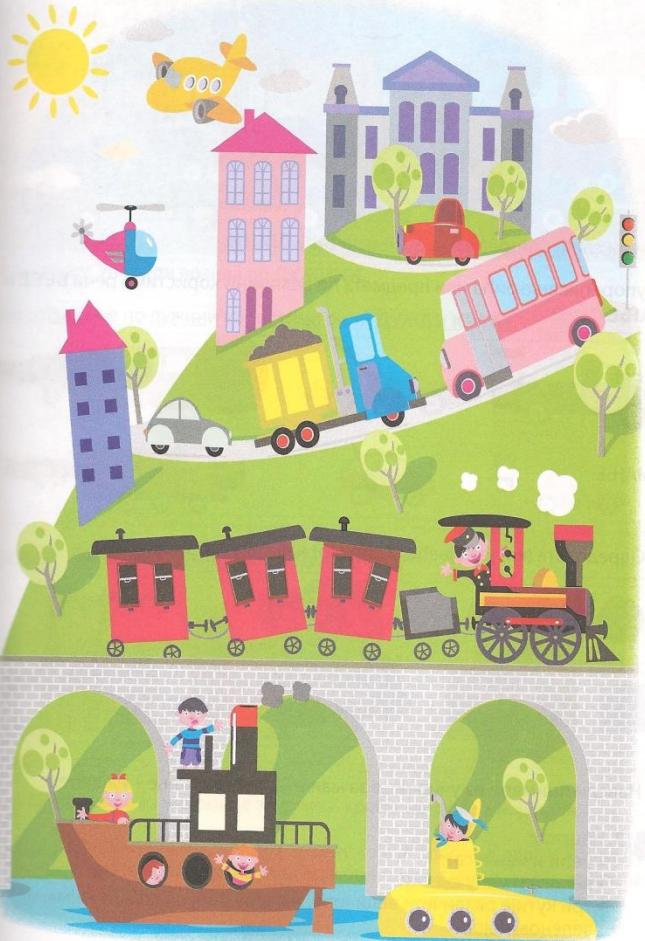

Клет, 1 разред

ОДНОСЕ У ПРОСТОРУ
МОЖЕМО УЧАВАТИ
И НА
ВАН ГОГОВОЈ
СОБИ У АРЛУ...

ПРЕДМЕТИ У ПРОСТОРУ И ОДНОСИ МЕЂУ ЊИМА

Клет, 1 разред

ОДНОСЕ У ПРОСТОРУ
МОЖЕМО УЧАВАТИ
И НА
СЛИКАМА
НАИВНЕ
УМЕТНОСТИ...

ПРОФЕСОР ВАМ ПРИЧА: МНОЖЕЊЕ У СТАРОМ ЕГИПТУ

Једна од најстаријих цивилизација на свету је египатска цивилизација. Математика која се радила тада и начин на који су вршена израчунавања доста се разликују од онога како ми данас рачунамо. Хајде заједно да погледамо како су стари Египћани множили два броја. Посматрајмо следећи низ бројева: 1, 2, 4, 8, 16, 32, ... Сваки члан овога низа добија се када претходни члан низа помножимо са 2 (навести још три члана овог низа). Сваки природни број може се представити као збир чланова овога низа. На пример: $7 = 4 + 2 + 1$, $25 = 16 + 8 + 1$, $111 = 64 + 32 + 8 + 4 + 2 + 1$ (покушајте сами овако да напишете бројеве 53, 79, 245). Египћани су користећи претходни низ бројева вршили сва множења. Њо како.

Један од чинилаца у производу записивали су као збир елемената поменутог низа. Други чинилац производа стално су удвостручавали и дописивали га поред одговарајућег члана горњег низа. Илуструјмо ово на примеру множења бројева 13 и 12. Број 13 можемо записати у облику збира као $13 = 1 + 4 + 8$. Број 12 удвостручујемо и додељујемо добијене вредности члановима поменутог низа као у табели. Након тога прецртајмо све врсте у табели у којима се налазе чланови низа који нису сабирци првог чиниоца (у нашем случају број 13). Из свих преосталих врста које нису прецртане сабраћемо бројеве које смо добили удвостручавајући други чинилац (у нашем случају број 12). Производ два броја биће једнак добијеном збиру. У нашем примеру то је

$$13 \cdot 12 = (1 + 4 + 8) \cdot 12 = 12 + 48 + 96 = 156.$$

Покушај самостално, користећи поступак старих Египћана, да помножиш бројеве 53 и 27.

РЕПРОДУКЦИЈА

УМЕСТО ИЛУСТРАЦИЈЕ

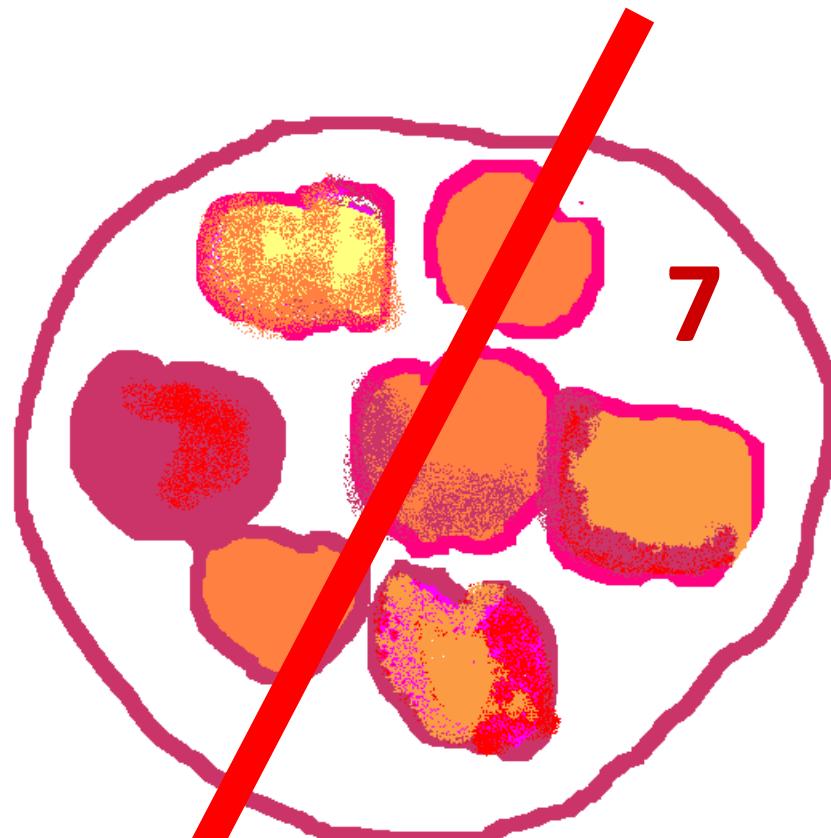
Корелација са математиком

- Већ на почетку школовања ученици рачунају помоћу слицица, цртежа, симбола или предмета. Због конкретних представа у настави математике деца цртају готове узоре разних предмета помоћу којих се вежбају и сабирању и одузимању. Тада треба бити обазрив и не инсистирати превише на томе да поједини предмети буду потпуно једнаки како се то касније не би негативно одразило на дечји ликовни израз.
- Цртеж има посебно важну улогу у формирању геометријских појмова. Вајањем појединих геометријских облика деца стичу јасније представе о простору.

- Пример примене ликовног дела (кадар Сезанове мртве примере) као визуелно-дидактичког средства у настави математици

ПОЛ СЕЗАН

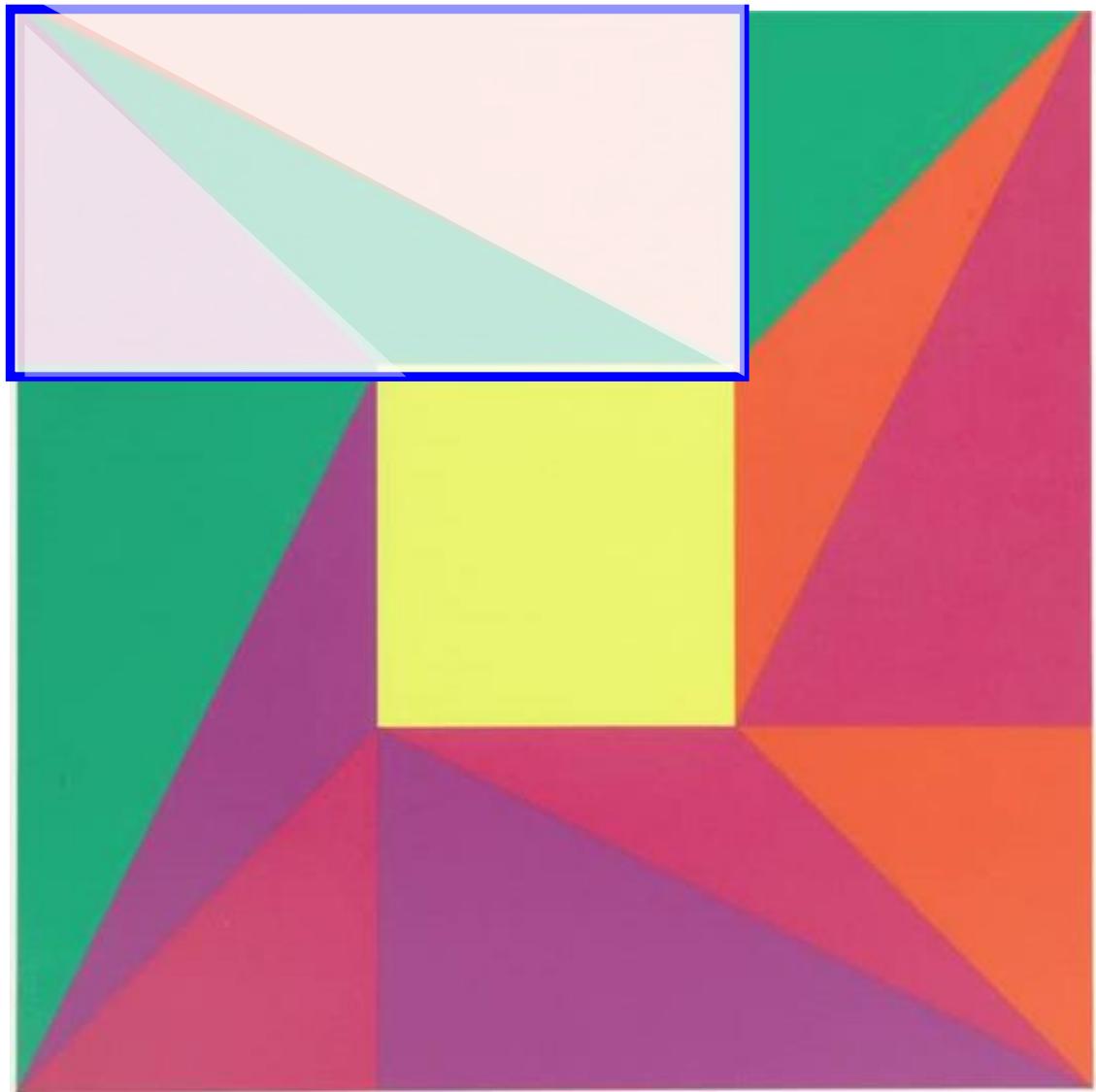

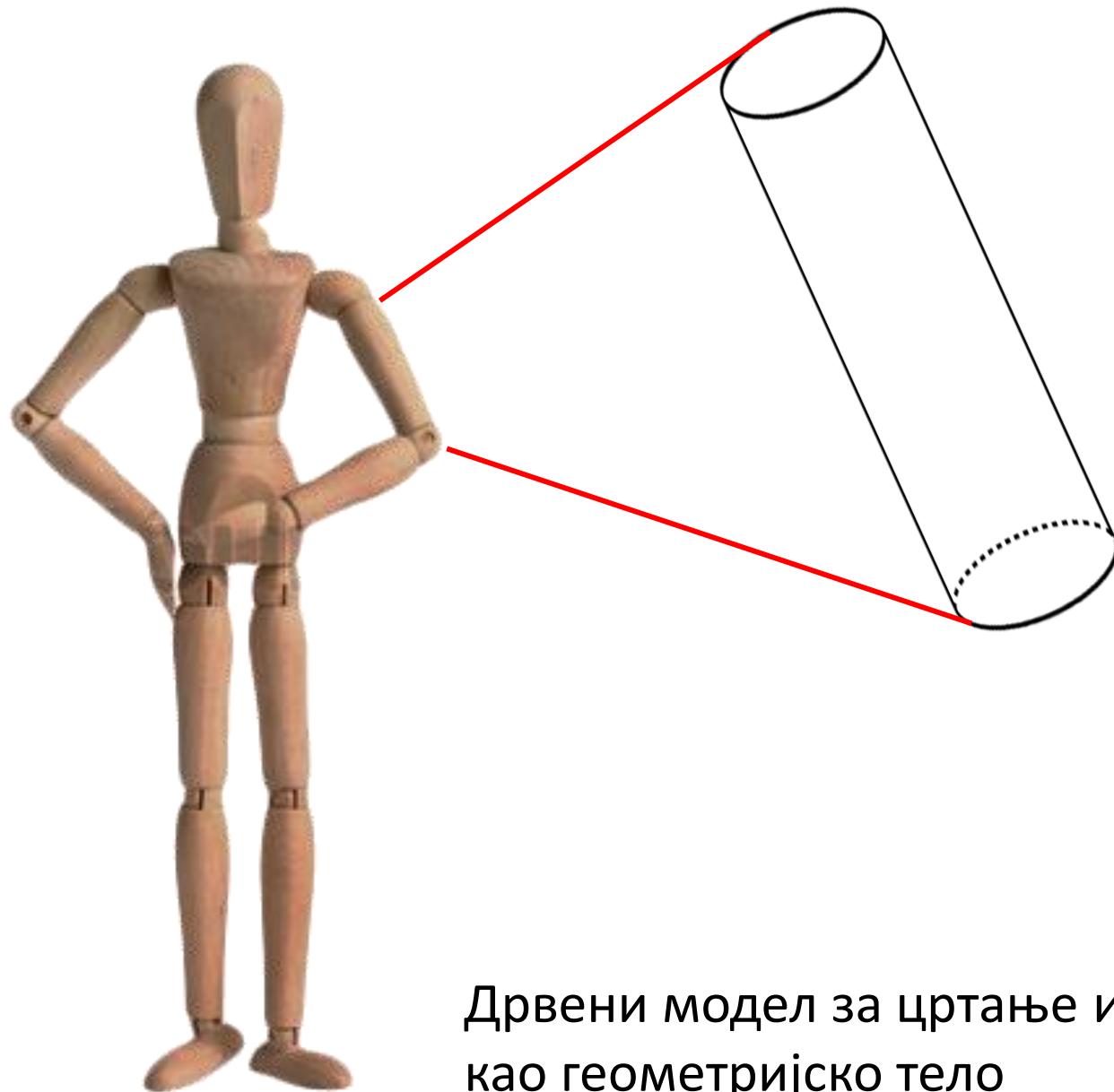
ПЕТАР ПЕТРОВИЋ

MAX BILL 1989.

litografija

- Упореди површине ова три троугла и жутог квадрата

Дрвени модел за цртање и ваљак
као геометријско тело

Корелација са развојем говора и српским језиком

- Слика, уметничка слика или слика као документ користе се као наставно средство у свим активностима, па и у настави развоја говора. Нпр. Буквар садржи пратеће илустрације које обогаћују текст, кроз које ученике уводе у говорне вежбе и препознавање слова. Коришћење слика је неопходно јер даје комплетнији доживљај и представу о времену, схваташтима, људима, облицима предмета, историјским догађајима, егзотичним мотивима, а самим тим проширује се васпитни утицај поједине наставне дисциплине.
- Када је у питању текстуални садржај, уметничка дела морају бити у тесној вези са садржајем текста. Добра оријентација за избор уметничког дела може да послужи време када је настало и ликовно и литерарно дело. Често се користе и портрети писаца који су насликали ликовни уметници, њихови савременици.

- После читања и анализе неког књижевног дела или тема из драме и филма деца веома радо приступају илустрацији. У процесу ликовне интерпретације неког књижевног текста потребно је да она одговара карактеристикама текста, да је сродна са њим, да се просто надовезује на њега. Треба водити рачуна да то цртање не буде механичко и пасивно.
- Врло је важно да су књижевно дело и његова ликовна интерпретација сродни и по концепцији и по мотиву. Текстови школске и домаће лектире су одличан подстицај за ликовне изражавајне могућности ученика јер су у потпуности у складу са њиховим узрастом и њиховим интелектуалним могућностима. У настави српског језика цртањем се могу открити пуноћа и богатство дечјих представа и осећања. За корелацију најпогоднији су текстови, који кроз драматизацију и игру улога, уз стварање сценографије и костима, затим осмишљавање сценског покрета и кореографија, ученицима и учитељима пружају читаву лепезу могућности. Путем ове активности дошло би до корелације, не само српског језика и ликовне културе, већ и до корелације са музичком културом и физичким васпитањем.

Густав Доре (Gustave Dore)
Црвенката, илustrација

Слике передвижника као подлошка и илустрација књижевног дела Чехова

Русская зима картина передвижники

Русская зима картина передвижники

Пријавите

Веб

Слике

Видео

Вести

Мапе

Још ▾

Алатке за претрагу

Сигурна претрага ▾

Корелација са биологијом

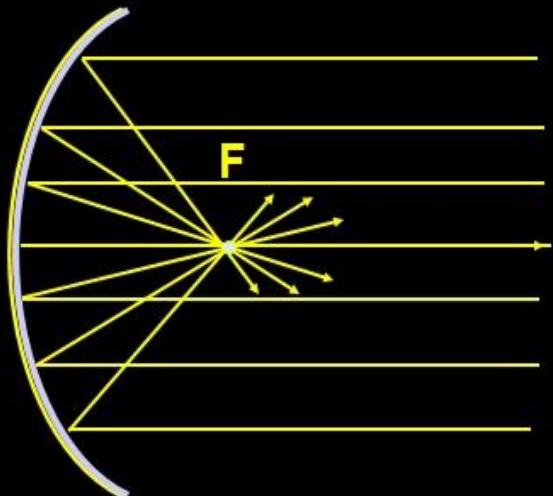
Албрехт Дирер
(Albrecht Dürer)
Крило птице,
акварел и гваш на
папиру, 20 x20 цм,
1512. година

Корелација са предметом Свет око нас, односно са Природом и друштвом

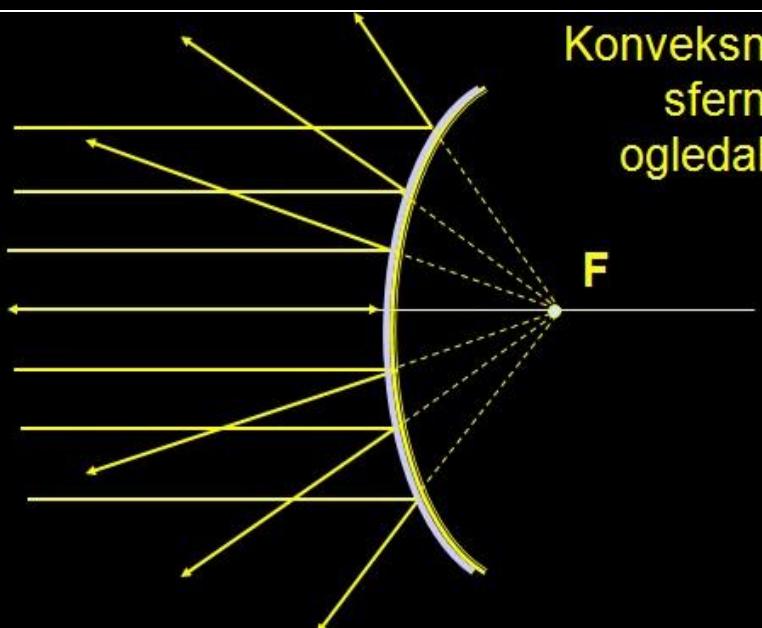
- Корелација између ова два предмета има за циљ да стечена знања из области природе и друштва, путем визуелно-естетског доживљаја, трајно угради у свест и осећање ученика. Корелацијом садржаја ова два предмета, ученицима приближавамо и уметничке вредности. Ликовна дела помажу ученицима да кроз визуелну перцепцију потпуно или делимично схвате време у коме се збио неки догађај из прошлости. Такође, корелацијом ова два предмета ученицима се омогућава да своје знање о природи прошире и да уоче како човек стваралачким радом прилагођава природу својим потребама, да упознају ликовно-естетске квалитете кроз посматрање просторних ситуација и географских карактеристика пејзажа. Ученици своје ликовне способности испољавају и у изради карте, рељефа, макете, модела. Уметничка фотографија такође има важну улогу у упознавању одређених географских простора. Корелација се, такође, може остварити кроз пројекцију филмова, дијафилмова, организацију изложби фотографија и репродукција у школским просторијама, обилазак музејских поставки; кроз графичко изражавање непосредног посматрања разноврсности пејзажа ради уочавања карактеристика рељефа, природних структура и боја у природи.

Корелација са физиком

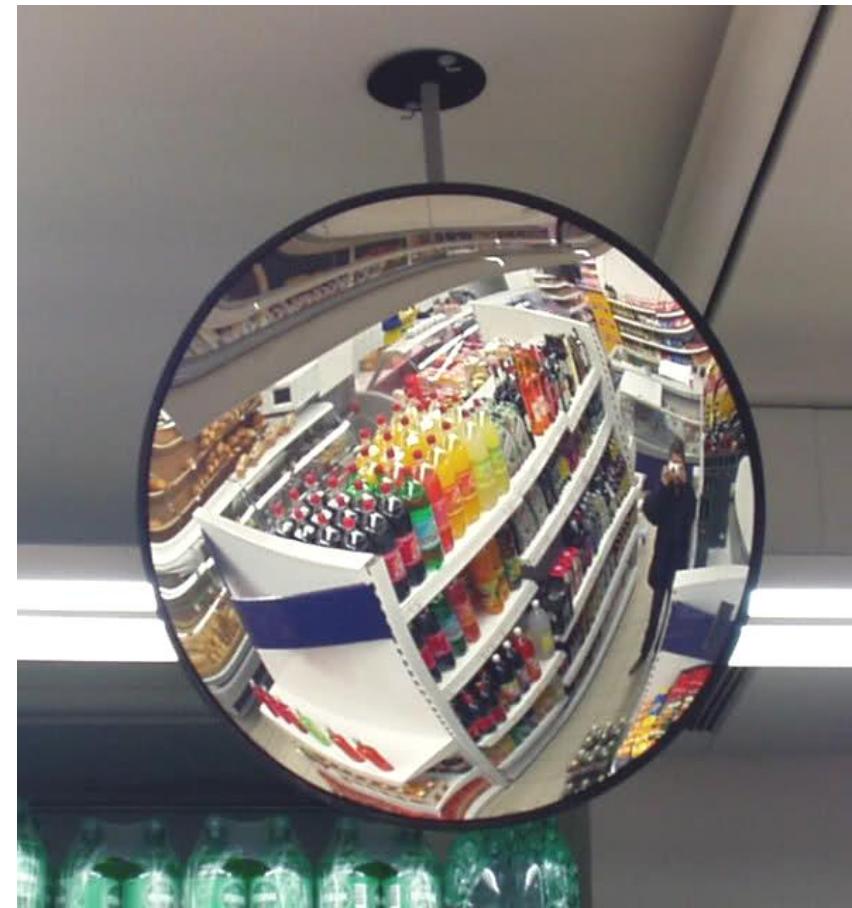
Konkavna sferna ogledala

Konveksna
sferna
ogledala

Закон одбијања светлости.
Равна и сферна огледала и
конструкција ликова
предмета.

Jan van Eyck, Портрет Арнолфинијевих, 1434.,

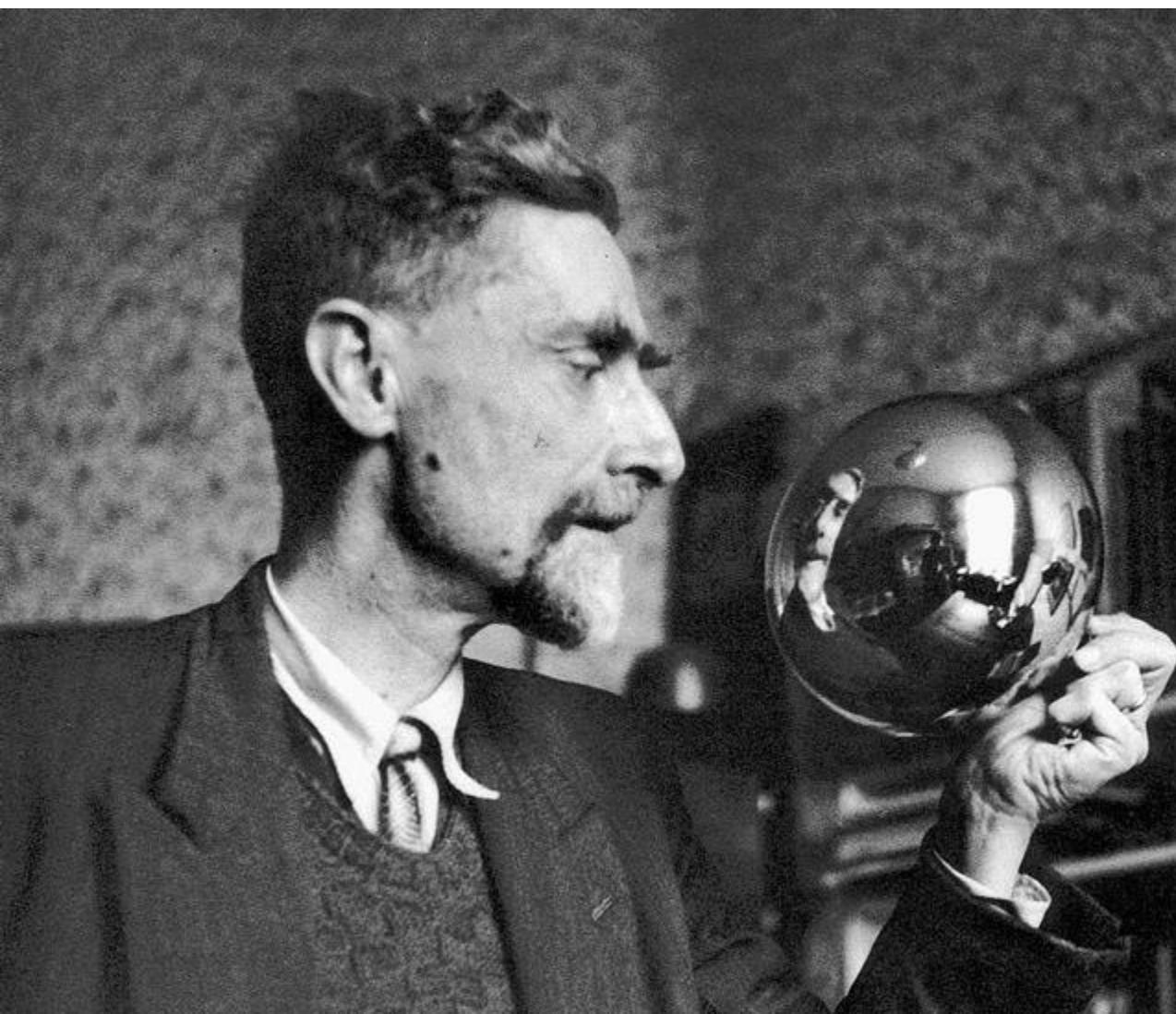

Petrus Christus –
Ст. Елијијус златар

(1449)

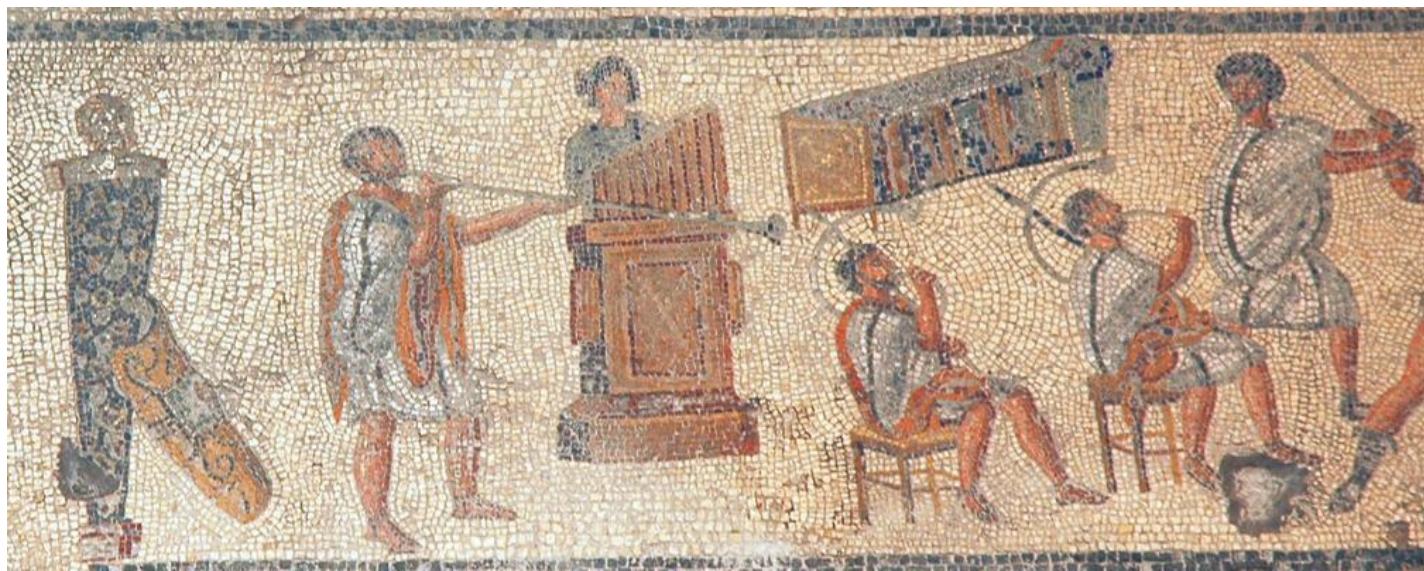

Max Escher, 1935

Корелација са музичком културом

- Подстичу ученике на активност, буди осећања и покреће машту. Бројне су асоцијације од звукова из природе па до саме музика. Кроз цртеж или слику ученик још једном проживљава музичку композицију, наново ужива у њој, продубљује своје утиске, употпуњује осећања. (Ликовним одговором на музички подстицај спајају се ове две врсте уметности.) Обзиром да је музика одређени редослед звукова произведених на разним инструментима који кроз склад (хармонију) добијају своје значење, илустровању музике можемо приступити на четири начина:
  -
  - 1 - илустровање звукова,
  - 2 - илустровање инструмената,
  - 3 - илустровање склада (хармоније),
  - 4 - илустровање значења и поруке.

Представе музцирања у Египту, Грчкој, Риму

Средњовековни рукописи: сцене музицирања и развој музичке нотације

Giorgione, “Concerto Champetre”, 1510-11.

Frans Hals, "Two Singing Boys", 1626.

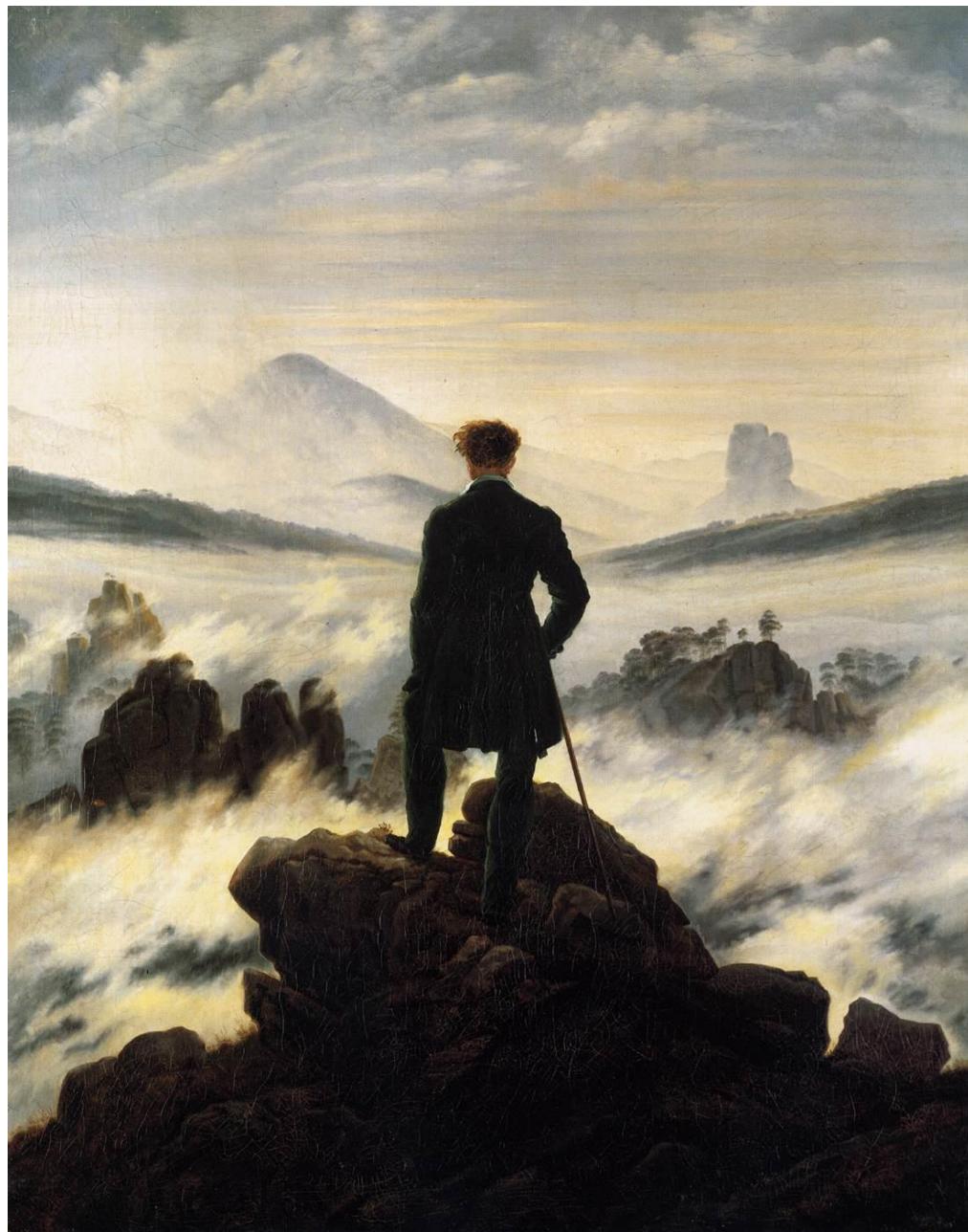
Judith Leyster, "Carousing Couple", 1630.

Evaristo Baschenis
Барокни портретиста инструмената из Кремоне

Jean - Honore Fragonard, “The Music Lesson”, 1770-1772.

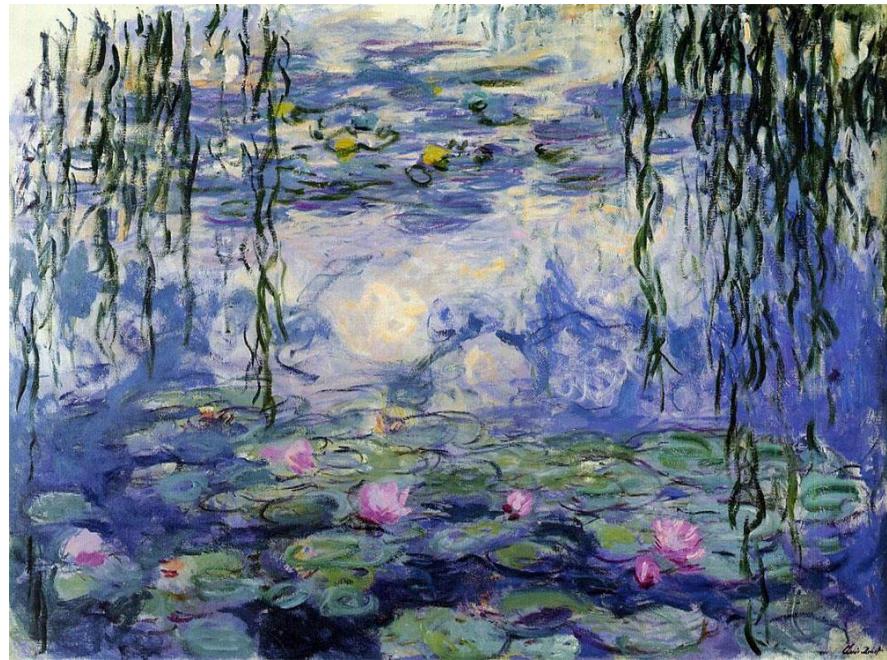
Романтичарска идеја путника-путалице своју визуелну представу добила је у делу Каспара Давида Фридриха “Путник над морем магле”, док је музичку разраду доживела у чувеној “Вандерер фантазији” Франца Шуберта.

Caspar David Friedrich,
“Wanderer waiting a sea of fog”,
1817-18.

J. M. W. Turner, 1840-45.

Шта чујемо?

Claude Monet, "Water Lilies" serija

Шта чујемо?

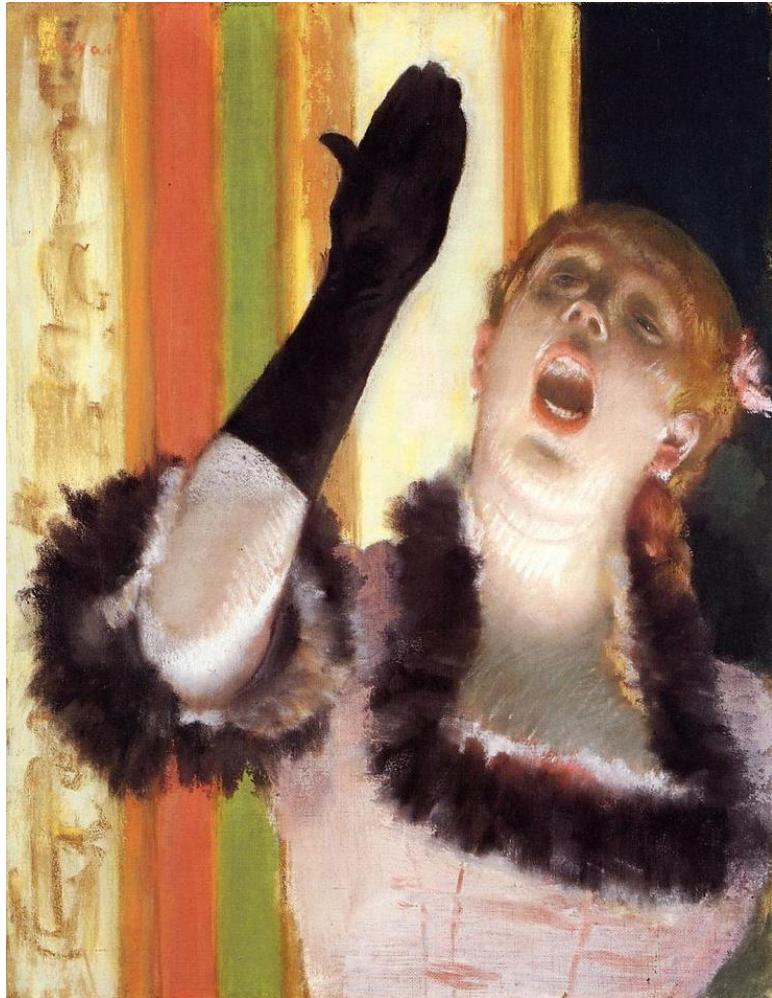

Edgar Degas,
“Ballet: Primaballerina”,
1976-77.

Henri de Toulouse - Lautrec,
“Jane Avril Dancing”,
1892.

СУГЕСТИВНОСТ ВИЗУЕЛНОГ ПРИКАЗА

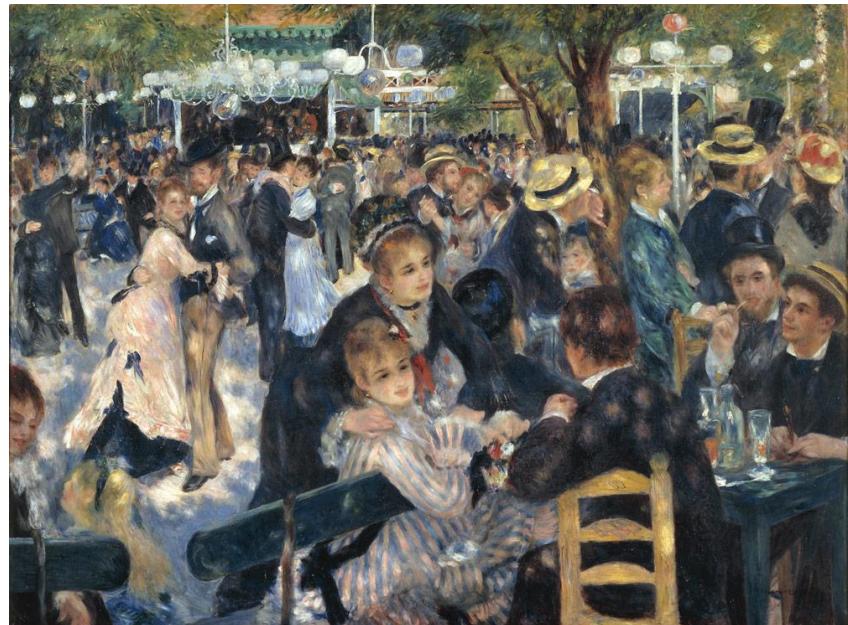

Edgar Degas,
“Opera singer”,
1878.

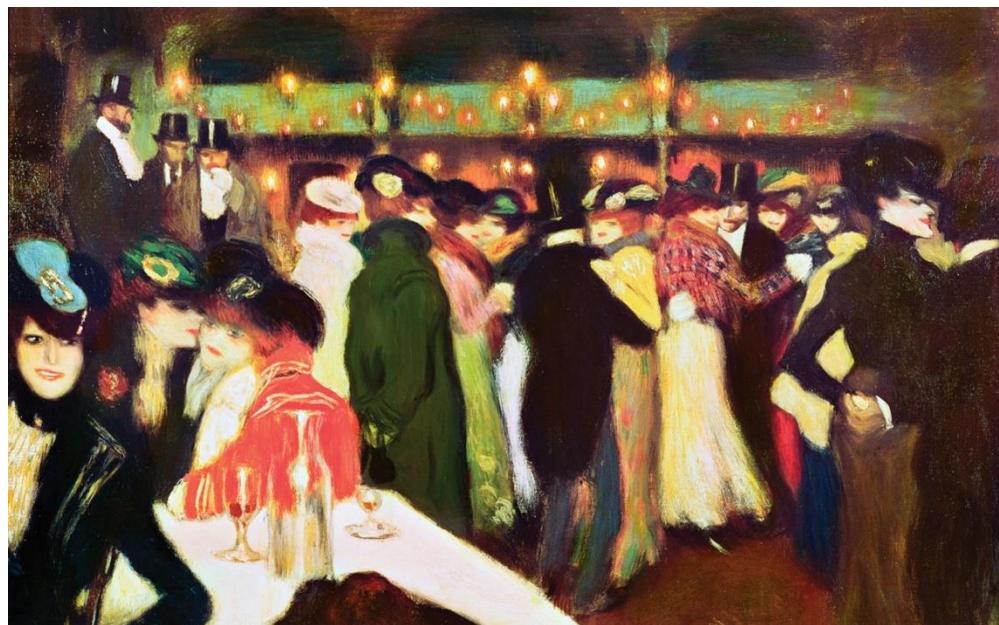

Edgar Degas,
“Café-Concert Singer”,
1878.

“ Le Moulin de la Galette”

Renoir, 1876.

Picasso, 1900.

ХХ ВЕК

Пикасова гитара...

“Стари гітариста”, 1903.

“Гитара”, колаж, 1913.

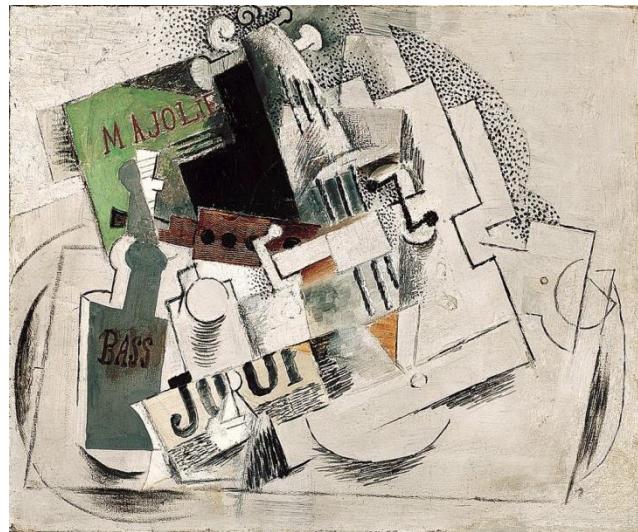
“Гитара”, асамблаж, 1912.

Пикасове виолине...

Picasso, "Violin",
1912.

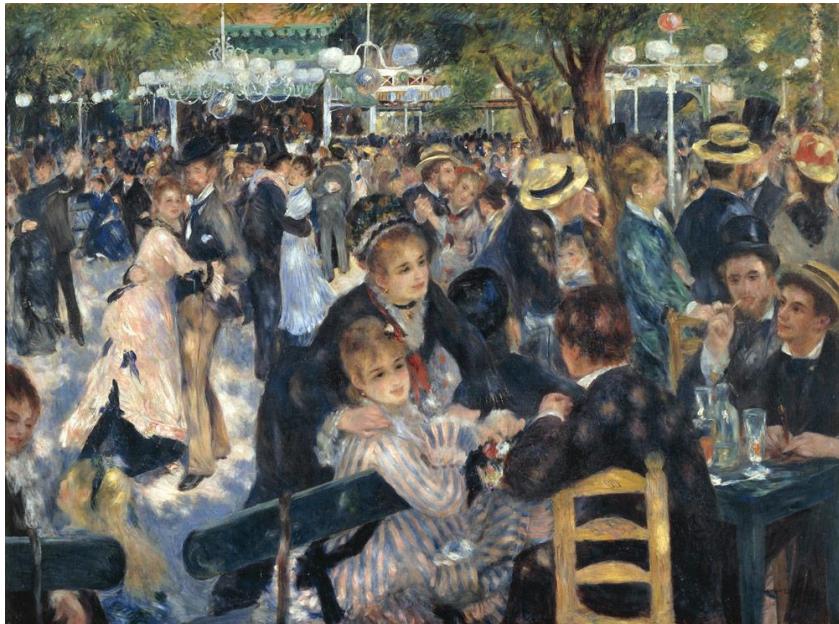
Picasso, "Violin",
1915.

Pablo Picasso, "Ma Jolie", 1914.

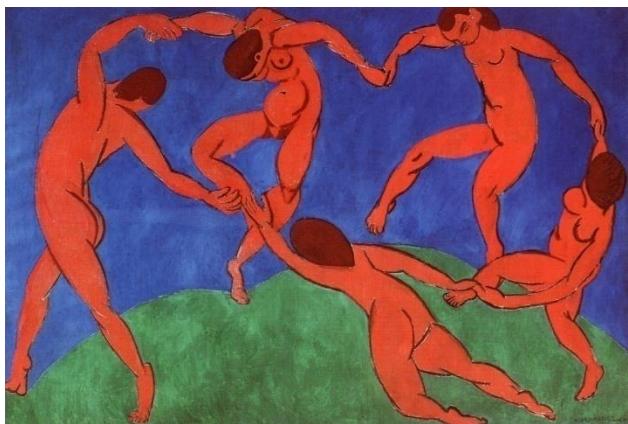
Picasso, "Violin and Sheet Music, 1912.

Renoir,
1876.

Picasso,
1925.

Matisse, 1910.

Nolde, 1910.

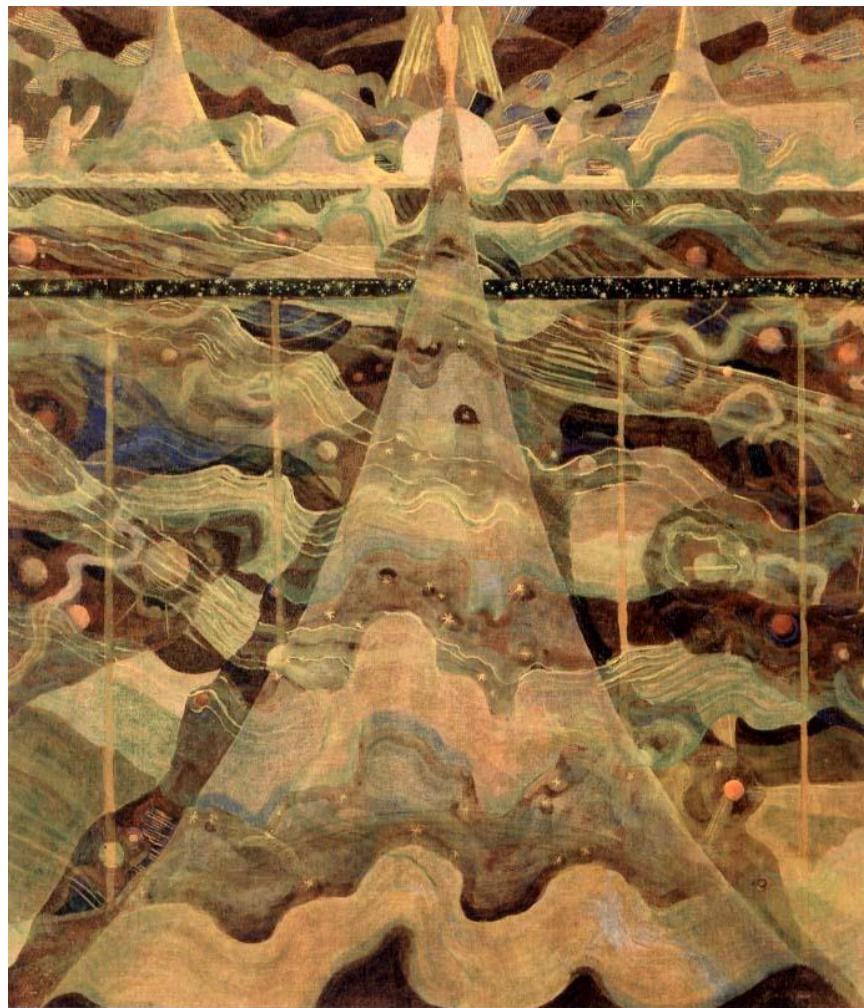

Beckmann,
1923.

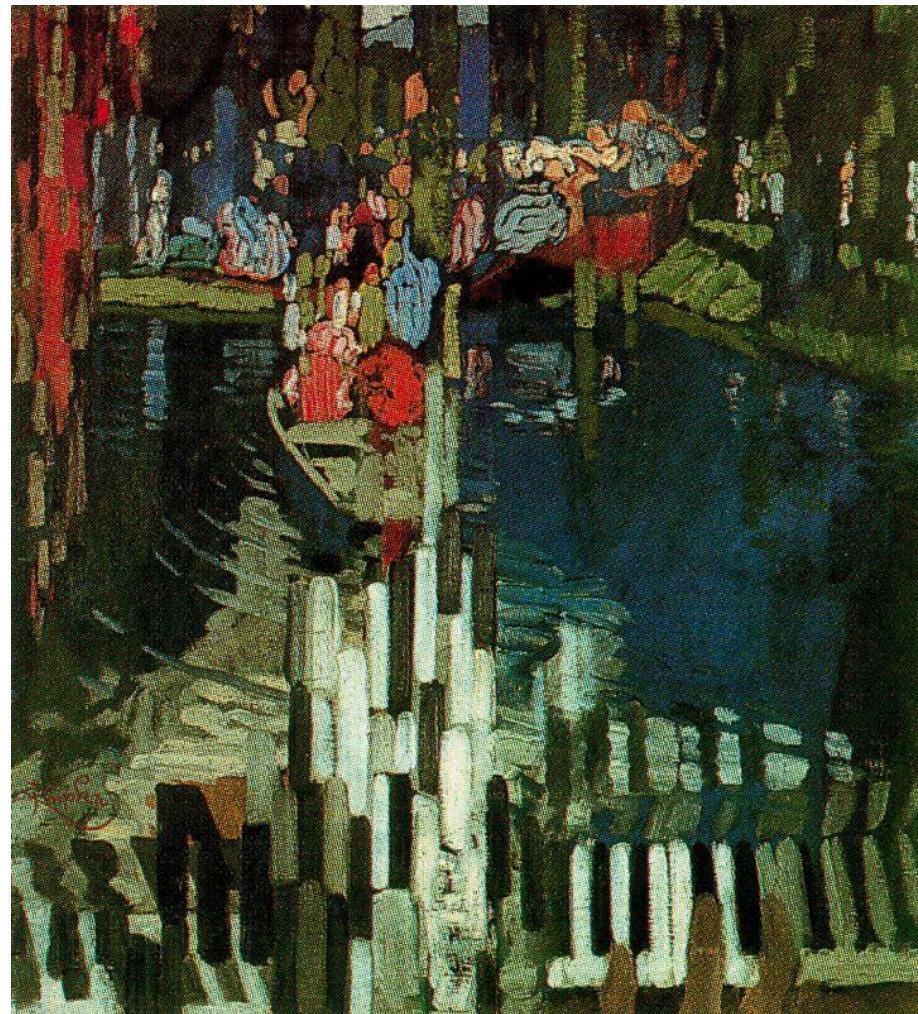

Густав Климт, “Бетовенов фриз - Ода радости”, 1902.

АПСТРАКЦИЈА ПРЕ АПСТРАКЦИЈЕ

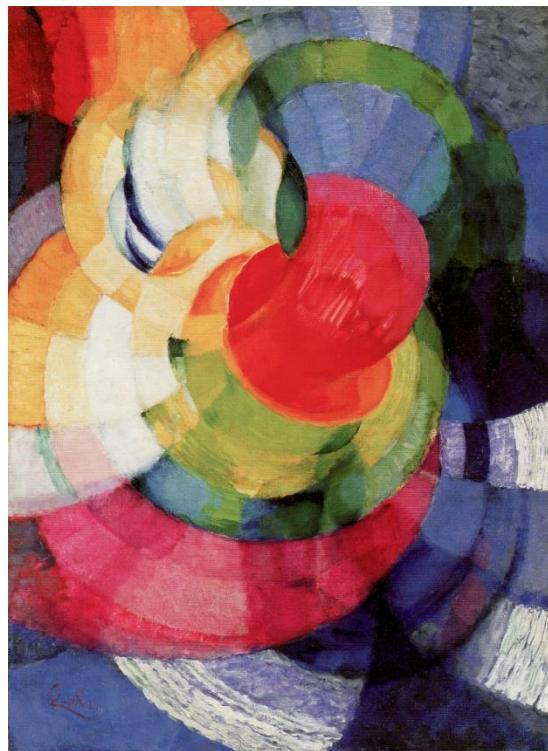
Микалојус Костантинас
Циурлионис,
“Звездана соната. Аллегро”,
1908.

Франтисек Купка,
“Дирке клавира. Језеро.”,
1909.

Како звучи боја?

Такође, поређењем Купкине слике И знатно каснијег дела Роберта Делунија видимо колики је значај Купкиног истраживања И колико је утицао на сликаре симултанизма који су посебну пажњу поклањали управо проучавањима 'звучности боје', тј. покушавали да 'осликају' звук, да обједине сугестивност визуелног подстицаја са звучним стањем у музичи, односно да дочарају звучно сликом... простирање звука они представљају кружним формама иначе карактеристичним за овај сликарски правац...

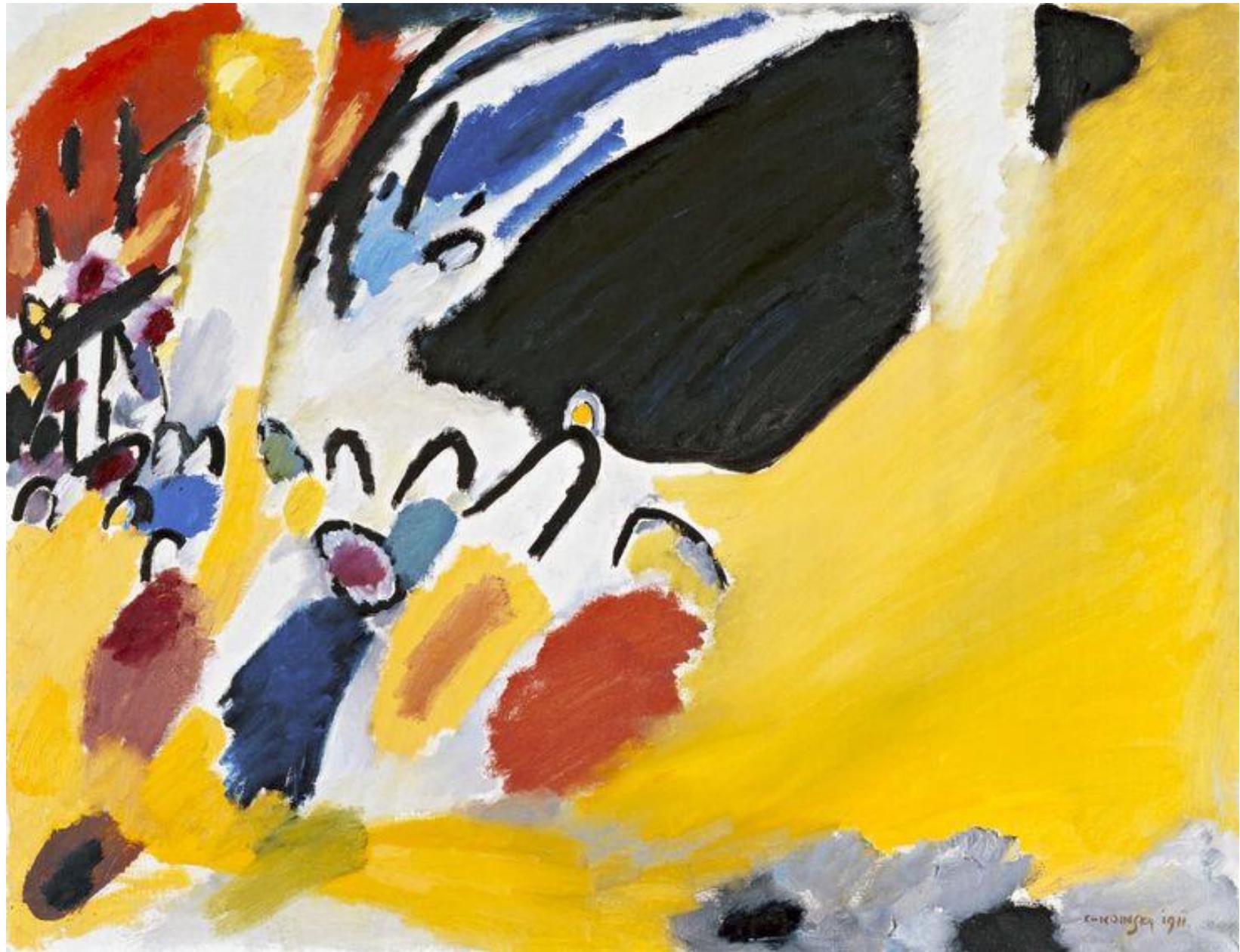
Frantisek Kupka

Robert Delaunay, "Rythme et joie de vivre", 1930.

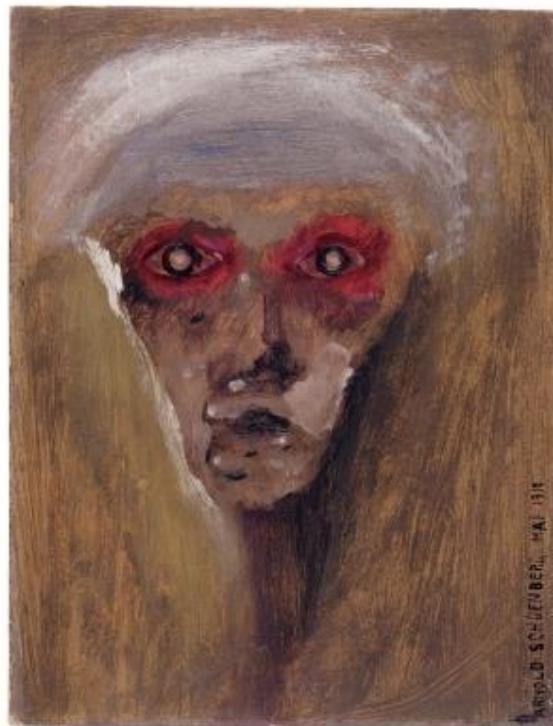
Василиј Кандински (Wassily Kandinsky)
Тиха хармонија, уље на платну, 1924. година

Василиј Кандински , “Импресија III. (Концерт)”, 1911.

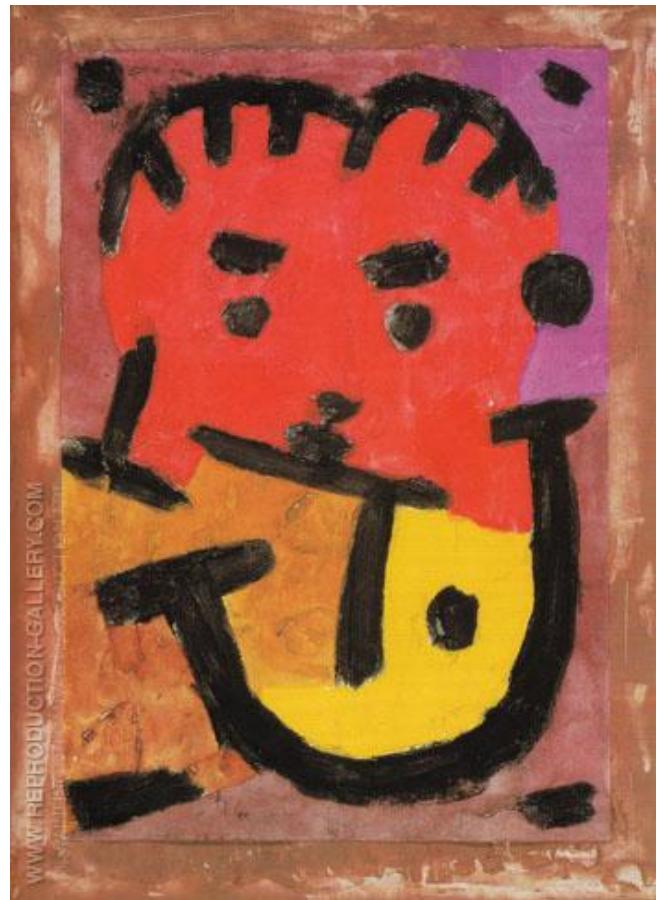
Најзначајнији сликар када говоримо о првој апстракцији јесте свакако Василиј Кандински. Кандински је био велики пријатељ са Арнолдом Шенбергом, творцем додекафоније, композитором, али и сликаром који је сликао оне визије које музиком није успевао да изрази.

Шенберг и Кандински, искусили су синестезију, мешање чулних надражажа И радили управо томе, тј то желели да постигну својим делима – да се боје ‘чују’, а звуци ‘осете’. Заједно су истраживали однос између хармоније боја И звучне хармоније. Шенберг је чак једном свом од својих оркестарских дела (1909) дао назив “Боје”.

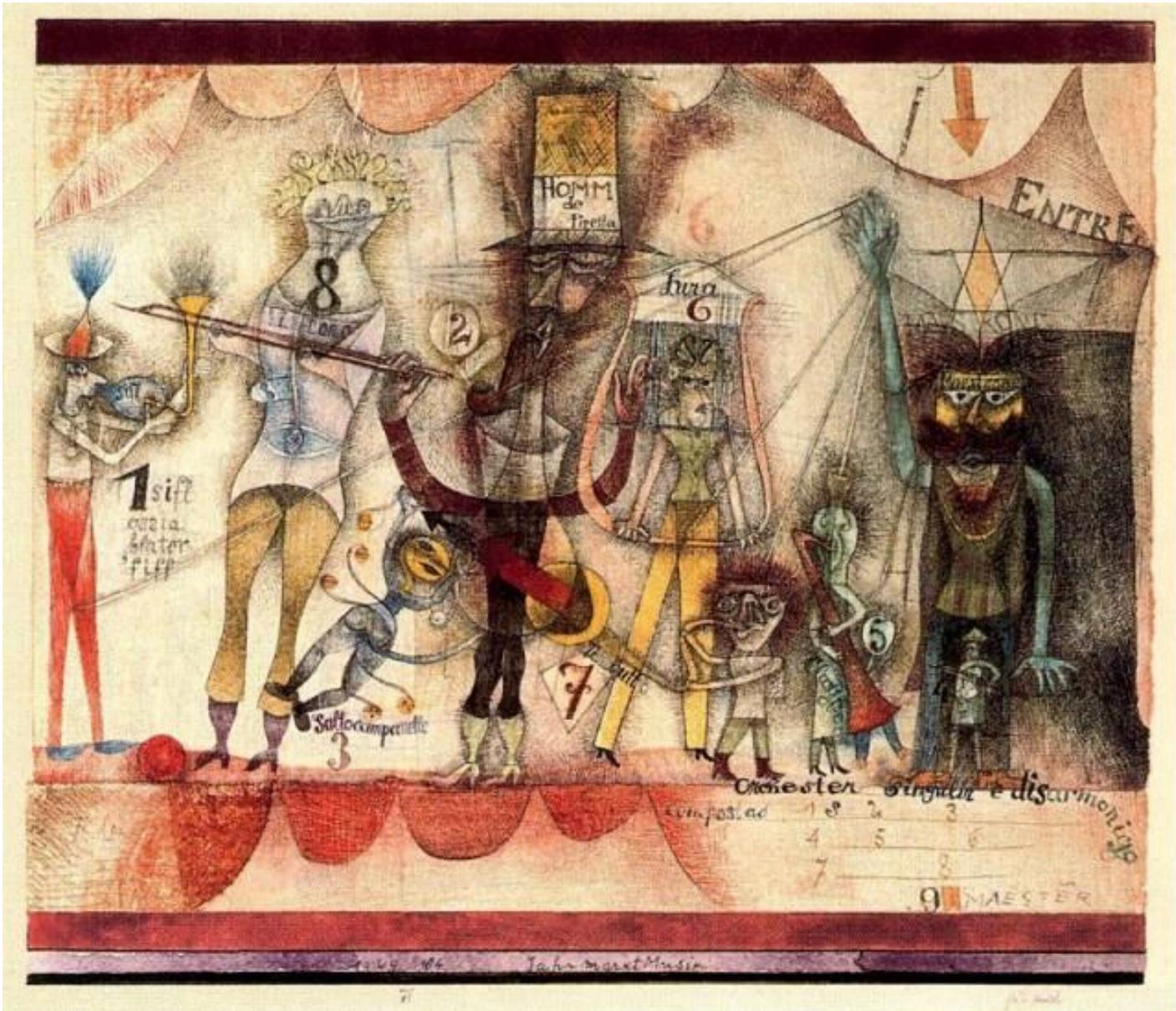

Слике Арнолда Шонберга

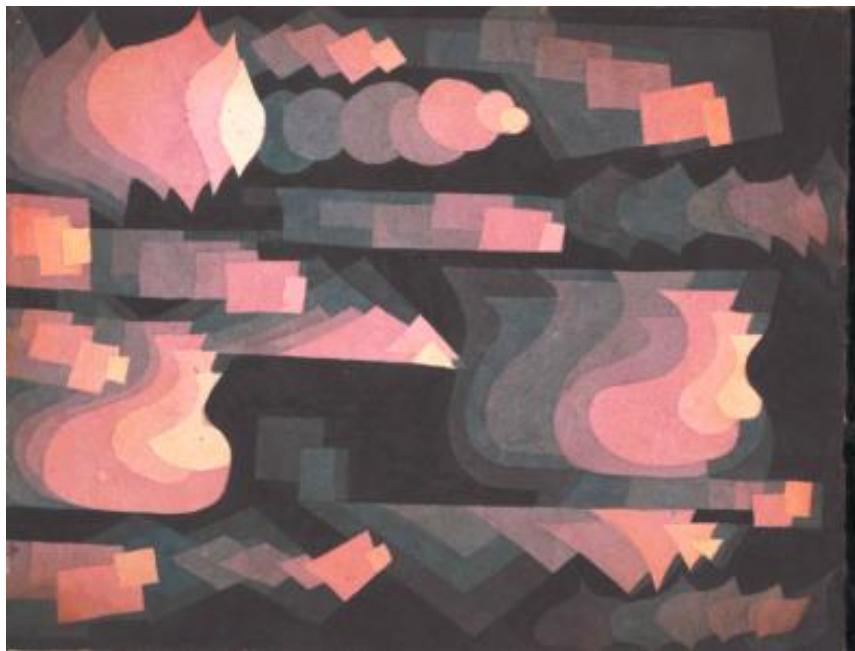
Пол Кле: музичар или сликар?

Пол Кле, "Музичар", 1937.

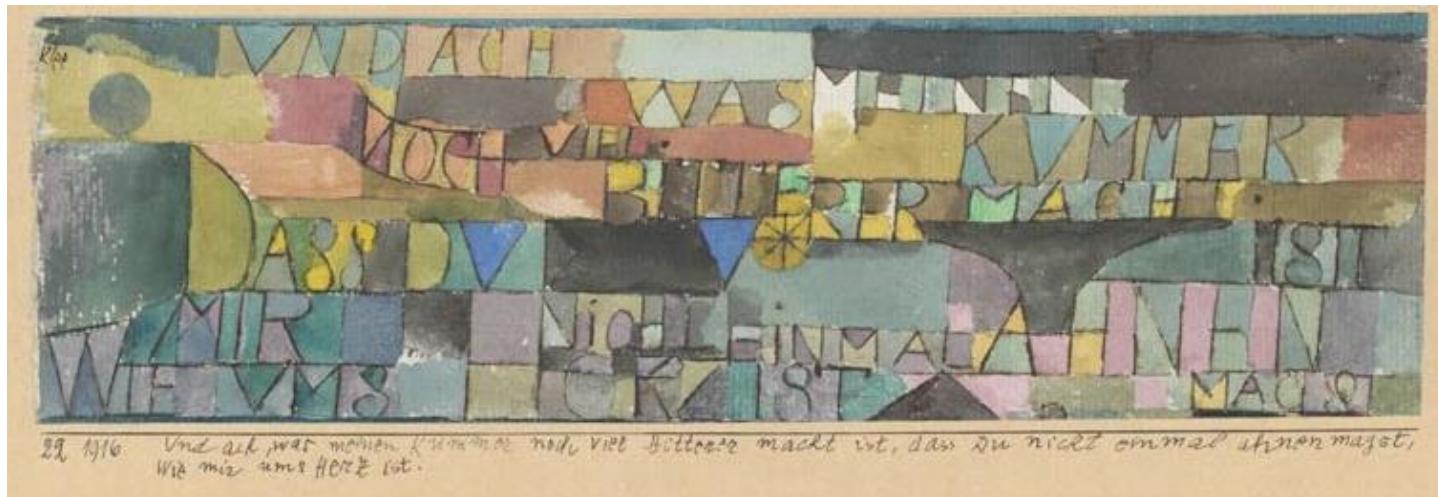
Paul Klee, "Music at the Fair", 1924.

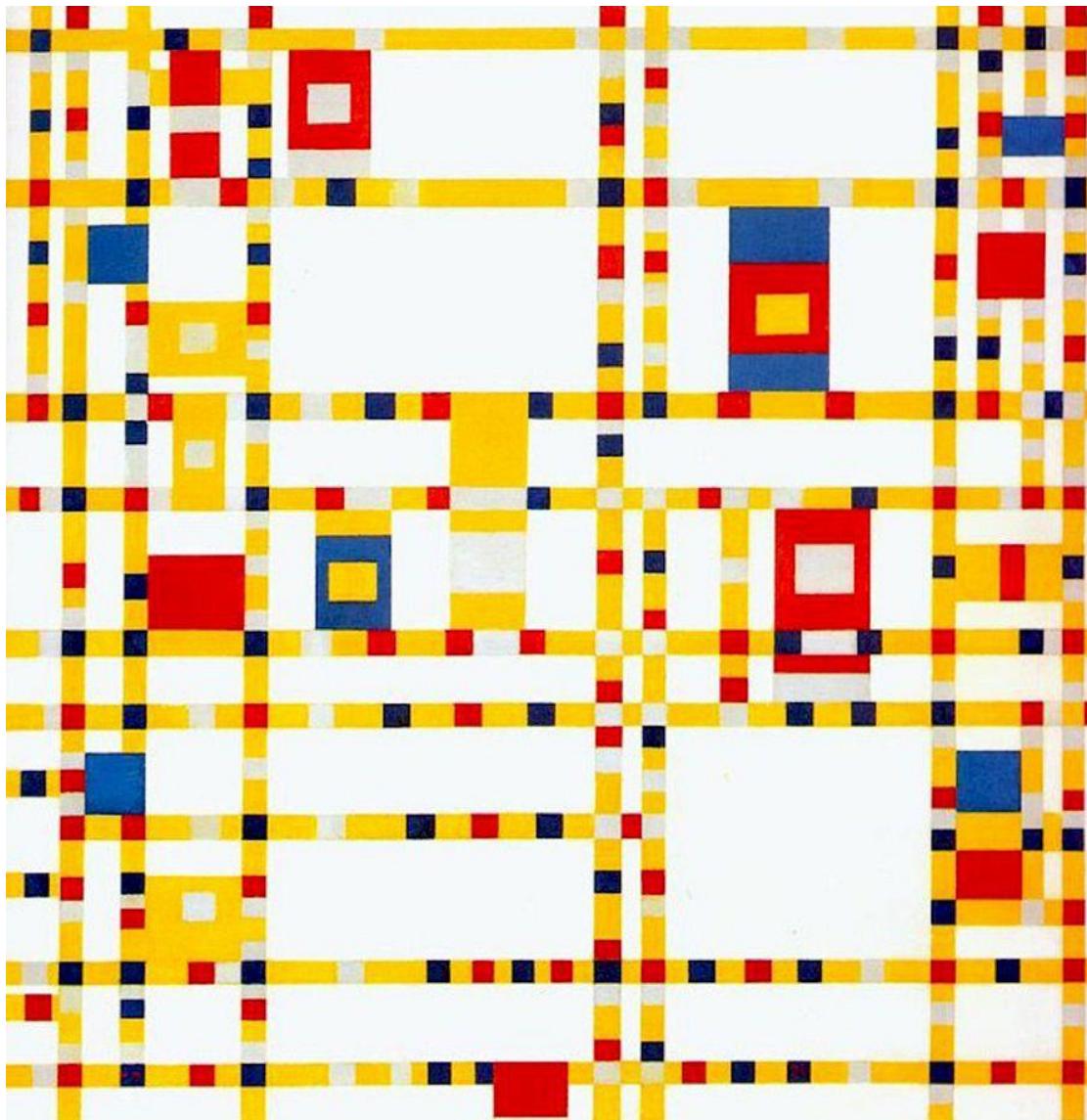
Пол Кле, “Фуга у црвеном”, 1921.

Пол Кле, “У ритму”, 1930.

29. 1916. Und ich war noch viel böse macht ist, dass du nicht einmal stehen magst,
Wie mir am Herzen ist.

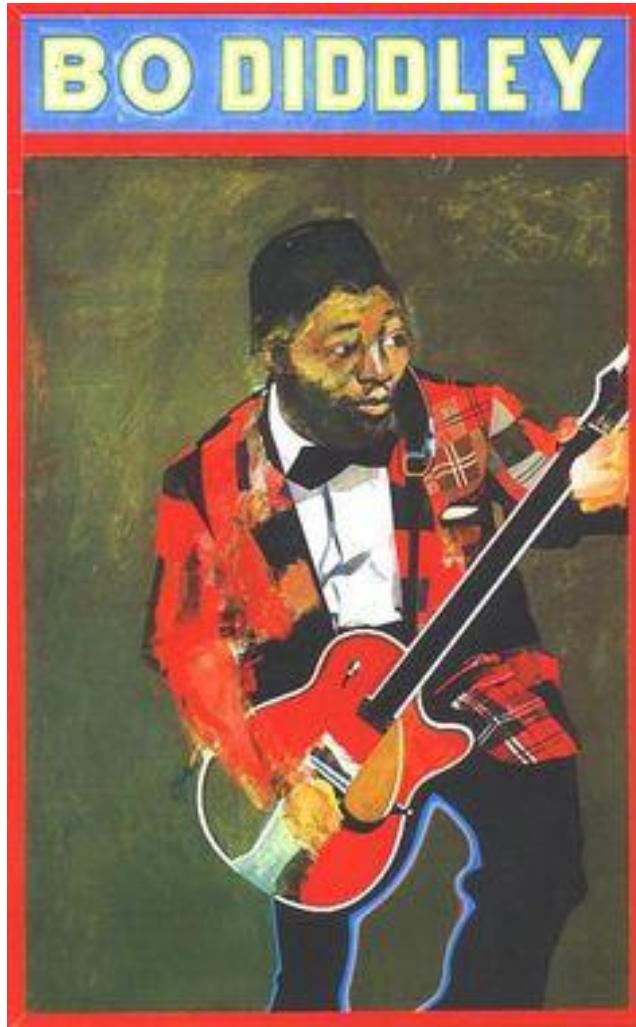
Piet Mondrian,
“Broadway
Boogie-Woogie”,
1942-43.

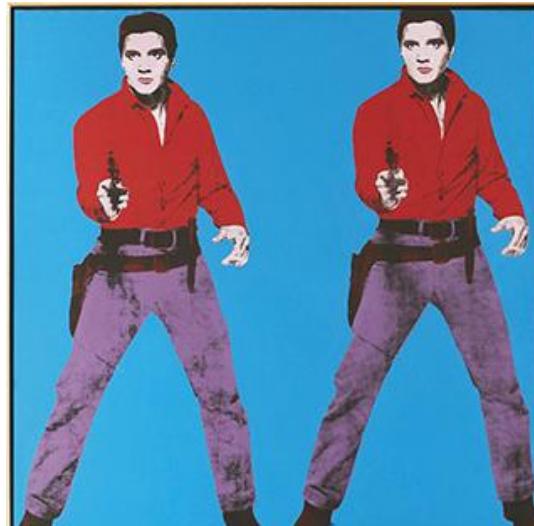
Jackson Pollock, "Convergence", 1952.

EVERETT COLLECTION/REX

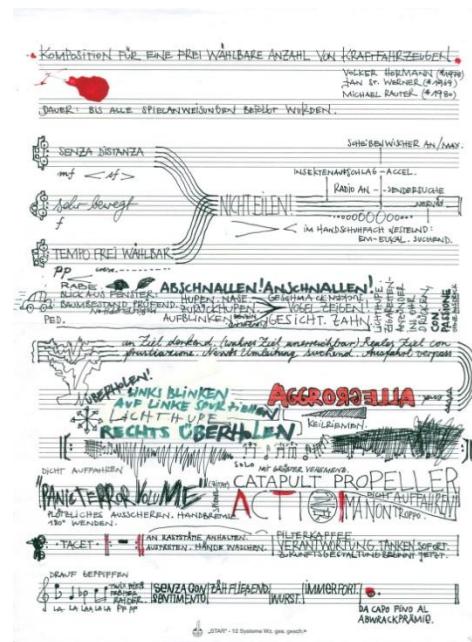
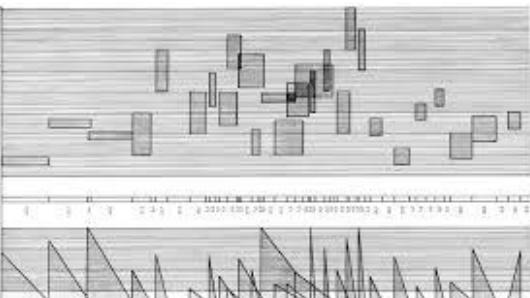
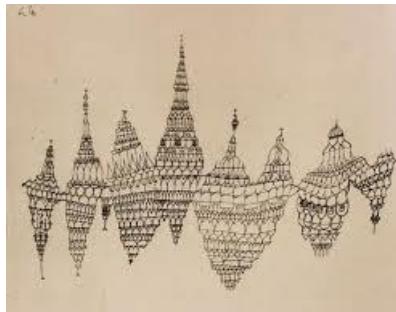
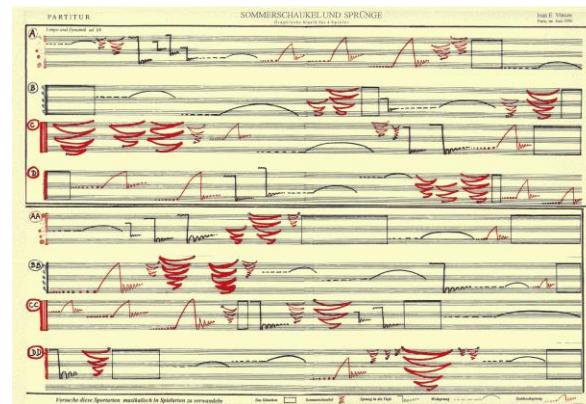
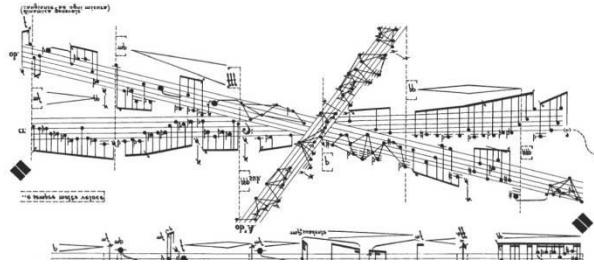

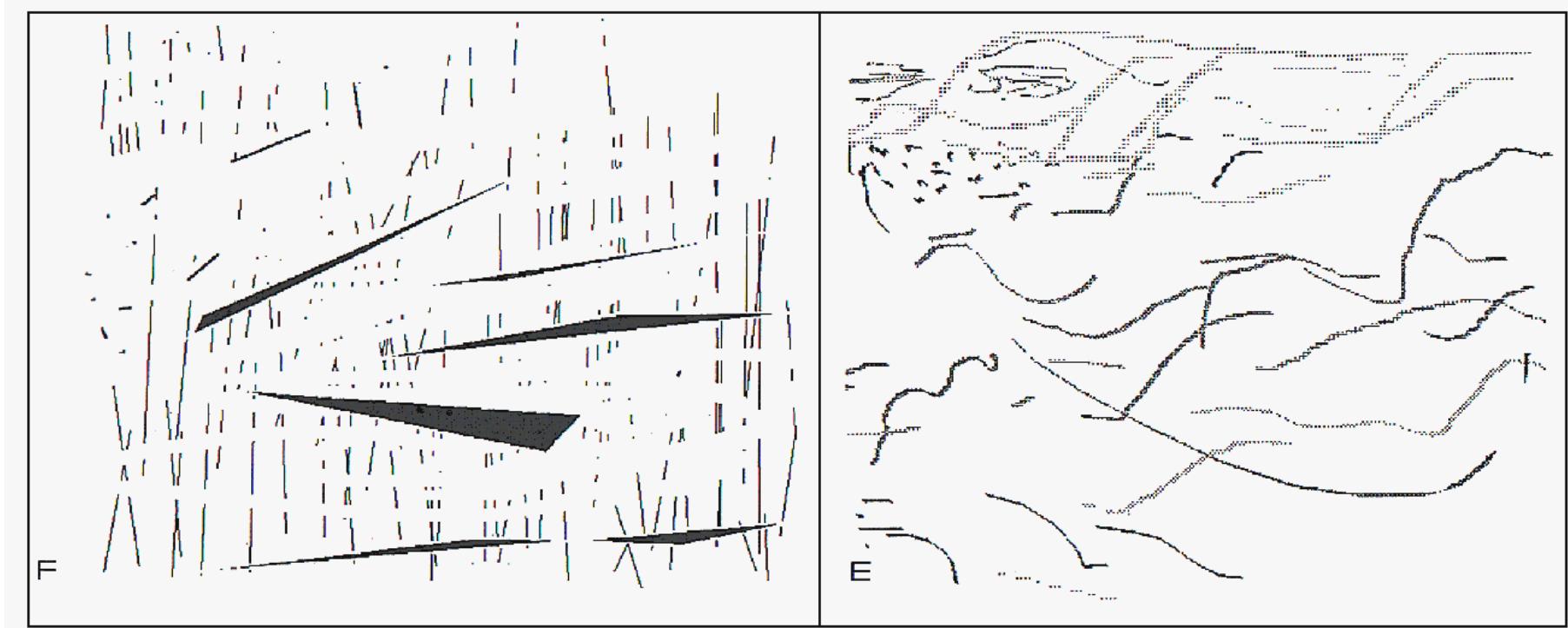
Peter Blake,
"Bo Diddley", 1963-64.

Andy Warhol, "Elvis I and II", 1963-64.

Шта је све музика а шта партитура?

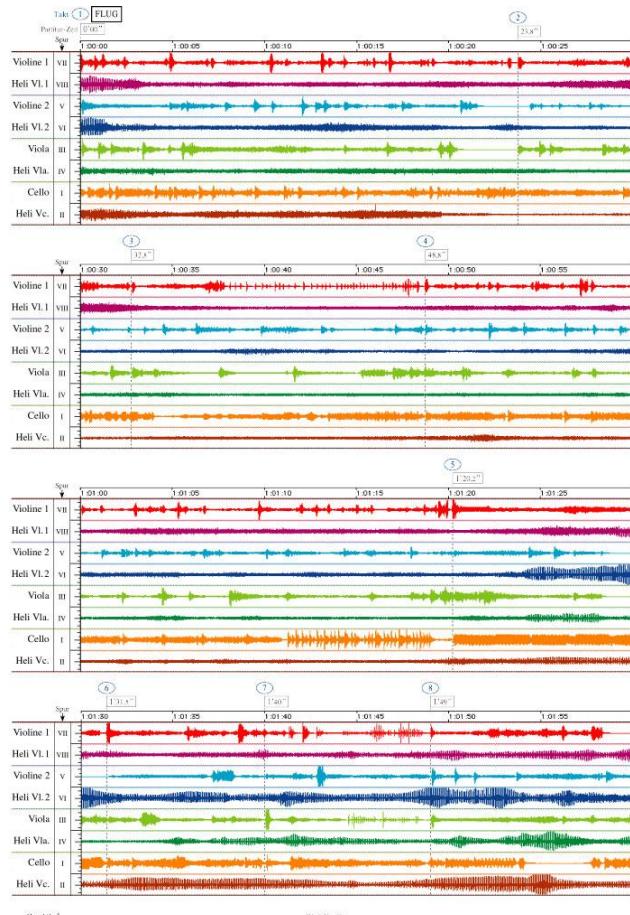
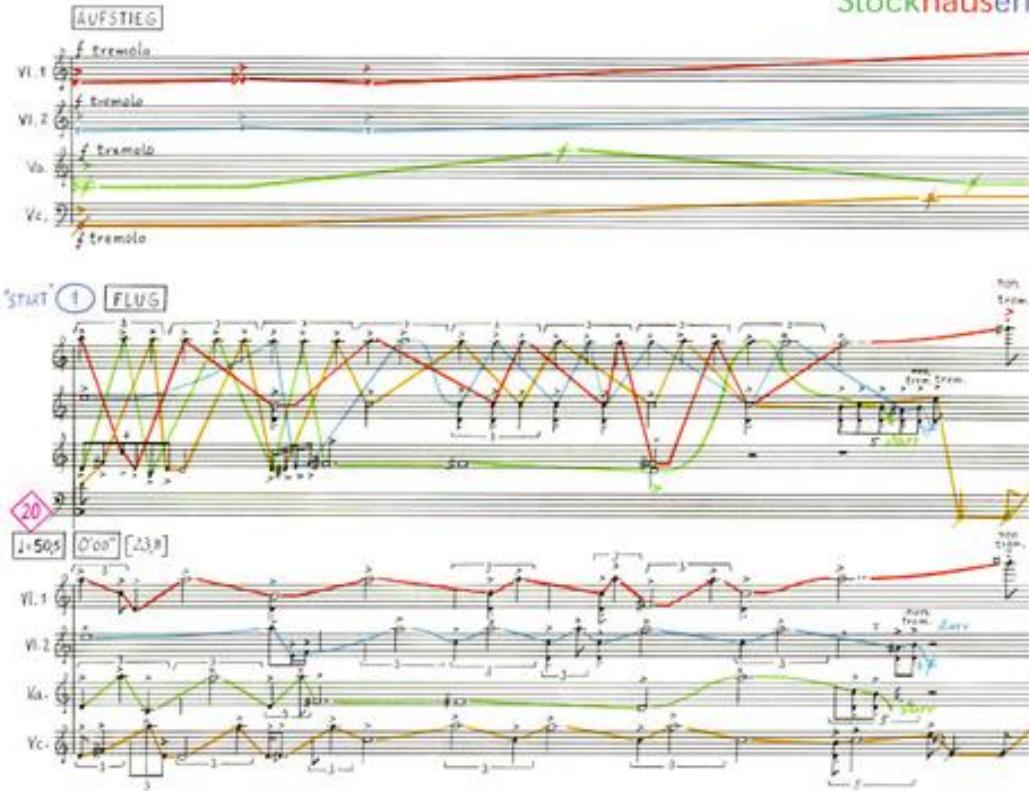

Интуитивна музика, партитура

HELIKOPTER-STREICHQUARTETT

Stockhausen

Graphik 4

Work No. 69

Партитура Карлхајнца Штокхаузена

Цртеж или нотни запис, или и једно и друго?

Структурална корелација

- Реч *корелација* често се провлачи кроз упute о методичкој реализацији наставног часа; па ипак њено значење често остаје нејасно и неодређено. Тако се корелација неретко исцрпљује ликовном илустрацијом неког текста (корелација: српски језик - ликовна култура), описом доживљаја или илустровањем неке музичке композиције (српски језик / ликовна култура – мазичка култура) или пак сликањем биљака и животиња (личовна култура - природа и друштво). Међутим, смисао корелације требало би да буде нешто друго; сама реч *корелација* дефинише се као међусобни **суоднос**, узајамна зависност, повезаност у хармоничну целину.
- Задржимо се на ријечи *суоднос*. Поставимо у односе: мали чекић и двоструко већи; музичке тонове С1 и Ц2 (размак октаве); дете високо 90цм и одраслог човека високог 180цм те бројеве 13 и 26. Тематски, између њих нећемо наћи ништа заједничко, али већ на други поглед уочавамо како су сви парови постављени у односе један према другоме, тј. у омјер двоструке вредности једног елемента према другом. Понашавши на тај начин заједнички именитељ наизглед неспојивим појавама, уочавамо најважнију особину корелативности: то је **структуралност**. Структуру препознајемо као унутрашње начело које гради неки облик, дакле као невидљиво везиво које својим смислом држи на окупу целину, композицију. (прилагођен текст Мирослава Хузјака)

- За **тематску корелацију** бира се **тема** која се провлачи кроз различита подручја, односно наставне предмете.
- За **структуралну корелацију** бира се **појам**, тј. у различитим појавама / областима препознаје се заједнички именитељ, карактеристика или законитост која се понавља; посредством одабраног појма успоставља се корелација између често наизглед неспојивих појава.

Пример усpostављања структуралне корелације ликовне и музичке културе

- Задаци ликовног реаговања на слушану музику – у пракси се неретко ови задаци своде на пуку илustrацију, јер ученици уз музику добију и одређене податке о делу укључујући име аутора, назив композиције, па чак и појашњења исте.
- С друге стране, прави изазов били би задаци у којима се тежи истинском, структурном повезивању слике и звука, где вербално посредовање неће бити мост између ове две уметности.
- Проблем - Музика и ликовне уметности користе два различита језика, музички и визулени, а превођење с једног на други никада није једноставно.

Искуства и проблеми превођења: како невидљиво учинити видљивим?

- „Преводити, dakle значи разумети унутрашњи систем неког језика и структуру неког текста данас у том језику, и створити двојника текстуалног система који, с извесном дискрецијом, може код читатеља произвести сличне учинке“ (Eco, 2006). Умберто Еко спомиње да превод ствара *двојника* што значи да он никада није исто што и оригинални *текст* који преводимо; превођење носи одређене губитке, али сам превод је добитак – превод је ново дело, нови текст који не сличи оригиналном већ само реферира на њега.
- Сликар Пол Кле (Paul Klee), и сам неретко инспирисан музиком, сматрао је да „функција уметности није поновити виђено, већ невидљиво учинити видљивим“.
- Мирослав Хузјак добро примећује да је визуелизација „једно од оруђа поступања са истукством, активни фактор у њеном развијању“ (Huzjak 2011) – заправо, визуелизација омогућава трансформацију чулног у појмовно и појмовног у чулно, и управо зато има тако важну улогу у образовном процесу .

- Доживљај музичког дела је оно што индивидуализује рецепцију, односно сваку појединачну интерпретацију (Barrett 2002, 2006; Данто 2007, 2008). Представа, створена за време слушања музичког дела (а конструисана на темељима формалне анализе музичког садржаја и личног доживљаја музике), заправо је **визибилитет музике** који се пак касније, или већ за време слушања, може изразити на било који начин, у било којем медију и било којим средствима.
- Коста Богдановић дефинише визибило као међузависност односа реалног виђења у уобразиљи, којима се ствара област интегрално виђеног и схватљивог човековог света. Визибилитет се заснива на могућностима појаве неке представе, на било који начин и било којим средствима. (Богдановић, 2007)

- Радови ученика 3. разреда настали као одговор на слушање Дворжакове Симфоније “Из новог света”

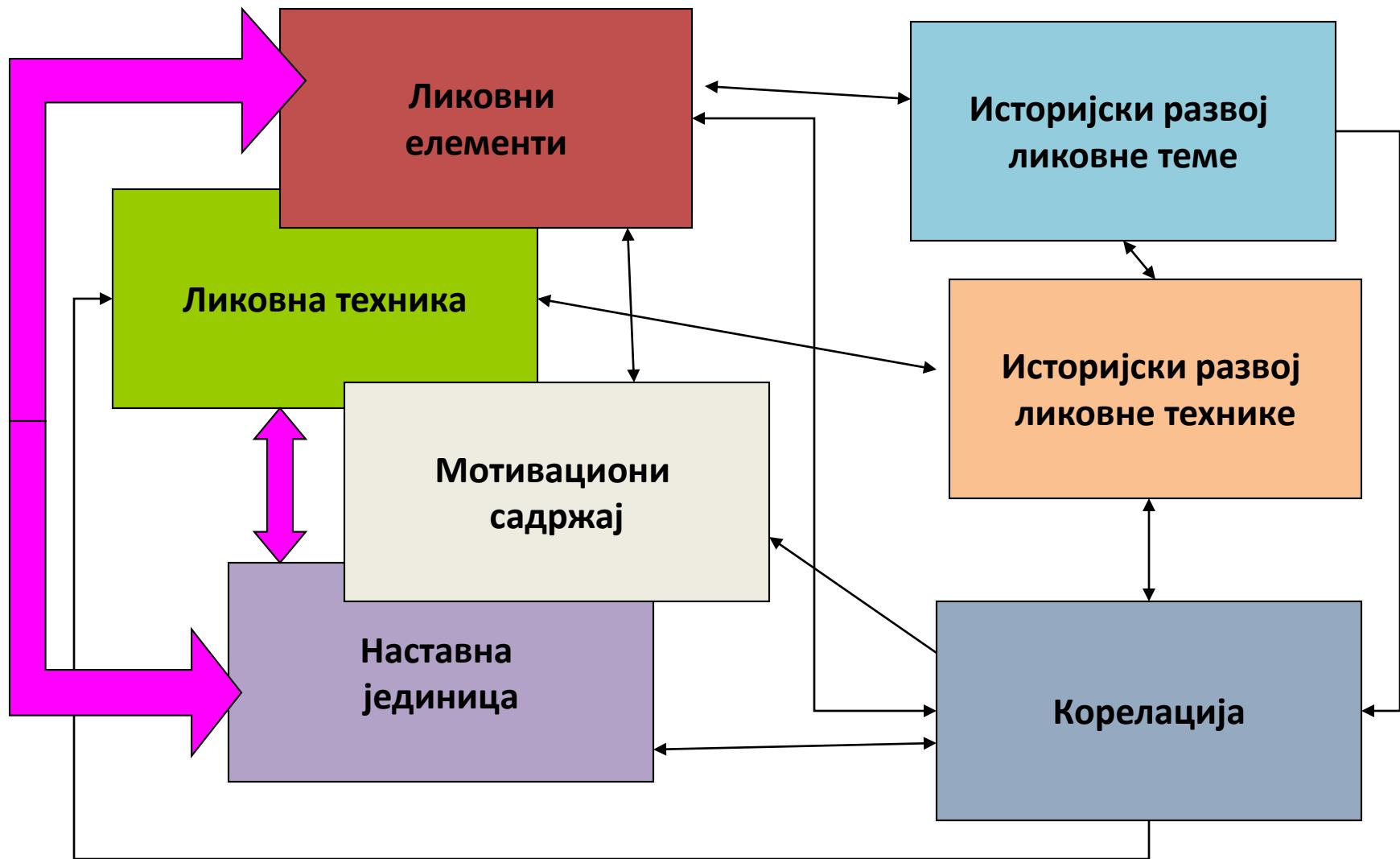
- Радови ученика 3. разреда настали као одговор на слушање Дебисијеве "Месечине"

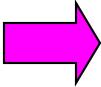

ПРИПРЕМА ЗА ЧАС ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ; АНАЛИЗА И ВРЕДНОВАЊЕ ДЕЧЈИХ РАДОВА

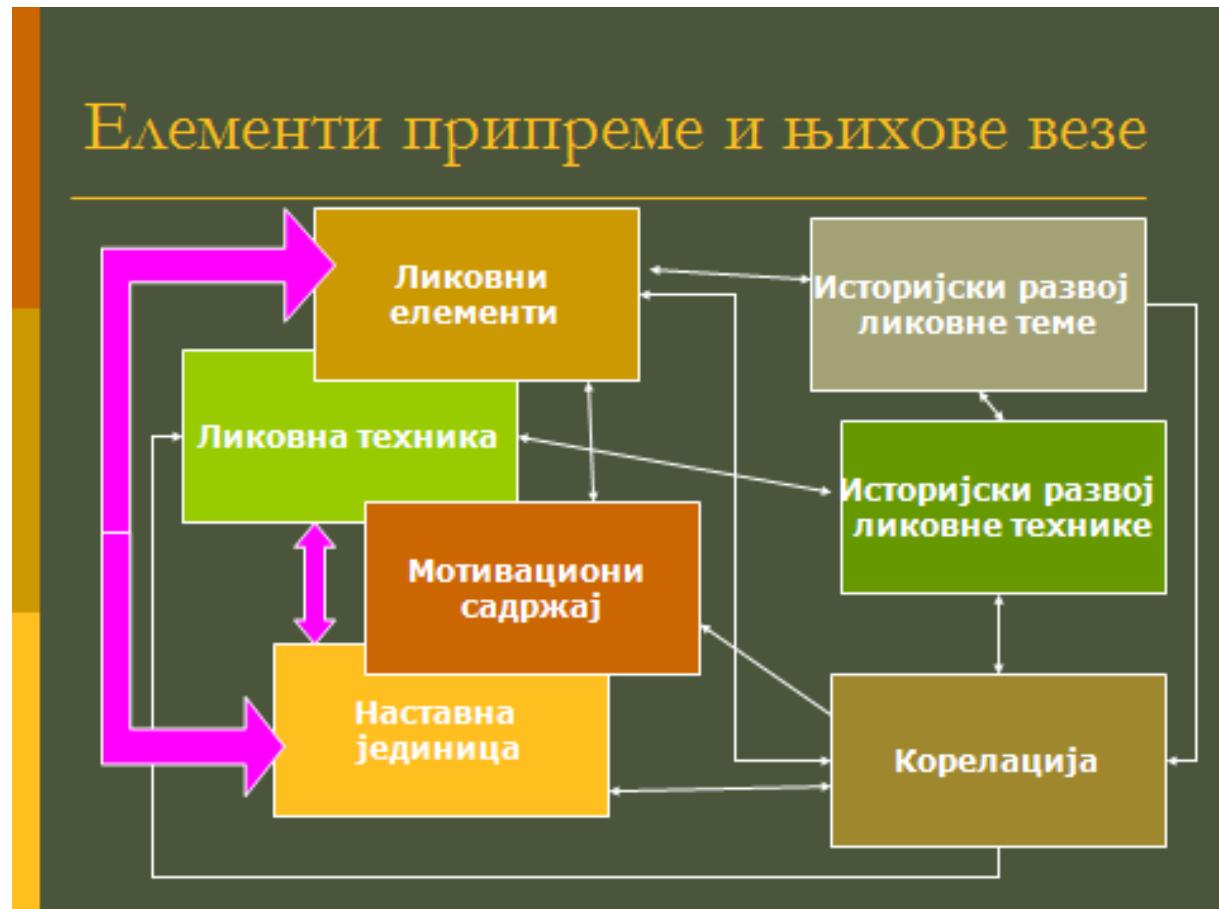
Наставник: Доц. др Мира Арсенијевић

Елементи припреме и њихове везе

- Код елемената који се преклапају обавезно је суштинско прозимање
- Код елемената повезаних обавезно је успоставити везу
  - Беле стрелице нису обавезне, али њихов број и квалитет утиче на слојевитост и квалитет часа

- Пожељно је да сваки од елемената има бар по једну везу означену Белом стрелицом

Елементи припреме и њихове везе - пример

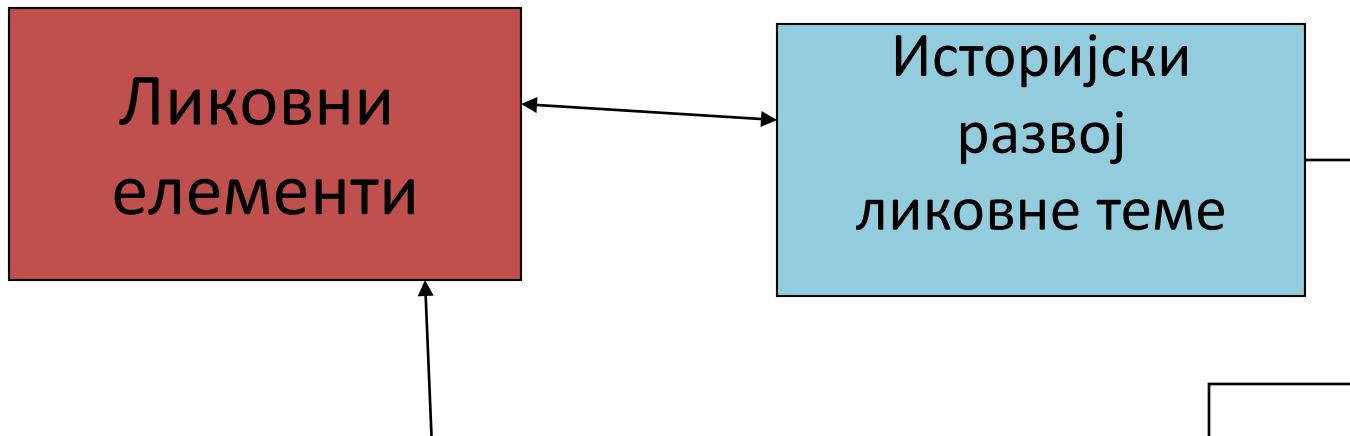
Открића и развој поједињих материјала условили су појаву нових ликовних техника

Откриће печене земље одразило се на технички ликовни квалитет керамике и архитектуре-печена цигла). Потребно проучити историју отрића које је занимљиво за тај час. Технике ткања и развој ткачког разбоја одређују врсту орнамента на текстилу. То се види кроз истор. уметности од праисторије до данас. А како је то обрнуто? Нпр. развитак графике као ликовне технике подстакао је појаву штампарије која је оставила огроман траг у развитку цивилизације – корелација са ППД, српским језиком...

Историјски развој ликовне технике

Корелација са...

Елементи припреме и њихове везе - пример

Пратити развој и специфичност неког ликовног елемента кроз историјски развој ликовне теме. На пр. како се развијао простор или светлост кроз сликање мртве природе кроз различите историјске периоде

И обрнуто, како је однос према некој теми дефинисао приступ неком ликовном елементу пример простор или светлост кроз развој религиозне композиције

Направи најадекватније комбинације елемената из група

- Темпера
- Пластелин
- Фломастери
- Колаж папир
- Акварел
- Асамблаж
- Графика - монотипија

- Простор
- Линија
- Боја
- Волумен
- Валер
- Линија
- Ритам
- Текстура

- Мостови
- Залазак Сунца
- Ограда
- Мртва природа
- Степенице
- Маске
- Пејзаж
- Грб
- Дизајн текстила

Ликовни елементи – техника – ликовна тема

НАСТАВНА ТЕМА (НАСТАВНА ЦЕЛИНА)

НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА

ЛИКОВНА ТЕМА (МОТИВ)

ЛИКОВНО ПОДРУЧЈЕ

ЛИКОВНА ТЕХНИКА (ликовни материјали)

Тип часа; Облик рада; Метода; Наставна средства

НАСТАВНА ТЕМА и НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА

- Наставни програм је школски документ којим се прописују обим, дубина и распоред наставних садржаја (три основне дидактичке димензије). Наставни програм представља конкретизацију наставног плана.
- Наставне теме или целине су комплексни делови наставног програма у којима доминира одређена тематика.
- Наставне јединице представљају обим наставног садржаја одмерен за најчешће један час (у ликовној култури за двочас).

Писана припрема за час Ликовне културе

 Универзитет у Крагујевцу Факултет педагошких наука у Јагодини	
Предмет:	МЕТОДИЧКИ ПРАКТИКУМ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ
Тип обрасца:	Писана припрема за час ликовне културе
Смер:	ОАС Учитељ
Година студија:	IV
Школска година:	2020/2021.
ОПШТИ ПОДАЦИ	
Име и презиме предавача:	
Број индекса:	
Назив основне школе:	
Датум реализације часа:	
Разред и одделење:	
Час по реду:	
Трајање часа:	
ОПШТИ МЕТОДИЧКИ ПОДАЦИ	
Назив наставне теме:	
Назив наставне јединице:	
Претходна наст. јединица:	
Наредна наст. јединица:	
Ликовна тема:	
Ликовна техника:	
Прибор и материјали:	
Кључни појмови:	
Тип наставног часа:	
Циљ часа:	
Исходи:	Ученик/ица ће у складу са узрасним и индивидуалним карактеристикама моћи да:
1. Општи ниво:	
2. Средњи ниво:	
3. Напредни ниво:	

Облици наставног рада:	
Наставне методе:	
Наставна средства:	
Место извођења:	
Хоризонтална и вертикална повезаност садржаја:	
Наставни предмет	
1. Српски језик	
2. Странни језик	
3. Математика	
4. Музичка култура	
5. Физичко васпитање	
6. Свет око нас/ Природа и друштво	
Вертикална повезаност садржаја:	

Мотивациони садржај:	
У циљу мотивације за ученике су осмишљене следеће активности и садржаји:	
Коришћена литература:	
СТРУКТУРА ЧАСА СА ВРЕМЕНСКОМ АРТИКУЛАЦИЈОМ	
• • • ☰	УВОДНИ ДЕО ЧАСА
• • • ☰	ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА
• • • ☰	ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА
ТОК ЧАСА	
①	УВОДНИ ДЕО ЧАСА
②	ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА
③	ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА
ПРИЛОЗИ	
Прилог 1	
Прилог 2	

Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини

Предмет: МЕТОДИЧКИ ПРАКТИКУМ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Тип обрасца: Писана припрема за час ликовне културе

Смер: ОАС Учитељ

Година студија: IV

Школска година: 2020/2021.

||| ОПШТИ ПОДАЦИ

Име и презиме предавача:

Број индекса:

Назив основне школе:

Датум реализације часа:

Разред и одељење:

Час по реду:

Трајање часа:

||| ОПШТИ МЕТОДИЧКИ ПОДАЦИ

Назив наставне теме:

Назив наставне јединице:

Претходна наст. јединица:

Наредна наст. јединица:

Ликовна тема:

Ликовна техника:

Прибор и материјали:

Кључни појмови:

Тип наставног часа:

Циљ часа:

Исходи: Ученик/ица ће у складу са узрасним и индивидуалним карактеристикама моћи да:

1. Општи ниво:

2. Средњи ниво:

3. Напредни ниво:

Општи подаци

Општи методички подаци

Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини

Предмет:	МЕТОДИЧКИ ПРАКТИКУМ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ
Тип обрасца:	Писана припрема за час ликовне културе
Смер:	ОАС Учитељ
Година студија:	IV
Школска година:	2020/2021.

ОПШТИ ПОДАЦИ
Име и презиме предавача:
Број индекса:
Назив основне школе:
Датум реализације часа:
Разред и одељење:
Час по реду:
Трајање часа:

	ОПШТИ МЕТОДИЧКИ ПОДАЦИ
Назив наставне теме:	
Назив наставне јединице:	
Претходна наст. јединица:	
Наредна наст. јединица:	
Ликовна тема:	
Ликовна техника:	
Прибор и материјали:	
Кључни појмови:	
Тип наставног часа:	
Циљ часа:	
Исходи:	Ученик/ица ће у складу са узрасним и индивидуалним карактеристикама моћи да:
1. Општи ниво:	
2. Средњи ниво:	
3. Напредни ниво:	

Ликовна тема:

Кратка, јасна и свеобухватна ради потпуне и ефикасне реализације ликовног задатка. Подложна изменама у складу са децијим интересовањима, активностима, породицом (ради додатне мотивације)...

Тип наставног часа и Исходи

Тип наставног часа:

Обрада новог градива - реализација програмских задатака, обрађивање наставних садржаја уз примену адекватних наставних средстава, облика и метода рада са корелативним и комплементарним основама процеса сазнања и процеса учења.

Утврђивање - верификација програмских задатака. Разликујемо **час утврђивања**: понављање, вежбање, систематизација, проверавање и оцењивање наставног градива у оквиру конкретне наставне јединице или програмске ликовне целине; и **утврђивање као фазу** (сегмент анализе дечјих радова) на крају часа: сажета, краткотрајна и завршна фаза наставног рада .

Сврха нових програма

- Програми наставе и учења су оријентисани на процес и исходе учења ради развијања функционалних знања.
  - **Исходи** – очекивани резултати процеса учења.
  - **Процес учења** је усмерен на одабир стратегија учења и бригу о процесу кроз који пролази ученик током учења како би се избегле негативне последице приступа оријентисаног искључиво на исходе учења.

Структура програма наставе и учења

- ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА
- опште карактеристике програма
- препоруке за планирање
- препоруке за праћење и вредновање
- Циљ учења предмета – дефинисан је за циклус/ниво образовања.
- Исходи учења – дефинисани су за крај разреда.
- Садржаји учења – дати су као обавезни и/или препоручени.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
На крају разреда ученик ће бити у стању да:		

- Кључне речи садржаја програма
- Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

КЉУЧНЕ НОВИНЕ ПРОГРАМА

- 1. Структура програма свих предмета је иста, што обезбеђује већу прегледност и лакше се уочавају везе међу предметима.
- 2. Фокус је на:
  - исходима, а не на садржајима
  - активностима ученика/наставника, а не на реализацији садржаја.
- 3. Садржаји обавезни и/или препоручени
  - Садржаји више нису сами по себи циљ већ представљају средство преко кога се достижу исходи.
- 4. Веза исхода, стандарда и компетенција.
- 5. Пројектна настава.

Исходи учења

Исходи учења су функционална знања која показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног предмета.

•Исходи учења омогућавају:

- бољу конкретизацију активности ученика и наставника током процеса учења и поучавања,
- боље праћење процеса учења и поучавања,
- објективније вредновање постигнућа ученика,
- лакши избор наставних стратегија, метода и поступака, чиме се олакшава дидактичко-методичко креирање процеса поучавања и учења,
- интердисциплинарни приступ планирању ради остваривања међупредметних компетенција и рационализације времена.
- Исходи су комплексни и дељиви – могу да се развију у низ ситнијих исхода. **Исходе учења треба да достигну сви ученици.**

ОДНОС ИСХОДА, КОМПЕТЕНЦИЈА И СТАНДАРДА

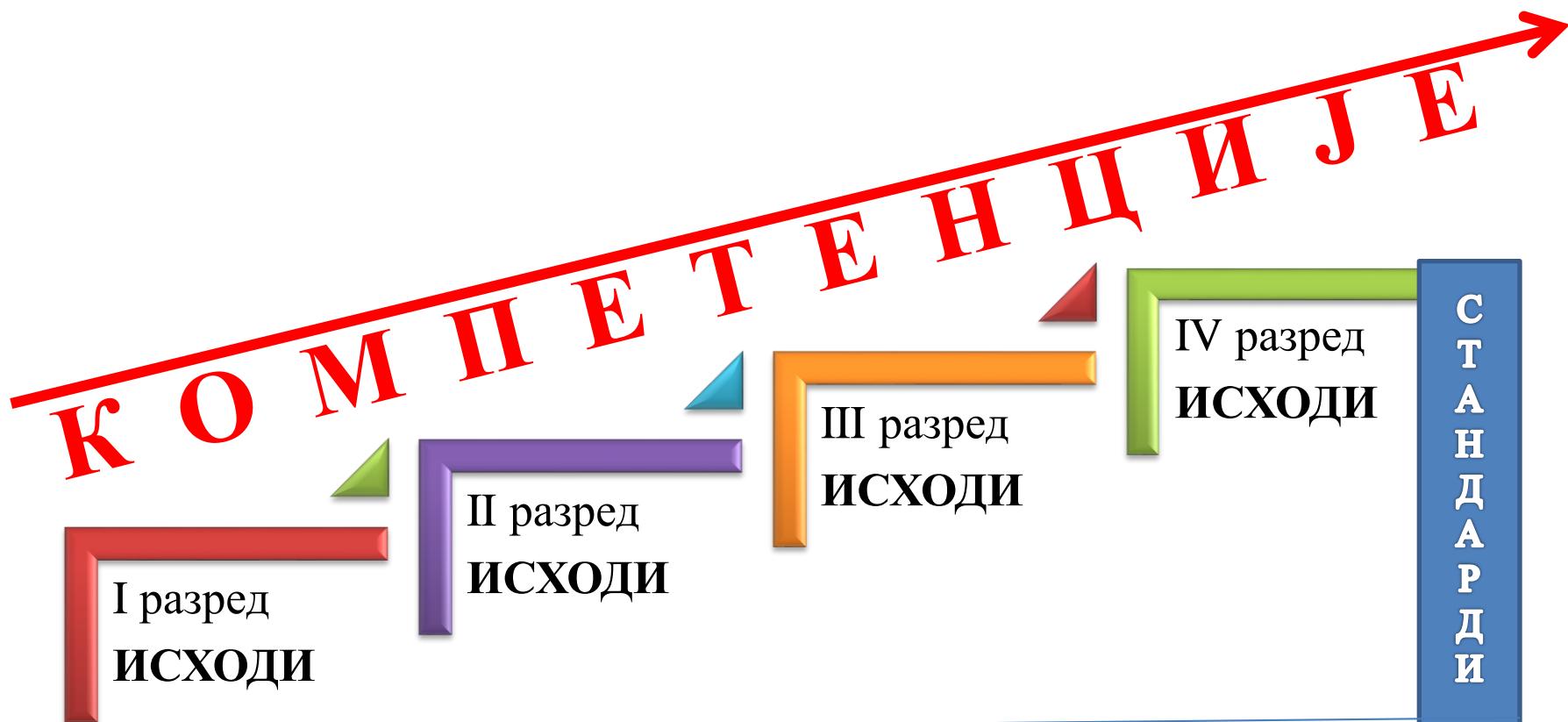
Исходи: очекивани резултати учења,
темељи развоја компетенција

Компетенције: активна примена наученог

Стандарди: мера остварености исхода,
развијености компетенција

- Остварени исходи током процеса учења, ма колико дуго он трајао (час, дан, недеља, тема, разред, циклус, ниво), воде развијању компетенција.
- Развијене компетенције омогућавају појединцу да активно и ефикасно делује у новим, непознатим ситуацијама, односно да решава проблеме.

ОДНОС ИСХОДА, КОМПЕТЕНЦИЈА И СТАНДАРДА

Формулација исхода

- Уводна фраза
- По завршетку разреда ученик ће бити у стању да
  - Радња (активност)
  - **искаже**
  - Објекат/и (шта?)
- **сопствени доживљај уметничког дела**
- Услов
  - вербално/писано/визуелно/покретом...
  - наведено ког дела
  - уз помоћ наставника/самостално.

Пример:

- По завршетку разреда ученик ће бити у стању да **пронађе информације експлицитно изнете у тексту.**

ДОБРО ФОРМУЛИСАНИ ИСХОДИ

- ДАЈУ ОДГОВОРЕ НА ПИТАЊА:
- Шта ученик може да уради на основу знања?
- У вези са чим и у ком контексту?
- Како то проверити?
- Примери:
  - примењује здравствено-хигијенске мере пре, у току и након вежбања;
  - комбинује и користи усвојене моторичке вештине у игри и свакодневном животу;
  - преобликује, сам или у сарадњи са другима, употребне предмете мењајући им намену;
  - поштује договорена правила понашања приликом слушања музике.

ОДНОС ЦИЉА И ИСХОДА У РАЗВИЈАЊУ ПРИПРЕМЕ

ЦИЉ

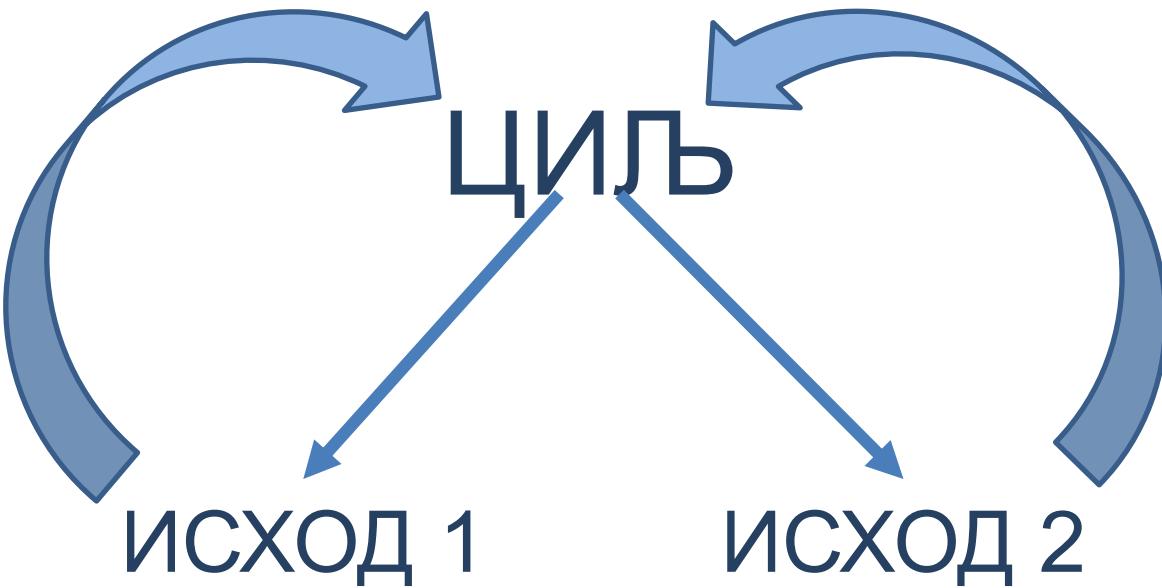
Шта желим да постигнем?

НАМЕРА
НАСТАВНИКА!

ИСХОДИ

Шта ће ученици постићи?

РЕЗУЛТАТ УЧЕЊА
УЧЕНИКА!

- Исходи произилазе из циља.
- Пружају видљивију информацију о постигнутим резултатима и њиховом подударању са намерама учења.

Пример – српски језик

Област/тема	Почетно читање и писање
Наставна јединица	Глас и штампано слово Тт
Тип часа	Обрада
Циљ	Оспособити ученике да правилно изговарају, читају и пишу глас и слово Т, појединачно и у речима и реченицама
ИСХОДИ:	<ul style="list-style-type: none"> - разликује глас и слово Тт - препознаје глас Т на почетку, у средини и на крају речи - правилно изговара глас Т - правилно пише слово Тт - правилно чита кратке речи и реченице - поштује договорена правила комуникације на часу...

КАКО НАМ ИСХОДИ ПОМАЖУ У ПРАЋЕЊУ И ВРЕДНОВАЊУ НАПРЕДОВАЊА УЧЕНИКА?

Исходи наставнику омогућавају:

- да прецизно формулише активности ученика током процеса учења,
- да прецизно формулише своје активности током процеса подучавања,
- да ефикасно **прати** процес учења и подучавања,
- да објективније **вреднује** постигнућа ученика,
- да помери усмереност са реализације садржаја на промишљање сопствене праксе **која доприноси остваривању исхода.**

Ученику дају јасну слику шта се од њега очекује и омогућавају му да **прати** сопствени напредак у учењу.

Облици наставног рада:	
Наставне методе:	
Наставна средства:	
Место извођења:	

Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у паровима, групни и колективни. Њима се регулишу односи наставника и ученика али и ученика међусобно (социјализација). Међусобно су повезани, комплементарни су и применљиви у свим фазама наставне.

Наставне методе:

Вербална - монолошка и дијалошка, излагање наставника или разговор, дискусија наставника и ученика или међу ученицима.

Демонстративна - демонстрација наставника или стручњака, одређене технике, поступка, процеса, ситуација, односа, покрета, радњи, функционисање апаратра или машина. Такође као **илустративна** - показивање **директно** цртежа, слика, фотографија или **индиректно** репродукција, шаблона, шематских упутстава и графика.

Подстиче разумевање очигледности ситуације, мисаону активност, радну мобилност и интеракцијску комуникацију наставника и ученика. Комбинација наставних метода обезбеђује широко поље активности. Оптимална ефикасност постиже се наизменичном употребом метода у свим поменутим облицима рада.

Наставна средства: Важни инструменти наставног рада.

Природна наставна средства - човек (гост одређене професије у посети), биљке (показивање текстуре), животиње (посета зоолошком врту)...; Техничка наставна средства - аудио, визуелна и аудио-визуелна.

Хоризонтална и вертикална повезаност садржаја:		
Хоризонтална повезаност садржаја:		
	Наставни предмет	
1.	Српски језик 	
2.	Страни језик 	
3.	Математика 	
4.	Музичка култура 	
5.	Физичко васпитање 	
6.	Свет око нас/ Природа и друштво 	
Вертикална повезаност садржаја:		

Корелација - омогућава једнство знања и подстиче интердисциплинарни приступ учењу и примену трансфера знања. Навести и образложити са којим наставним предметима је планирана корелација на часу.

Мотивациони садржај	
У циљу мотивације за ученике су осмишљене следеће активности и садржаји:	
Коришћена литература:	

Мотивациони садржај: Креативан приступ припреми и реализацији часа, све што мотивише ученике за рад, што доприноси оптималној атмосфери за рад...

Коришћена литература: навести литературу коришћену за припрему часа

● ● ● ⏱	СТРУКТУРА ЧАСА СА ВРЕМЕНСКОМ АРТИКУЛАЦИЈОМ
УВОДНИ ДЕО ЧАСА	
ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА	
ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА	

⊕	● ● ● ▶	ТОК ЧАСА
	①	УВОДНИ ДЕО ЧАСА ✌️ 👀 🧐
	②	ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА ✎️ ✎️ ✂️
	③	ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА 💬

АРТИКУЛАЦИЈА НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА

Расподела времена

Један школски час (45 минута):

уводни део 10 мин, главни део 30 мин, завршни део 5 минута

Двочас (90 минута):

уводни део 20 мин, главни део 55-60 мин, завршни део 15 минута

ПРИЛОЗИ

Прилог 1

Овде постављате линкове, називе музичких композиција, слике које показујете деци...

Прилог 2

Уводни део:

Обавеза наставника да ефективно утиче на радну мобилност и мисаону активност које се даље одражавају на практичну делатност ученика. Предуслови - одговарајући поредак школског намештаја, опреме и средстава, присуство ученика и њихово адекватно распоређивање у учионици.

Мотивацију и интензивирање интересовања за рад, стварање повољне радне атмосфере, активирање психичких и психомоторских активности ученика (перцепција, пажња, машта, мишљење, говор).

Излагање адекватно обликоване структуре наставног садржаја, прилагођене узрасту, уз примену адекватних наставних средстава и метода. Схватање и усвајање суштине садржаја круцијално је за примену стечених знања и способности у практичним делатностима.

Није примерено ограничавати временско трајање увођење ученика у наставни рад или трајање овог дела часа не би требало да се негативно одрази на време за практични рад.

Главни део:

Прва фаза ликовног обилажења

Акценат на ликовној теми. Претходна ситуација на основу Ликовно-личне карте. Наставник тежи ликовној и интелектуалној образованости сваког ученика. Првих 5-10 минута прилика за прву **колективну коректуру** ако постоји опште заступљен проблем (са техником или темом). Најкритичнија фаза, ту настају креативне идеје.

Друга фаза ликовног обилажења

Фаза ликовне разраде. Интензиван облизака свих ученика. **Појединачне коректуре.** Провера разраде почетне идеје и антиципација. Кроз партнерски однос наставник и ученик се консултују о даљем току рада. Мотивација и подстицај. Охрабрити ученика да изрази и себе кроз рад - ликовни проблем и тема као подстицај за психичко сазревање.

Трећа фаза ликовног обилажења

Идеја се јасно испољава. Финиш и финализација радова на најбољи и најефикаснији начин. Додатна упутства и предлози кроз **појединачне коректуре.**

Завршни део:

Обнова градива - провера степена усвојености нових информација.

Када се држи појединачан час ликовне културе за анализу имамо 5 минута – бира се око 5 радова које као интересантне примере наставник показује одељењу и користи као материјал за дискусију. Када се држи двочас, имамо могућност излагања свих ученичких радова на табли који се затим обележавају бројевима – у дискусији и снализи радова учествује цело одељење.

Ликовно-естетска анализа - естетско процењивање радова; критеријуми за процењивање али и самокритичност; евалуација и самоевалуација кроз оцењивање и контструктуртивне критике свеукупног рада; креативност, емоционални доживљај и степе стваралачке способности; аналитички осврт на радове кроз појмовни ниво.

АНАЛИЗА ДЕЧЈИХ РАДОВА И ВРЕДНОВАЊЕ ЛИКОВНОГ ПРОЦЕСА

На крају часа, тј. у завршном делу часа наставник са ученицима утврђује градиво обрађено на том часу и сумира резултате. Важно је зато поновити основне појмове уведене на том часу, видети још једном да ли су ученици добро разумели ново градиво, и поновити задатак како би се ученици спремили за анализу радова. Дечји радови на крају часа се не оцењују у класичном смислу, оценама или коначним судом који даје наставник, већ се о урађеним ликовним радовима покреће дискусија коју наставник започиње а ученици настављају. Улога наставника је кључна јер он наводи дискусију, подупире је, даје смернице па и свој суд о појединим радовима који су део расправе. Оцењивање школском оценом оставља се за посебне часове намењене тој сврси; оцењивање није упутно вршити током ове јавне дискусије о радовима јер то може оставити трајне последице на дете чији рад није за високу оцену. Наравно, многа деца и не успеју да у потпуности заврше радове на часу, па тп морају урадити на наредном часу или као домаћи задатак.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

Terry Barrett, „Interpreting Visual Culture“, u *Journal of Art Education*, Volume 56, Number 2, 2003, str. 6-12, dostupno i na:

<http://www.terrybarrettosu.com/pdfs/>

<Barrett%20%282003%29%20Interpreting%20Visual%20Culture.pdf>

Terry Barrett, *Criticizing Art: Understanding the Contemporary (3th edition)*, McGraw-Hill, New York, 2011.

Terry Barrett, „Interpretation“, u Lynne Warren (ed.), *Encyclopedia of 20th Century Photography, Volune 2, G-N*, Routledge, New York, 2006, str. 803-806, dostupno i na:

<http://www.terrybarrettosu.com/pdfs/Barrett%20%282006%29%20Photo%20Encyclopedia,%20Interpretation.pdf>

Terry Barrett, „Interpreting Art: Building Communal and Individual Understandings“, u Yvonne Gaudelius, Peg Speirs (eds.), *Contemporary Issues in Art Education*, Upper Sddle River, NJ: Prentice Hall, 2002, str. 291-299, dostupno i na: http://www.terrybarrettosu.com/pdfs/B_intArt_02.pdf

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

Роланд Барт (1915-1980), француски семиотичар, литературни критичар и теоретичар културе, истраживао је како материјални елементи културу означавају и изражавају различита значења – он је анализирао различите ‘текстове’ популарне културе, укључујући моду и рекламе, трагајући за значењима која ти текстови носе, односно значењима која у њих уписују субјекти – интерпретатори.

Барт ове процесе назива ‘означавајућим праксама’, при чему разликује **денонацију и конотацију**. Укратко, денонације су оно што буквально видимо на слици (елементи слике); конотације су она значења која ствари / предмети / ликови и речи на слици имплицирају или сугеришу, и она увек зависе од интерпретатора.

Берет сматра да је Бартова шема денонације и конотације примењива у образовном процесу, да се може применити у раду са студентима и децом свих узраста, па чак и са предшколцима (пример са разликовањем цереалија за одрасле и децу).

ШТА ЗНАЧИ ИНТЕРПРЕТИРАТИ УМЕТНОСТ?

По Терију Берету, интерпретирати значи одговорити мислима и осећањима на оно што видимо и доживљавамо, и те 'одговоре' смислено организовати у текст и изразити речима. Гледамо, посматрамо, реагујемо на ликовно / визуелно дело, и своја размишљања и осећања артикулишемо у језик (говор, текст). Чинећи то, ми (интерпретатори) заправо конструишимо значења којима довршавамо дело. Интерпретације су увек личне јер зависе од самог интерпретатора и значења која и он сам уписује у дело.

Roland Bart, "Smrt autora", у Miroslav Beker (ed.), *Suvremene književne teorije*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1986, стр. 176-180; Roland Bart, "Od djela do teksta", у Miroslav Beker (ed.), *Suvremene književne teorije*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, 1986, стр. 181-186.

Artur Danto, „Svet umetnosti (II deo)“, из *Sveske: časopis za književnost, umetnost i kultura*, број 87, 2008, стр. 87-90; Artur Danto, „Svet umetnosti (I deo)“, из *Sveske: časopis za književnost, umetnost i kulturu*, број 86, 2007, стр. 90-96.

Umberto Eco, *Otvoreno djelo*, Izdavačko preduzeće Veselin Masleša, Sarajevo, 1965.

ОСНОВЕ ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ УМЕТНОСТИ

Terry Barrett, „Interpreting Art: Building Communal and Individual Understandings“, u Yvonne Gaudelius, Peg Speirs (eds.), *Contemporary Issues in Art Education*, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2002, str. 291-299, dostupno i na:
http://www.terrybarrettosu.com/pdfs/B_intArt_02.pdf

Пажљиво формулисана питања су кључна за продуктивно истраживање и анализу уметности. Берет истиче да он увек полази од два основна питања, наравно постављена на најразличитије начине, прилагођена слици, узрасту интерпрататора, прилици – ‘Шта видиш?’ и ‘Шта то значи?’.

Прво питање је описно (ослања се на оно што ће Барт назива денотативним значењима слике), друго је интерпретативно (Бартова конотација), а заједно формирају нешто што се зове херменеутички круг – описујемо оно што желимо да интерпретирмо, интерпретирамо оно што смо описали... Како би подсетио испитанике / интерпретаторе да за све тврђе требају наћи ‘доказ’ на слици, Берет повремено дискусију прекида питањем ‘Како то знаш?’ чиме интерпретаторе увек враћа самој слици.

АНАЛИЗА ЛИКОВНОГ ДЕЛА У НЕКОЛИКО КОРАКА

- Неке интерпретације су боље од других
- Интерпретације једног дела могу бити различите, чак супротстављене, а у оба случаја тачне и оправдане
- Добре интерпретације говоре више о уметничком делу него о самом интерпретатору
- Осећања су такође део интерпретације
- Интерпретација једног уметничког дела се не мора поклопити са намерама аутора дела
- Објекти интерпретације су уметничка дела, не уметници!

- **Шта видимо?**
- Описи могу бити погрешни, а наставници често допуштају деци и погрешне одговоре када говоре о уметности, стварајући тако илузију да је сваки говор о уметности субјективан. То није тачно, и када је питање конкретно усмерено на оно што се опажа, морају се тражити само тачни и несубјективни одговори – то је оно што сви видимо
- Шта се дешава на слици? Како се одвија радња?.....

- **Питања остварености задатка**
- Постављају се питања којима желимо да утврдимо са ученицима да ли су радови настали на часу одговорили на задатак. Ученици се притом не смеју питати 'Да ли је остварен задатак?' већ се ово питање преформулисано и прилагођено конкретној ситуацији на часу упућује ученицима. У одређеним приликама, када је јасно да су сви одговорили на задатак (пројекат одељења, групни радови које наставник прати током израде, итд.) овај сегмент анализе се може изоставити као сувишан.

- **Формална ликовна анализа**
- Које боје видиш, које боје доминирају?
- Који облици?
- Како је коришћена линија?
- Каква је композиција?
- Какви су потези четке?
- Када се анализа ради са децом, увек кренути од наратива, а онда пређи на формалну ликовну анализу. Ликовну форму деца увек посматрају у контексту садржаја слике.

- Деца се у наредном кораку, када стижемо до интерпретације, лако преусмере на властиту биографију и удаље од слике. Берет сматра да се ово не сме дозволити и заступа став да се дете у тим ситуацијама мора опомињати и враћати на слику коју интерпретира. С друге стране, уметничко дело је полазиште за сасвим индивидуална размишљања человека, и његове интерпретације су најчешће обожене сасвим личним моментима, историјама, емоцијама...

- **Шта то значи?** – тумачење препознатих појава на слици
- Шта ти мислиш да се на слици дешава? Зашто је то тако представљено? Зашто су баш те боје одарбане? ...
- Шта мислиш да је аутор хтео да каже сликом? Да ли је успео? ...

- Током анализе, бирајући радове о којима ће се дискутовати, наставник сугерише ученицима да трагају за сличностима и разликама у приступу теми, коришћењу ликовне технике, креативном приступу.
- Након дескриптивне обраде ликовних радова и формалне анализе наставник допушта ученицима да изразе властити дојам дела, а даје реч и атору (на крају) да каже шта је делом хтео да постигне.
- Наставник анализу завршава указивањем на различита квалитетна решења постављеног ликовног задатка, а ученицима чији радови нису завршени или нису успели може сугерисати како да их дораде.

ПРИМЕРИ ИЗ МЕТОДИЧКЕ ПРАКСЕ

Наставник: Доц. др Мира Арсенијевић

Радови ученика 5. разреда

РИТАМ

